

03. CONTEXT HISTÒRIC GENERAL

ÍNDEX

Context Històric General

Any 0820	1
Any 1018	4
Any 1402	12
Any 1500	30
Any 1605.....	31
Any 1650	44
Any 1700	53
Any 1824	93
Any 1904	96
Any 2000	106

CONTEXT HISTÒRIC GENERAL

??-??-0820: [FL1988]. Berà I (? v 775 - ? d 820), magnat got de filiació desconeguda. Probablement comte de Rosselló: ? – 801

Comte de Barcelona: 801 – 820.

Comte de Girona: d 812 – 820.

Possiblement comte de Rasès amb Conflent: 806 – 820.

= Romil·la (filla, segons alguns, del comte Guillem I de Tolosa).

??-??-0826: [FL1988]. Rampó I (? v 780 - ? d 826), magnat franc de filiació desconeguda.

Comte de Barcelona: 820 – 825/826.

Comte de Girona: 820 – 825/826.

Comte de Narbona: 820 – 825/826.

Marquès de Gòtia.

??-??-0835: [FL1988]. Berenguer I (? v 800 - ? 835/836), fill del marquès Unroc de Friül i d'Engeltruda de París, néta del comte Guillem I de Tolosa i neboda de Bernat I “*de Septimània*”.

Comte de Tolosa i Velai: 816 – 835/836.

Comte de Pallars i Ribagorça: 816/817 – 833 o 835/836.

Comte de Barcelona i Girona: 832 – 835/836.

Comte de Rosselló i Empúries: 832 – 834.

Comte de Narbona amb Carcassona, Besiers, Magalona i Nimes: 832 – 835/836.

Marquès de Septimània i Gòtia, duc.

= NN.

??-??-0844: [FL1988]. Bernat I “*de Septimània*” (? v 804 – Tolosa 844, ajusticiat), fill del comte Guillem I de Tolosa i germà del comte Gaucelm I de Rosselló, fou fillol de l'emperador Lluís I el Piadós.

Comte de Barcelona i Girona: 826 – 832 i 835/836 – 844.

Comte de Narbona amb Carcassona, Besiers, Magalona, Nimes i probablement Usès, i de l'Agenès: 828 – 832 i 835/836 – 844.

Comte de Rasès: 827 – 844.

Comte de Tolosa: 835/836 – 844.

Marquès de Septimània i Gòtia, duc.

= ? 824 Duoda († d 872), de filiació desconeguda.

??-??-0848: [FL1988]. Sunifred I (? v 800 – ? 848). possiblement fill del comte Bel·ló I de Carcassona.

Comte d'Urgell i Cerdanya: v 834 – 848.

Comte de Barcelona i Girona: 844 – 848.

Comte de Narbona amb Carcassona, Magalona, Besiers i Nimes: 844 – 848.

Marquès.

= ? v 840 Ermessenda († 885/888), de filiació desconeguda.

??-??-0850: [FL1988]. Guillem I (? v 810 – Barcelona 850, ajusticiat), fill gran del comte Bernat I “*de Septimània*” i de Duoda.

Comte de Tolosa (Guillem II), Bordeus i Gascunya: 845 – 849.

Comte de Barcelona i Girona: 848 – 850.

Comte de Rosselló i Empúries: 848 – 850.

Comte de Narbona: 848 – 949.

Marquès de Gòtia i duc d'Aquitània.

= NN.

??-??-0852: [FL1988]. Aleram I (? v 820 – Barcelona ? 852), magnat franc, tronc dels aleràmides de Troyes i Montferrat.

Comte de Troyes: a 848.

Comte de Narbona amb Carcassona, Besiers, Magalona i Nimes: 848 – 852.

Comte de Barcelona i Girona: 850 – 852.

Comte de Rosselló i Empúries: 850 – 852.

= NN.

??-??-0859: [FL1988]. Odalric I (? v 820 - ? v 859), magnat franc, probablement fill d'Odalric II, comte de Turgòvia i a l'Argengau i Linzgau, i d'Engeltruda de París, néta del comte Guillem I de Tolosa, i, per tant, germà uterí del comte Berenguer I.

Comte de Rètia: v 846.

Comte de Barcelona i Girona: 852 – 858.

Comte de Rosselló i Empúries: 852 – 858.

Comte de Narbona amb Carcassona, Besiers, Magalona i Nimes: 852 – 858.

Comte de Linzgau i a l'Argengau (Odalric III): 859.

Marquès de Gòtia i Septimània: 844 – 858.

??-??-0864: [FL1988]. Unifred I (? v 815 - ? d 864), magnat franc.

Comte de Barcelona: 858 – 864.

Comte de Rosselló, Empúries i, possiblement, Girona: 858 – 862.

Comte de Narbona amb Besiers, Agde, Magalona i Nimes: 858 – 864.

Comte de Rètia i Alemanya: a 857?.

Comte de Beaune i Autun; 857.

Comte intrús de Tolosa, Carcassona i Rasès: 863 – 864.

Marquès de Septimània i Gòtia: 857/858 – 864.

Duc.

??-??-0878: [FL1988]. Bernat II “*de Gòtia*” (? v 820 - ? 878/880), magnat franc, fill del comte Bernat de Poitiers i de Bliquilda [o Bililda] del Maine.

Comte de Barcelona: 865 – 878.

Comte de Girona: v 870 – 878.

Comte de Rosselló: 862 – 878.

Comte de Narbona, amb Besiers, Agde, Magalona i Nîmes: 865 – 878.
Comte de Poitiers, Bourges i Autun: 872-878.
Marquès.
= NN.

11-08-0897: [FL1988]. Guifré “*el Pelós*” (? v 840 – Manresa ? 11-08-0897), fill del comte Sunifred I i Ermessenda.

Enterrat: Monestir de Ripoll.
Comte d’Urgell: 870 – 897.
Comte de Barcelona i Girona (Guifré II): 878 – 897.
Comte de Besalú: pd 878 – 897.
Comte d’Osona: v 879 – 897.
Comte de Cerdanya: 868/870 – 895, amb el “*pagus*” de Conflent 895-897.
Marquès.
= ? a 874 Guinedilda († 21-08-0897 / 18-02-0990, enterrada: monestir de Ripoll?)
potser descendent del comte Borrell I de Cerdanya – Urgell – Osona.

26-04-0911: [FL1988]. Guifré II Borrell I (? v 874 – Barcelona ? 36-04-0911), fill gran de Guifré I i Guinedilda.

Testaments: 01-12-0911 i 09-09-0916 (execucions testamentàries).
Enterrament: Monestir de Sant Pau del Camp de Barcelona.
Comte de Barcelona, Girona (Guifré III) i Osona (Borrell II): 897-911.
= ? a 897 Garsenda d’Empúries († ? 930/936).

??-10-0950: [FL1988]. Sunyer I (? 890/892 – Monestir de la Grassa? v ??-10-0950), quart fill baró de Guifré I i Guinedilde. Afiliat del seu germà Guifré II, que l’associà la govern.

Enterrament: Monestir de la Grassa?
Comte de Barcelona, Girona i Osona: 911-947.
Monjo (de la Grassa?): 947 – 950.
= 1r? pd 911 Eimilda de Provença.
= 2n? v 917 Riquilda († 956), segons Vajay filla del comte Ermengol I de Roergue i d’Adelaida de França.

31-10-0966: [FL1988]. Miró I (? a 945 – Barcelona ? 31-10-0966). fill tercer de Sunyer I i Riquilda.

Comte associat de Barcelona: 947-966.

07-07-0986: [PE1888]. “... *Conde Borrell II, cuando derrotado por los agarenos y tomada por éstos Barcelona el 7 de Julio de 986, había podido salir de la ciudad, de noche y por mar, hacia los montes de Manresa, desde conde convocó a los hombres de Paratje que le ayudaron a reconquistarla.*”

30-09-0992: [FL1988]. Borrell II (? a 934 – La Seu d’Urgell 30-09-0992), fill segon de Sunyer I i Riquilda. Abdicà alguns mesos abans de morir.

Testament: (La Seu d'Urgell?), 24-09-0992.

Comte de Barcelona, Girona i Osona (Borrell III): 947 – 992.

Comte d'Urgell: 948 – 992.

Duc de Gòtia i de la Hispània Citerior, duc ibèric i marquès.

= 1r Rodés v 967 Ledgarda de Roergue († ? 977/988) filla del comte Ramon II i de Berta d'Arle (segons Vajay seria filla del comte Ramon III “*Ponç*” I de Tolosa i de Garsenda de Gascunya).

= 2n ? 977/988 Aimeruda († ? d 992) possiblement filla d'un comte d'Alvèrnia (= 1r NN.).

25-02-1018: [FL1988]. Ramon Borrell I (? 10-09 /05-12-0972 –Barcelona 25-02-1018), fill de Borrell II i Letgarda.

Testament: No s'ha conservat.

Enterrament: Claustre vell de la catedral de Barcelona.

Comte de Barcelona, Girona i Osona; associat 986 – 992, sol 992 – 1018.

= ? a 992 Ermessenda de Carcassona, regent dels comptats: 992 – 1057 († Sant Quirze de Besora 01-03-1058. Testament: ? 25-09-1057, codicil ? 26-02-1058. Enterrament: Catedral de Girona), filla dels comte Roger I i d'Adelaida (possiblement de Roergue).

??-??-1137: La unió matrimonial de Ramon Berenguer IV amb Petronil la d'Aragó va donar origen al Regne de Catalunya-Aragó, el qual, a banda d'aquests territoris i els de Provença i Rosselló, va anar incorporant successivament les illes Balears, València, Sicília, Còrsega, Sardenya, Nàpols i, fins i tot, Atenes i Neopatria.

??-??-1214: La Generalitat de Catalunya té el seu origen a les Corts Reials Catalanes que, ja en temps de Jaume I el Conqueridor (1208-1276), es reunien convocades pel rei en representació dels estaments socials de l'època. Els antecedents de les Corts Reials Catalanes han de situar-se a la Cort comtal (cap a l'any 1000) i en aquelles assemblees de “*Paz i Tregua*” (Pau i Treva) que des del 1021 es reunien per deliberar i pactar la interrupció de guerres o actes de violència.

Els historiadors situen el naixement de les Corts Catalanes a l'assemblea convocada pel llegat pontifici, cardenal Pietro de Benevento, celebrada al castell de La Suda (Lleida) el 1214. Aquesta convocatòria responia a la necessitat d'ordenar la confusa situació del país després de la mort del rei Pere I a la batalla de Muret i l'inici del regnat del seu fill Jaume I, de poca edat. El nou rei va realitzar allà el seu jurament davant els prelats i magnats de la cúria reial i davant els representants de les ciutats i pobles.

??-??-1258: En aquest any es va signar el tractat de Corbeil entre Jaume I el Conqueridor i Lluís IX (Sant Lluís de França), el primer signava la pèrdua dels seus dominis ultra-pirinencs (llevat de Montpeller) i el rei de França, com a successor dels reis carolingis, renunciava als drets sobre els comtats catalans de Barcelona, Urgell, Besalú, Rosselló, Empúries, Cerdanya, Conflent, Girona i Osona. Catalunya perdia alguns territoris, però guanyava la independència de dret. La independència de fet se situa a l'any 989.

??-??-1283: Sota el regnat de Pere II el Gran (1276-1285), les corts reials Catalanes van adoptar forma institucional. A les Corts celebrades a Barcelona el 1283 el rei s'obligava a celebrar anualment la "*Corte General*" (Cort General), amb participació representativa de l'època, per tractar del bon estat i la reforma de la terra. El mateix rei establí: "*si nós i els successors nostres volem fer alguna constitució o estatut a Catalunya, els sotmetrem a l'aprovació i consentiment dels Prelats, dels Barons, dels Cavallers i dels ciutadants*".

Així doncs, les Corts exercien funcions de consell i també legislatives a través dels tres estaments que les integraven: l'eclesiàstic (cler), el militar (noblesa) i el popular o cambra reial (pobles i ciutats directament sotmesos al govern reial). El conjunt de tots els representants catalans a les Corts era denominat "*lo General de Cathalunys*", veritable equilibri de poders entre els estaments i el rei.

??-??-1289: L'origen de la Generalitat s'ha de buscar en la necessitat que tenien les Corts Reials de disposar d'òrgans executius dels seus acords; esquemàticament, el procés es pot concretar en diversos moments històrics dels segles XIV i XV.

El primer pas es va fer a les Corts celebrades a Monsó el 1289, en designar-se una "*Diputación del General*", comissió temporal per recaptar el servei o tribut que els estaments concedien al rei a petició seva.

El segon pas va tenir lloc a les Corts de 1358-1359, celebrades a Barcelona – Vilafranca – Cervera. En efecte, sota el regnat de Pere III el Cerimoniós (1336-1387) Castella va envair Aragó i València, cosa que va donar lloc a enfrontaments bèl·lics que van ocasionar enormes despeses a la Corona catalanoaragonesa. Aquesta circumstància donà peu a que les Corts Catalanes designessin dotze diputats amb atribucions ja executives en matèria fiscal i uns "*oïdors de comptes*" (auditors de comptes) que controlarien l'administració sota l'autoritat del que ha estat considerat primer President de la Generalitat, Berenguer de Cruïlles, bisbe de Girona (1359).

Aquesta nova Diputació del General ha estat considerada pels historiadors com el primer embrió de la futura Generalitat.

El tercer estadi es produeix a les Corts de Monsó de 1362-1363: es crea l'impost anomenat "*generalitats*", tribut permanent que garantia uns ingressos propis i una continuïtat a la Diputació del General integrada des de llavors per tres diputats.

A les Corts de Barcelona-Lleida-Tolosa de 1364 i 1365 es completà la consolidació del que ja es pot considerar una institució executiva: Les Corts van emetre deute públic que havia de ser administrat per la Diputació del General o Generalitat amb caràcter permanent. En aquestes mateixes Corts es va assignar la residència d'aquest organisme a la capital de Catalunya, Barcelona. Va ser habilitada a aquest efecte una casa del carrer Sant Honorat que actualment encara constitueix la façana oriental del Palau de la Generalitat, un dels pocs palaus gòtics, potser l'únic a Europa, que segueix sent seu d'una institució de govern des dels segles XIV i XV.

Finalment, el 1413 el rei Ferran I va donar a la Generalitat forma legal definitiva convertint-se en un organisme de govern, gairebé desvinculat de les Corts, autònom en la designació dels seus components, i amb funcions per fer observar el sistema constitucional de la Confederació.

05-09-1319: Va néixer a Balaguer el futur rei Pere IV "*el Cerimoniós*" o "*el del Punyallet*".

??-??-1350: [SO1962]. Els historiadors de l'economia assenyalen els volts de l'any 1350 com la data en què s'opera, a l'Europa occidental, l'estruncament del llarg cicle de prosperitat econòmica, característics dels temps anteriors; i aquesta nova etapa, que abraça la major part del regnat del Cerimoniós (i que segons sembla, dura a Catalunya fins al volt de 1420) ofereix al darrers anys del regnat, a partir de l'any fatídic de 1381, una forta accentuació depressiva, manifestada, principalment, per una sèrie de fallides de banques privades catalanes (Barcelona, Girona, Perpinyà) per l'inici d'una baixa de preus, per la germinació de les primeres commocions remences. Paral·lelament, s'havia produït la crisi monetària. Pere el Cerimoniós, el 1346, havia creat una nova moneda: el florí d'or, a imitació de la moneda de Florència. Però perquè aquesta bella moneda no fugi fora de les fronteres, pregunta Pierre Vilar, “*¿El regne de Pere el Cerimoniós equilibra prou la seva balança de pagaments a l'estranger? ¿Té l'equivalent de la draperia, de l'exportació, de la banca internacional, que fan la força de la moneda florentina? ¿no té, al contrari, en contrapartida, molt a despendre per assegurar l'ordre interior, per a invertir en les querelles peninsulars i mediterrànies?*”. La resposta ens és donada al llarg del regnat, per les vegades que cal devaluar el florí, fins a deixar-lo, el 1365, en el 75 % del seu tenor d'origen. I la mena de competició que se'n seguí amb el croat d'argent, va desballestar el sistema monetari.

??-??-1374: [SO1962]. L'any 1374, anomenat “*l'any de la fam o de la carestia*”, a tot Catalunya i especialment a Barcelona, hi hagué una greu penúria i encariment de queviures fins a l'arribada de naus de Flandes. Hi havia hagut, sobretot, terribles epidèmies: la pesta negra de 1348, la glàiola el 1362, el 1371, el 1375, havien produït grans mortaldats amb transcendents i temibles conseqüències de caràcter demogràfic, social i econòmic. Malgrat que el rei Pere, a les Corts de Tarragona de 1370, ponderava la població copiosa de les viles i ciutats dels seus reialmes, en certes zones de la ruralia el desastre encara no havia pogut ésser superat, la manca de braços s'havia fet sentir i els senyors s'havien esforçat a retenir a la terra els pagesos, encara que no fossin de remença.

??-??-1378: [SO1962]. Segons el cens de 1378, hi havia a Catalunya 78.000 focs, o sia, calculant cinc persones per foc, prop de 400.000 habitants. Em 1368, Barcelona tenia 6.568 focs, o sia 32.840, aproximadament. Ultra les epidèmies, havia estat causa de despoblació l'emigració de moros del regne de València cap al regne de Granada.

??-??-1378: [SO1962]. A totes aquestes calamitats materials va afegir-se, després del la mort de Gregori XI (1378), la inquietud dels esperits, provocada per un dels fets cridats a tenir més transcendència en la nostra història: el cisma de l'Església, en el qual el rei Pere, a diferència dels altres prínceps cristians, no havia volgut decantar-se ni pel papa de Roma ni pel d'Avinyó.

La necessitat de pau es feia sentir en tots els estaments. En tenia tothom: el sobirà, la noblesa, el poble. Les rendes de la corona, amb les contínues guerres, havien minvat, havia calgut alienar patrimoni reial; el monarca havia anat, com hem dit, fins a apoderar-se de les rendes eclesiàstiques: hi havia anat en plena guerra amb Castella, i hi havia tornat a pretext dels cisma (1379). La noblesa havia estat delmada en les guerres inacabables. Els jueus havien hagut de patir els primers avalots adversos (1348), preludi dels que després esclataran amb més violència. Gran i inoportables exaccions pesaven damunt el país, segons feien constar amb protesta les corts generals de 1384.

29-04-1380: [SO1962]. ¿Qui va menar a aquest príncep feble e indolent a resistir amb tanta de tenacitat el voler del seu pare i a rebutjar un matrimoni com el que li era ofert amb Maria de Sicília? Tractant-se d'un home tan supersticiós com Joan I, que no procedia en molts fets de ,a seva vida sense abans consultar els astròlegs, cal deixar sempre, entre els mòbils dels seus actes, un marge als dictàmens d'aquells. Precisament, en l'afer del casament amb Violant de Bar va mostrar prou bé el cas que arribava a fer-ne, consultant-los los dies favorables i adversos i fixant així la data del 29 d'abril de 1380. Per altre part és el papa d'Avinyó. amb el seu agent el cardenal Pere de Lina, el futur Benet XIII, qui empeny el primogènit a rebutjar el matrimoni amb la princesa siciliana i a casar-se amb Violant de Bar.

24-04-1381: [SI2003] Les aventures mediterrànies del rei Pere el Cerimoniós, les caríssimes campanyes militars a Sardenya i Sicília, aconsellaren a aquest monarca la necessitat de fer diners amb la venda de la vall de Ribes a Bernat Galceran de Pinós, baró de Mataplana i senyor, entre d'altres, de la vall de Toses. El 24 d'abril de 1381 el rei es desfeia de la vall de Ribes, previ cobrament de 10.000 florins, i la deixava en mans de Galceran de Pinós. Això implicà, d'entrada una privatització de la justícia, que era dirigida, no vulgueu saber com, pel Galceran de Pinós i el seus, i també l'explotació a cor que vols de la riquesa de la vall per part del baró. La situació era dramàtica i tensa. Els homes de la vall de Ribes havien perdut l'autogovern i l'autonomia que tenien quan depenien del rei, Començà, doncs, la lluita per l'alliberament del jou i de l'asfíxia imposada per el baró de Mataplana.

El primer intent fallit d'alliberament es produí l'any 1397. Els home de la vall de Ribes volgueren comprar al baró la jurisdicció i retornar al rei, previ el redactat d'un plec de condicions, la més important de les quals seria que el rei protegiria sempre la vall com a terra pròpia, i que no se la tornaria a vendre sota cap condició. Aquest intent fracassà per raons que no se saben, però que poden respondre a la resistència del baró.

Arribà finalment el gran dia, el 23 de març de 1408. Bernat Galceran de Pinós signà l'acta d'alliberament i redempció per la qual tant s'havia lluitat. Aquesta acta significa l'entrada en vigor dels capítols de 25 de novembre de 1407 i amb els, el permís reial per a demanar la integració de la vall de Ribes a la ciutat de Barcelona. El 6 de febrer de 1409 el rei Martí I l'Humà accepta el carretatge de Barcelona per a la vall de Ribes.

05-01-1387: Va morir a Barcelona Pere III el Cerimoniós o "*de Punyalet*".

05-01-1387: [SO1962]. El regnat de Pere "*de Punyalet*" havia estat un girar-se i regirar-se, gairebé frenètic, per tal d'engrandir uns dominis massa estretament limitats. Res no ho demostra tant com el fet que el monarca no sols havia tingut ambicions sobre els territoris esmentats en el capítol precedent, sinó que encara n'havia intentades damunt altres països: alguns de tan pròxims com Navarra; altres de tan llunyans com les Canàries o els ducats de Caríntia i el Tirol. En combinació amb França, en un cert moment de les lluites amb Castella (1364), el Cerimoniós havia enfocat -objectiu persistent de la política dels comtes-reis- la conquesta de Navarra, a canvi dels seu concurs a França en la conquesta de la Gúiena als anglesos. Després d'haver ajudat al infant Lluís de la Cerda, príncep de la Fortuna, en la seva fallida expedició a les Canàries (1345), degué concebre el propòsit de fer caure aquelles illes remotes sota la influència de Catalunya (mercaders catalans ja hi eren amb relació), i l'any 1352 enviava expedicionaris amb una missió evangelitzadora,

però també amb propòsits colonitzadors i fins amb objectius de conquesta; el 1369 i el 1386, es repeteixen els propòsits d'evangelització que amagaven segurament altres finalitats. En fi, la reina Elionor de Sicília, la seva tercera muller, tenia, com a filla que era d'Elionor de Caríntia, certs drets damunt aquest país i el Tirol: el rei Pere no va negligir-los, i han arribat fins a nosaltres els capítols de la missatgeria de mestre Gerard de Bruno de Diest, almoïner i preceptor de la capella reial, a les "*parts d'Alemanya*", per tal d'informar-se de les disposicions d'aquells països. Encara en el seu testament, Elionor, en deixar l'infant Martí com a hereu de les seves pretensions damunt Sicília i les seves pertinences, al·ludia especialment el "*Ducatus Quarantene*" i el "*Comitatus Turolii in Alemania*". Però el Cerimoniós, que no havia jutjat prudent de llançar-se a fons en la defensa d'uns territoris tan cars a ell i tan lligats a Catalunya com els ducats d'Atenes i Neopàtria, molt menys havia de llançar-s'hi en la defensa d'uns drets problemàtics, com la Caríntia i el Tirol.

Sense necessitat de recórrer a tals empreses, el regnat de Pere III havia estat prou tempestuós. En el transcurs d'aquell període agitat, àdhuc les aliances tradicionals apareixien trasmudades, i així hem vist Pere "*el Cruel*" de Castella trencar l'aliança franco-castellana i lligar-se amb els anglesos, mentre Pere el Cerimoniós, sense arribar a trencar oficialment la pau tradicional amb la monarquia anglesa, s'entenia alguna hora amb França. A l'interior, ultra les guerres provocades per la Unió aragonesa, i les angúnies de la invasió castellana, i el pas de les "*Companyies Blanques*", i el neguit constant per les amenaces d'incursions, hi havia hagut l'entrada de gents soldejades per l'infant de Mallorca, i l'alçament del comte d'Osona, fill de Bernat de Cabrera (1367). No havien mancat algunes alteracions, per l'oposició, que el Cerimoniós fomentava a fi d'enfortir el poder monàrquic, entre la petita noblesa (cavallers i homes de paratge) i el grans barons (1370-1372) [Els magnats establien impostos en llurs terres i volien cobrar-los a tothom, encara que fos de jurisdicció reial. Els cavallers, que aspiraven a constituir Braç a part, van formar una lliga i la lluita armada estigué a punt d'abrandar-se: Les Corts acordaren un compromís i una treva. Però el plet s'arrossegà], i per les seves lluites amb el seu gendre el comte Joan d'Empúries [Joan comte d'Empúries estava casat amb la infanta Joana, que va morir dels disgust causat per una bufetada que li va donar el seu pare el Cerimoniós, perquè va gosar davant d'ell sostenir la defensa del seu marit], les seves desavinences amb l'infant Joan, la rivalitat de Sibil·la de Fortià, quarta muller del rei, i Violant de Bar, segona muller de l'infant [Les ambicions dels Fortià, especialment del germà de la reina Sibil·la, Bernat, s'hi va barrejar].

Gairebé en tots els aspectes de la seva vida, Catalunya necessitava, doncs, anyades de pau, restauradores. I si per pau s'entén simplement l'absència de guerres, es pot dir que, durant el regnat dels fills de Pere III, Catalunya va gaudir-ne llargues anyades, però la pau que va dur-li el primogènit del Cerimoniós, no era la que podia restaurar la riquesa de l'Estat i impulsar vivament la prosperitat del país. Pacífic de mena, malgrat que al començament del seu regnat va distingir-se per la crueltat amb què va perseguir la reina Sibil·la de Fortià i els seus familiars, Joan I va defugir sempre els guerres exteriors. Si aquest natural pacífic hagués anat acompanyat d'una profitosa activitat de govern a l'interior, d'una política d'economies que restaurés el trontollant patrimoni reial, el regnat de Joan I podria haver estat un dels més oportuns i beneficiosos entre els de la llarga dinastia de Barcelona. Però aquell natural pacífic era fruit de la seva indolència i del seu desinterès envers la cosa pública, que havien de valer-li en sobrenom de *El Descurat*.

La influència de Violant damunt del seu marit va estendre's a tots els ordres de la seva vida. ... Llur afecció al refinament cortesà, al luxe i a la sumptuositat, va fer de llur cort, en certs períodes, la més fastuosa d'Europa... Bibliòfil i lector entusiasta, es

neguitejava per l'obtenció de llibres i donava impuls a les traduccions formant una veritable escola de traductors. Es seu secretari i el de la reina era Bernat Metge.

05-01-1387: [SO1962]. No vegem, doncs, en la rivalitat de Sibil·la de Fortià i de Violant de Bar una intranscendent baralla femenina. Al volt de l'una i de l'altra es formen dos partits: amb la particularitat que alguns dels principals partidaris de Violant reapareixen al seu costat a la mort del rei Martí, i de l'odi de la reina Sibil·la s'estendrà en ells damunt la seva filla la infanta Isabel i damunt Jaume d'Urgell que s'hi casarà. Així, la primera forta oposició al legítim hereu de la corona tindrà el seu origen remot, però cert, en aquestes lluites que alteren les acaballes del regnat de Pere III.

02-05-1388: [SO1962]. Ja a les acaballes del regnat de Pere III la situació d'aquells països catalans [Atenes i Neopàtria] era ben precària; però se sostenien encara. Joan I va rebre'n l'homenatge com a sobirà, i va mostrar desigs de passar-hi personalment i d'enviar-hi un estol. Però, de fet, res no va emprendre, i, després d'una heroica resistència, els catalans refugiats a l'Acròpolis atenesa (quinze mesos va durar el setge) van haver de rendir-se a Nèrio Acciajuoli (2 maig 1388).

El castell de Neopàtria va caure, dos anys més tard (1390), en poder també dels Acciajuoli, i el castell de Salona, al cap de sis anys, en poder dels soldà Bajazet I. Només algunes restes de senyories catalanes perduren encara un quant temps a l'illa d'Egina, a l'Argòlida. En aquesta regió, la senyoria de Piada es manté fins l'any 1460. Com ha ests remarcat, *"la nostra dominació a Grècia, començada al ducat d'Atenes el 1311, acaba a la senyoria de Piada el 1460: ha durat un segle i mig"*.

??-??-1389: [SO1962]. Quant a les dames, Constança de Perellós havia estat la favorita de Violant [de Bar] mentre era infanta; ara, esdevinguda reina, ho era Carroça de Vilaragut [Carroça, de la noblesa valenciana, s'havia casat, molt joveneta, amb Eiximèn d'Urrea, ja vell; el qual se l'havia enduta a les seves terres d'Aragó. Anormal, Urrea va acabar boix. Carroça se'n separà, i per aquesta qüestió i la qüestió dels aliments de la interessada hi hagué pugnes a Aragó, especialment entre Urrees i Cornels]. Aqueixa dama va arribar a tenir una tal ascendent damunt la parella reial, que aviat es va formar un partit contra ella. Així, la protesta justa contra el desordre de la cort va barrejar-se amb intrigues i enveges, fins i tot amb lluites familiars i de bandositats. Ja els Corts de Monsó dels anys 1382-84 havien protestat amb gran energia de la manera com governava l'infant Joan com a primogènit dels regnes, Essent ja rei, les reclamacions es renoven a les Corts generals aplegades a Monsó, l'any 1389, on el braç de les ciutats i viles reials de Catalunya i regne de Mallorca va demanar el redreç o reformació de la Casa reial i la separació d'alguns dels seus membres, Carroça de Vilaragut en primer lloc. Sembla que Sibil·la de Fortià encoratjava la protesta. La rivalitat perdurava. [Entre les acusacions que hom llançava contra Carroça hi havia la de *"jaure carnalment"*, dins el palau reial, amb el camarlenc Francesc de Pau].

Van perdurar també les despeses excessives de la casa reial. Les reclamacions hagueren d'ésser repetides més d'un cop; i encara quan la mort el va sorprendre, es trobava el monarca sol·licitat pels consellers de Barcelona i de València perquè ordenés bé la justícia, la defensa de la terra, la seva pròpia casa.

??-??-1391: [SO1962]. L'any 1391 tenen lloc les horribles matances de jueus.

El moviment de persecució no era autòcton. Havia nascut a Andalusia, mercès a les predicacions fanàtiques i bàrbares de l'ardiacà d'Écija, Martínez. A Sevilla havia començat l'extermini i s'havia propagat per altres ciutats de la Península. Predicadors castellans les recorrien. El nostre poble, aleshores com ara curiosament sensible a l'eloqüència castellana, va deixar-se enlluernar per llurs prèdiques. A Barcelona, després d'un primer motí, foren empresonats; però les turbes, en un segon aldarull, van posar-los en llibertat, i, "*avalot fet*", van envair el call, cremant, occint i robant: les milícies ciutadanes, que havien estat convocades, foren impotents per a evitar l'extermini.

Un mes abans, fets semblants havien tingut lloc a València. A Girona, a Perpinyà, a Mallorca, i altres ciutats, els calls foren també saquejats. Molts jueus van morir, d'altres fugiren a terres estranyes. Els qui restaren no van, malgrat la protecció reial, recobrar mai més l'espendor d'abans.

19-05-1396: [SO1962]. El divendres, dia 19 de maig de 1396, anota el "*Manual de Novells Ardits de Barcelona*": "*Morí lo rei En Johan ixent de Torroella e vinent per son camí caçant. E fo descavalcat en lo camí on li vench lo mal, e ans que fos a Girona morí e fo-hi portat mort*".

La mort del rei Joan donava la corona catalano-aragonesa al seu germà Martí. No és que l'"*Amador de la gentilesa*" no hagués tingut descendència masculina; ben al contrari: havia tingut tres fills mascles de Mata d'Armanyac i tres mes de Violant de Bar. Sols dues filles l'havien sobreviscut. Ja la mort treballava destrament i pertinaçment per arribar a l'extinció de la línia directa masculina de la dinastia catalana. Havia occit quatre fills mascles, dels sis que havia tingut el Cerimoniós -el darrer, un fill de la reina Sibil·la-, que hauria estat el successor natural del rei Martí l'Humà, un cop mort Martí el Jove; havia occit els infants Jaume, Joan i Alfons, Jaume, Ferran i Joan, fills de Joan I, i els infants Jaume i Joan, fills de Martí l'Humà.

Malgrat que cap dubte no hi podia haver sobre el dret de l'infant Martí a la successió -i cap dubte respecte al seu dret no es va elevar als seus reialmes-, la seva immediata reconeixença per tothom va sofrir dues oposicions dilatòries: l'una per part de la reina vídua Violant, l'altra per part del comte de Foix.

La reina Violant havia al·legat que es trobava encinta. Una comissió de les Corts aplegades va anar a requerir-la perquè declarés solemnement la veritat; s'hi va ratificar. Li fou donada una guarda de quatre matrones molt honrades i sabudes, escollides per la ciutat de Barcelona. El temps es va encarregar de desfer aviat aquesta primera oposició.

La segona oposició, la del comte de Foix, fou més important i va dur a la lluita armada. Mateu, vescomte de Castellbó, havia succeït, al Foix i al Bearn, al comte Gastó Febus, i s'havia casat amb la infanta Joana, filla de Joan I i de Mata d'Armanyac. Ara ostentava pretesos drets de la seva muller a la corona i afirmava que quan Mata d'Armanyac s'havia casat amb l'infant Joan, s'havia estatut, d'acord amb Pere el Cerimoniós, que, si l'infant no tenia fill mascle legítim, la filla gran d'aquell matrimoni seria l'hereva ... el comte de Foix va acudir a les armes i fou derrotat per la reina Maria de Luna, doncs el seu marit Martí l'Humà estava a Sicília al ser nomenat rei, i va romandre allà fins el 10 de gener de 1397.

10-01-1397: [SO1962]. Si als regnes peninsulars tothom havia complert amb el seu deure, també a Sicília Martí l'Humà havia complert amb el seu. Hi havia encara

restat mig any, després de la mort de Joan I; i en partir de Tràpani, el 10 de gener de 1397, deixava el regne suficientment pacificat perquè el seu fill Martí el Jove, voltat d'un consell de prelats i barons catalans nomenat pel seu pare, pogués completar-ne la reducció. En el seu viatge cap a Catalunya, s'havia, així mateix, mostrat sol·lícit i actiu envers la pacificació i l'acreciment dels reialmes que començava a regir. Va restar a Sardenya, més d'una mesada [del 12 de gener, que arriba a Castell de Càller, fins al 17 de febrer, que surt de l'Alguer], proveint a l'assossec de l'illa, que encara es ressentia de les lluites mal reprimides del regnat de Joan I, i a mitjan febrer de 1397, va passar a la veïna illa de Còrsega. Era el primer sobirà de Catalunya que hi desembarcava.

Cal recordar ací que la donació de Bonifaci VIII, després de la pau d'Agnani (1295), no es limitava a l'illa de Sardenya, sinó que comprenia també la de Còrsega. Des d'aleshores els sobirans de Catalunya havien afegit a llurs títols els de reis d'aquelles illes; però el cert és que si la sobirania damunt Sardenya recolzava en un efectiu domini, tat disputat i limitat com fos en certs períodes, la sobirania damunt Còrsega havia estat més aviat nominal. Per això cal fer ressortir aqueixa breu estada de Martí l'Humà a l'illa corsa [Del 18 de febrer que ja era al port d'Ajaccio, fins almenys el 8 de març que era encara al port del Cirellat], la qual tenia per objecte -diu Zurita- de *“donar favor als qui eren en la seva obediència en algunes forces i castells, assenyalandament a Vicentelo d'Istria, comte de Cinerca, i a Joan d'Istria, germà seu, i als d'aquella bandositat i de la Rocha, que van ésser molt fidels i lleials als reis d'Aragó”*. Pocs anys després (1404), la major part de l'illa de Còrsega va arribar a estar sota l'obediència del rei Martí, gràcies precisament a la fidelitat i a l'actuació bèl·lico-diplomàtica de l'avant dit Vicentelo d'Istria, ajudat pel rei, que hi va trametre algunes galeres i gents d'armes.

De Sardenya i Còrsega, abans d'adreçar-se als seus regnes continentals, el novell rei va anar a Marsella i, Roine amunt, amb el seu estol, fins a Avinyó a entrevistar-se amb Benet XIII. El papa va festejar-lo i afalagar-lo molt, com aquell en qui confiava sobretot per a conservar el poder pontifical. precisament la seva situació era aleshores ben difícil. Els seus cardenals eren partidaris de la *“via de cessió”*, per a posar fi al cisma; els reis de França, d'Anglaterra i de Castella, ho eren també; i tots plegats el comminaven a renunciar a la tiara, perquè, renunciant-hi també el papa de Roma, pogués ésser elegit un altre pontífex, únic. Però Benet XIII, fadrister d'una casa nobiliària aragonesa, fent honor a la proverbial tossuderia dels seu poble, es va refusar sempre a cedir, malgrat que, abans d'ésser elegit o com a condició indispensable per a ésser-ho, havia jurat de seguir lleialment les vies profitoses de la unió, *“àdhuc la via de cessió, en cas que la majoria dels cardenals actuals la jutgés a propòsit”*.

El rei Martí, al qual Benet XIII va concedir, aquell primer d'abril de 1397, que era dominica de la Rosa, la Rosa d'or, va fer els possibles per atraure-li de nou els cardenals i per diferir l'ambaixada conjunta que les reis de França, Anglaterra i Castella es proposaven d'enviar a Avinyó. El novell rei esperava poder arribar a concordar dos papes, i va trametre a Roma una ambaixada. En el fons, el rei Martí volia fer tots els possibles per a conservar en el solí pontifical un papa natural dels seus regnes. Indubtablement, el fet que el pontífex d'Avinyó ja no fos francès, havia influït molt en l'actitud del rei de França, i l'actitud d'aquest havia influït al seu torn en la de Castella, satèl·lit polític de França, en certs aspectes internacionals, des del temps d'Enric II.

07-09-1402: [SO1962]. L'any 1402, l'estat de les terres aragoneses, plenes de malfactors, crescuts i mantinguts a l'ombra de les bandositats, havia arribat a un tal extrem que les ciutats i viles van haver-se de confederar per a perseguir-los. Això, però, no posava pas fi a la lluita dels Luna i els Urrea. Tampoc no n'hi posaven els esforços del Justícia d'Aragó, del regent de la governació general, dels diputats del regne. Sols l'autoritat reial hauria estar capaç de reduir els contendents. Però el rei Martí va excusar-se amb els preparatius que feia aleshores per el passatge a Sicília de Blanca de Navarra, segona muller de Martí el Jove, i va nomenar un lloctinent general, per el regne d'Aragó, en la persona d'Alfons, comte de Dénia, fill del duc de Gandia (7 setembre 1402).

El lloctinent, malgrat la seva alta personalitat, va fracassar en els seves tasques. La gravetat de la situació esdevingué tal que, el rei va decidir-se a aplegar les Corts (1404) [a la vila de Maella]. Llurs efectes, però, foren breus. Després de la lloctinència limitada d'Arnau d'Erill (1406), home ferm i justicier, i d'un cert encalmament superficial en les bandositats, la lluita va continuar. Fou aleshores (15 juny 1408) que el rei Martí va oferir la lloctinència a Jaume d'Urgell. El comte va acceptar-la. El 28 de juliol fou estès el nomenament. Mai, però, no havia d'arribar a exercir-la.

??-??-1402: [SO1962]. El rei Martí, i com ell la seva muller la reina Maria de Luna, havia seguit la tradició de la reialesa catalana favorable als remences. I, com Joan I, Maria havia hagut d'adreçar-se al papa per tal que influís damunt els senyors eclesiàstics (1402). La seva és un dels documents més importants en tot el procés de la qüestió remença. Vicens i Vives considera que la proposta que conté, feta en 1402, "*fou en definitiva la que vertebrà la sentència de Guadalupe de 1486*". I aquesta sentència és la que donarà solució al plet remença.

Després d'una breu exposició dels principals mals usos, la carta de Maria de Luna, plena d'eloqüent energia, de dignitat i de caritat, comenta: "*I això, Santíssim Pare, és, prop de Déu i dels homes, alguna cosa singularment, detestablement i execrablement monstruosa, que deturpa i infecciona els home sotmesos a les càrregues i sofriment damunt dits, però que també, en certa manera, macula aquesta pàtria i els seus habitants i és per a les altres nacions del món matèria d'escarni i de menyspreu envers la nació dels catalans; i tendeix, a més a més, contra la justícia natural i la llibertat dels homes, la qual Déu, des del començament, va implantar en cadascú dels subjectes humans.*"

25-07-1409: [SO1962]. En aquesta data moria Martí el Jove, el primogènit dels reialmes. No havia sucumbit en refulgent batalla, com hauria escaigut al jovenívol i cavalleresc heroi. Les febres de Sardenya se l'havien endut traïdorament -diuen cronistes com Tomic-. D'altres, com Alpartil, el fan víctima alhora de la malaltia, que l'havia afeblit, i de la seva passió d'amor, que l'hauria dut, convalescent encara, a amar, fins a morir-se, una bellíssima donzella sarda. Però l'havien precedit en la mort el seu fill Pere (1400), nat de la reina Maria de Sicília, i mort d'un accident [de una ferida que es feu al cap, tot jugant], i un altre fill, Martí (1407), nat del seu segon matrimoni amb Blanca de Navarra [Blanca, que havia avortat pel gener de 1406, donà a llum, el 19 de desembre del mateix any, un fill que s'anomenà Martí]. Havien mort també, Pere d'Urgell (juny 1408) i Jaume de Prades (25 agost 1408), ambdós de les línies col·laterals de la casa de Barcelona i, aquell, hereu presumpte de la corona, si arribava a mancar el primogènit dels reialmes.

17-09-1409: [SO1409]. Si després de la mort de Martí el Jove, Martí l'Humà hagués declarat hereu dels reialmes el seu nebot Jaume d'Urgell [era besnét d'Alfons el

Benigne, casat amb Isabel, filla de Pere III i Sibila de Fortià], amb la justícia que l'assistia i amb el favor gairebé total de què gaudia aleshores el comte en tots els pobles de la corona, amb el prestigi i l'atracció que la certitud d'haver-lo de tenir aviat com a sobirà li hauria donat fins i tot als ulls dels seus enemics, la seva successió hauria estat assegurada.

En lloc d'això, el rei Martí va aparèixer dubtós sobre qui havia de succeir-lo, va insinuar la possibilitat de nomenar hereu el seu nét Frederic [el fill de Martí el Jove i de la siciliana Tàrsia, legitimat pel rei Martí el 14-04-1409, perquè pogués succeir al seu pare en el comtat de Luna i el senyoriu de Segorb, i en el regne de Sicília, en cas de que Martí el Jove morís sense fills legítims], va acceptar la suggestió de contraure nou matrimoni. El matrimoni del rei amb Margarida de Prades [neta de Joan de Prades, un dels representants de la branca col·lateral de Ribagorça] tingué lloc el 17-09-1409.

A penes s'havia escolat un mes des de la celebració de les noces del rei i Margarida de Prades, quan va acudir a la cort barcelonina una ambaixada singular. L'enviava el rei Lluís de Nàpols, comte de Provença, marit de la infanta Violant, filla de Joan I i de Violant de Bar, i neboda, per tant, del rei Martí. El pretext de l'ambaixada era de dur al vell monarca el condol del rei Lluís per al mort de Martí el Jove. Però el seu veritable objectiu era de proposar-li que la infanta Violant i el seu fill Lluís de Calàbria, nin encara, se'n vinguessin a viure a la cort catalana, a fi que, com a hereu que era de la corona, es criés dins la casa reial. Els pretesos drets de Lluís de Calàbria provenien dels pretesos drets de la seva mare, com a filla que era de Joan I.

31-05-1410: Mort de D. Martí *l'Humà*.

31-05-1410: [SO1962]. Martí l'Humà moria, en el monestir de Valldonzella, sense haver designat successor.

Malgrat totes aqueixes qüestions internes, el Parlament català anava resolent els afers peremptoris, dirigint la cosa pública, i era la sola autoritat legal que funcionava normalment, com a poder sobirà dins els Estats de la corona catalano-aragonesa. Per això acuden a ell els aspirants a la corona; i hi acuden creguts que ell, com a única i suprema autoritat, està disposat a sentenciar en l'afer de la successió. Hi acut, el primer, el duc de Gàndia (23 setembre), segueixen els representants de Lluís de Calàbria (11 octubre), els de Jaume d'Urgell (13 octubre), els de Ferran d'Antequera (31 octubre).

31-05-1410: El fet decisiu en l'assumpció progressiva de poders de la Generalitat va ser l'extinció de la dinastia catalana el 1410, amb la mort de Martí l'Humà sense descendència legítima. Al Compromís de Casp (1412) es decidí que la Corona catalanoaragonesa passés a mans de la dinastia castellana dels Trastàmara en la persona de Ferran I d'Antequera, les Corts reunides a Barcelona 1412-1413 van posar de manifest les primeres tensions. El rei va haver d'escoltar els capítols de greuges, l'exigència de respectar les constitucions de Catalunya i reconèixer les atribucions de la Generalitat. Així ho va fer el rei Ferran I, de manera que a la Generalitat no només li eren reconegudes la seva organització i atribucions en matèria judicial i financera, sinó fins i tot les de caràcter polític: la Generalitat vetllaria pel compliment de les Constitucions de Catalunya, exigint-ho, en cas necessari, el mateix rei.

Les Corts de Barcelona del 1421, per la constitució *"Lo fruit de les lleis"*, encarregaven a la Generalitat la cura del sistema constitucional del país i li conferien poder moderador amb possibilitat d'equilibrar l'autoritarisme monàrquic. Aquesta funció es va veure reforçada a les Corts de 1481, convocades per Ferran II, en què es va acordar

la constitució “*Poc Valdria*” (Poc valdria fer lleis si no eren per nosaltres el rei i els nostres oficials observats). Així, la Generalitat va prosseguir la seva missió de vigilància constitucional, juntament amb la Reial Audiència, reorganitzada el 1483, que venia a ser una anticipació del tribunal de garanties constitucionals.

D'aquesta manera la Generalitat es va anar convertint progressivament en la més alta representació dels interessos de Catalunya i en l'aferriada defensora de les seues Constitucions i franquícies davant dels reis i davant de la Inquisició.

Segons les situacions socials i polítiques de cada època, la Generalitat va exercir de vegades formes oligàrquiques de poder, com demostra, per exemple, el procediment de designació dels seus components. Al principi els membres de la Generalitat se succeïen per cooptació, és a dir, els seus titulars designaven de fet els seus successors, i el president era sempre el representant de l'estament eclesiàstic. No obstant això, el rei Ferran II (1479-1516) va imposar el 1488 la designació per insaculació, és a dir, que les persones fossin escollides a l'atzar entre una llista de noms proposada pel rei o pels grups dominants. D'altra banda, el finançament de l'absolutisme monàrquic, propi de l'època, i la puixança del poder municipal de Barcelona van restar poder a la Generalitat. De fet, Barcelona va arribar a constituir una mena de república municipal el poder de la qual s'estenia més enllà dels seus límits urbans. El seu Consell de Cent, amb facultats legislatives i consultives, va actuar com a Parlament.

Sota el regnat dels Reis Catòlics, que van aglutinar les corones de Castella i Catalunya-Aragó, es va consolidar el domini de Castella. Ferran II el Catòlic (1479-1516) va introduir a Catalunya institucions castellanques (tribunal de la Inquisició), homes de govern i fins i tot tropes castellanques. La decadència de Barcelona i les seves institucions hi donava peu.

28-06-1412: [SO1962]. Fos com fos, el 28 de juny de 1412 fou publicada davant l'església de Casp la Sentència dictada pels Nou compromissaris. Després de la missa del Sant Esperit, celebrada ple bisbe d'Osca, Domènec Ram, després del sermó de fra Vicenç Ferrer sobre el tema “*gaudeamus et exultemus et demus gloriam Deum quia venerunt nuptie Agni*”, el mateix apòstol valencià va donar lectura a l'instrument redactat sobre l'elecció del rei [datat el 25 de juny de 1412], on els Nou compromissaris, havent fet les investigacions, instruccions, informacions, nocions, i recognicions, per ells faedors, per justícia, segons Déu i llurs consciències ... “*Diuen i publiquen; que els Parlaments, els súbdits i vassalls de la Corona d'Aragó són tinguts i han de prestar el deute de fidelitat a l'il·lustríssim i excel·lentíssim príncep i senyor don Ferran, infant de Castella, i són tinguts i han de tenir com a llur rei i senyor el dit don Ferran*”.

Més, en realitat, Catalunya cessa, des de l'entronització de la dinastia castellana, d'ésser una terra on els sobirans facin llargues estades, amb totes les conseqüències que això suposa, especialment en aquells tems i en els que s'acostaven: Ferran d'Antequera regna quatre anys, i, malgrat la guerra amb el comte d'Urgell, a penes en passa una a Catalunya; Alfons el Magnànim regna quaranta-dos anys i sols s'està entorn de quatre al Principat; Joan II, si fa estades llargues a Catalunya, és en guerra contra ella. Ja no parlem de Ferran el Catòlic i de Carles I.

31-10-1413: [SO1962]. Dues temptatives de Jaume d'Urgell sobre Lleida havien fracassat (27 juny); algunes companyies d'anglesos i gascons que anaven a Balaguer foren desfetes pels capitans de Ferran d'Antequera prop d'Alcolea i Castellfolit (10 juliol); en lloc de restar en llibertat de moviments, Jaume el Dissortat va recloure's a

Balaguer. Per més imprudència s'hi va recloure amb al seva muller, la seva mare, les seves germanes i les seves filles. Al cap de tres mesos de coratjosa resistència al formidable setge establert per Ferran d'Antequera ... Jaume d'Urgell va rendir-se al seu rival.

És una de les pàgines més tristes de la nostra història aquesta rendició de Jaume d'Urgell [31 octubre 1413]. Es deia que el comte estava decidit a morir en aquella empresa. No va saber morir. I ara acudia a humiliar-se i a clamar misericòrdia davant des seu rival.

És, així mateix, una de les pàgines més tèrboles en la història de la dinastia dels Trastàmara -en la qual, les pàgines tèrboles abunden- és la persecució de què Ferran d'Antequera va fer víctimes Jaume el Dissortat i les dones de la casa d'Urgell. Havia assegurat al comte, en l'acte de rendició, que no l'exiliaria dels seus regnes, i després va fer-lo dur a terres castellanues, al castell d'Uruenya, en la soledat de l'estepa, a cinc llegües de Ciudad Rodrigo, i va tenir-l'hi en llòbrega i dura presó. Havia ofert el perdó a la mare del comte, Margarida de Montferrat, a la seva muller la infanta Isabel, filla de Pere el Cerimoniós, a les seves germanes Elionor i Cecília, a les seves tres filles, nenes de pocs anys; el perdó fou la confiscació voraç de tots llurs béns, fins i tot el dot de la infanta Isabel, llur condemna a la misèria i al desvaliment, la violenta separació de les dues filles grans del comte, arrabassades a la seva mare per ésser dutes a Castella. No les tornarà a veure mai més.

03-12-1414: [SO1962]. Els catalans comencen a pagar -i a pagar cars- els mancaments comesos en la qüestió successòria. Si las Corts de Barcelona (1412 - 1413) havien estat en constant dissentiment amb el rei, les de Tortosa-Montblanc (1414) no havien pas estat més concordes. Els abusos de tota mena són patents en les reclamacions que presenten. Hi destaquen: el nomenament de no catalans per a càrrecs públics a Catalunya i Balears, per a custòdia de castells i forces, per a capitànies en temps de guerra; nomenaments similars, d'estrangers als regnes catalano-aragonesos, per a Sardenya i Sicília; intervenció de personatges no catalans en el consell del Primogènit per als fets de Catalunya; inobservança de constitucions i llibertats pels oficials del rei; llevament d'impostos il·legals; cobrament d'impostos corresponents a la Generalitat; empresonaments sense prèvia informació sumària; extradició d'acusats de la vegueria on han comès el delictes; venda i altres abusos, negligències i dilacions en l'administració de justícia, ús de jurisdicció per algutzirs no catalans, ...

El rei, davant d'aquesta sèrie d'esmenes que li eren reclamades, va optar per dissoldre les Corts. Era el dia 3 de desembre de 1414: ja no es van tornar a reunir, en el seu regnat.

02-04-1416: [SO1962]. Tenim notícies de topades amb els castellans; la "*Scriptura privada*" ens parla -i els documents ho confirmen- d'un avalot a Perpinyà, en el qual alguns d'aquells van trobar la mort (1416); la mateixa reina Elionor, muller de Ferran d'Antequera, de Xavea estant, recomana al seu marit d'ordenar als capitans castellans que amonestin llurs gents perquè no provoquin els naturals del país. I poc temps abans de la mort del rei, va tenir lloc a Barcelona la famosa commoció del vectigal, provocada per la negativa del rei a pagar un impost sobre queviures. Les disposicions enèrgiques que va prendre el Consell de Cent, la por d'un violent motí popular i la intervenció oportuna d'alguns personatges acostats al monarca -ferma dels uns (Fivaller), sedant i transaccional dels altres (Gualbes, Guillem de Montcada, Bernat

de Cabrera)- va decantar al rei cap a la prudència. Tanmateix, al cap de pocs dies (9 març) va sortir de la ciutat, ofès i rancuniós. Estava seriosament malalt, i la humiliació soferta va agreujar la seva malaltia. El dia 2 d'abril de 1416, a Igualada, va morir.

La personalitat del nou monarca, conegut en la història amb el nom d'Alfons al Magnànim (IV de Catalunya, V d'Aragó), feia esperar, en diversos aspectes, algun millorament. Havia vingut a Catalunya als divuit anys, en pujar al solí reial, i feia quatre anys que vivia en aquests regnes. Era, per naturalesa i educació, estranger a Catalunya, i prou es va conèixer al llarg del seu regnat; però no hi era tan radicalment estranger com el seu pare. Cordialment era també un altre home. i en certa manera va demostrar-ho reparant algunes de les iniquitats comeses per Ferran amb les dones de la casa d'Urgell i fins i tot amb Jaume el Dissortat.

Al Parlament de Barcelona (1416) la proposició fou feta pel novell rei en castellà, com no havia gosat fer el seu pare. A les Corts següents (Sant Cugat, 1419) l'error havia estat esmenat.

??-??-1430: [SO1962]. Prou Alfons, durant l'interval entre les seves dues absències (1423-1432), havia pres la direcció de la lluita amb Castella i començat a envair aquest reialme (1429) ensems amb els seus germans, l'infant Joan i l'infant Enric; prou s'havia proposat de persistir en la lluita, malgrat el fracàs d'aquesta primera entrada: ni a Castella havia trobat entre els seus partidaris -enemics d'Àlvar de Luna, privat de Joan II- l'ajut que esperava, ni els regnes catalano-aragonesos havien respost amb gaire entusiasme a la seva crida. Catalunya, sobretot, s'havia mostrat esguerdada a les sol·licitacions del monarca, i no havia volgut prendre part en una lluita que no tenia cap fons nacional i era guiada solament per odis i ambicions familiars. Descoratjat, Alfons s'havia avingut a firmar una treva de cinc anys amb el rei de Castella (1430) i pocs anys després (1432) partia definitivament cap a Itàlia. I encara d'allí estant havia seguit les incidències de la lluita, menada, sota la seva alta i llunyana direcció, pels seus germans, i havia alguna hora esperat d'obtenir la corona de Castella, Nàpols i la seva política Italo-oriental havien abassegat principalment la seva atenció i havia acabat per secundar la seva muller en els esforços pacificadors.

01-04-1441: [SO1962]. En aquesta data moria a Nieva, regne de Castella, la reina Blanca I de Navarra, primera esposa de l'infant Joan (futur rei Joan II de Catalunya i Aragó). L'infant Joan, en no voler renunciar, a la mort de la seva muller Blanca, el títol de rei de Navarra, a favor de llur fill, legítim sobirà, va posar els fonaments de la desavinença. Hi havia en el testament de la reina [Pamplona 17-02-1439] una clàusula de la qual l'infant Joan va abusar iniquament. Blanca de Navarra demanava al seu fill que no prengués el títol de rei sinó amb el consentiment del seu pare, i aquest no va atorgar-l'hi mai. El seu matrimoni amb Joana Enríquez, filla de l'almirall de Castella [Calataiud 13-07-1447] -un dels valedors de l'infant en les seves lluites contra el castellà-, va emmetzinar, amb odis de la madrastra, les relacions ja prou difícils entre pare i fill. L'anada de Joan a Navarra (1449), on el príncep exercia la lloctinència, va provocar la ruptura. I les lluites que van resultar foren tan "*grans i contínues en aquests regnes*", que amb raó diu Zurita: "*no sé que enemics estrangers els possessin en punt de major aflicció i perdició*".

26-02-1443: [SO1962]. Alfons acabà de sotmetre tot el reialme, i feu la seva entrada triomfal a Nàpols el 26 de febrer de 1443.

La lluita havia durat vint-i-dos anys. El regne de Nàpols formava part, a la fi, dels dominis del sobirà de Catalunya.

En presentar la política imperialista que Ferran d'Antequera havia esbossat en els seus pocs anys de govern, preguntàvem si no esdevindria excessiva en els seus objectius. Ara, després de contemplar la lluita sostinguda pel seu fill per tal de dur-la a realització, en contemplar les derivacions i amplificacions que havia tingut i el seu resultat final, ja no podem dubtar-ne. Alfons, fent-nos pressentir el que serà el imperialisme espanyol dels segles XVI i XVII quant a deler d'extensió, havia volgut senyorejar les tres penínsules mediterrànies: a Espanya, no sols les terres de la corona catalano-aragonesa, sinó també, com veurem en el capítol següent, les de la reconquesta granadina i terres de la corona de Castella, i àdhuc aquesta corona, amb lluites no menys porfídioses i esgotadores que les d'Itàlia; a Itàlia, no solament el regne de Nàpols, sinó també, com hem vist, altres territoris cap al Nord, entre ells el ducat de Milà i la república de Gènova: als Balcans, no solament Albània i la Morea, on havia exercit la seva sobirania, sinó Constantinoble i l'antic Imperi. Havia, a més a més, projectat la restauració del regne de Jerusalem i treballat per aconseguir el reialme d'Hongria. Havia menat expedicions contra Còrsega i Gerba, contra Tunis i Trípoli. Havia procurat afavorir l'empresa de Bethencourt a les Canàries. Les terres de Gàl·lia meridional, part, altre temps, de la corona dels comptes barcelonins, havien també estat objecte dels seus designis; i sí, abans de començar la lluita per Nàpols, accedint a sol·licitacions de Carles VII de França (1429) havia semblat, a canvi de les senescalies a Carcassona i Belcaire i la baronia de Montpeller, disposat a acudir en auxili seu contra els anglesos; si havia intentat que el comte d'Urgell li cedís els seus drets sobre el comtat de Comenge (1431), durant la lluita per Nàpols havia alguna hora afalagat aspiracions sobre Provença, domini dels Anjou.

Sí; Catalunya. nervi de la Confederació, continuava essent la base de les empreses exteriors; i recursos econòmics, forces marítimes i terrestres n'havien de sortir principalment per a nodrir les ambicions del Magnànim. Ja hem vist com, durant la conquesta de Nàpols, hi havia acudit sol·licitament i reiteradament amb diners i estols. Però els efectes de les guerres continues, de l'absència reial, del desastre de Ponça, de la minva del tràfic, ja es deixaven sentir durament: a les Corts de Lleida de l'any 1440, la reina Maria, per tal d'estimular a la lluita els catalans, presentava un quadre desolat de la situació.

Aquest començament de prostració repercuteix forçosament en l'entusiasme que Catalunya pot mostrar en les empreses d'Alfons. Catalunya veia afeblir-se de pressa la seva puixança, en tots els ordres. I a les Corts de 1444 -quatre anys abans de la mort del rei-, el cardenal Margarit, bisbe d'Elna, tot fent un enyorós i elegant elogi de Catalunya, desplega, davant l'infant Joan, que presideix el parlament, la situació anguniosa del Principat. Les grandeses del Magnànim. la fastuositat de la seva cort napolitana, els seus amors, la seva protecció a les arts i a les lletres, els seus somnis imperialistes, els noms catalans que hi destaquen, han enlluernat molts historiadors i els han impedit de veure al revers d'aquesta medalla renaixentista. Hi ha, d'una banda, un rei Magnànim, àrbitre de la política italiana, somniant de conquerir mig món, voltat de noblesa escollida, de dames resplendents, de literats i d'artistes, d'humanistes i de potentats, sota el cel de Nàpols, davant la badia meravellosa; d'altra banda, una reina en solitud, malaltissa, esforçant-se a mantenir en ordre uns pobles treballats per greus problemes socials, a trametre diners al rei per a les seves guerres llunyanes. recurrent sovint les terres àrides d'Aragó o les terres aspres de Catalunya. I el resultat del contrast, per presentar-ho plàsticament, era aquest: que mentre els

estols de Bernat de Vilamarí recorrien les mars de Llevant i Ramon d'Ortafà era nomenat virrei per Grècia, Albània y Esclavònia, a Catalunya, “los corsaris e pirates dins los ports los roben e totes les llurs mars discorren”.

26-09-1448: “En éste día se celebró una gran fiesta en el claustro de la catedral de Barcelona. La gente del pueblo cantaba y bailaba, impulsada por los músicos: se había colocado la ‘clau de volta’ del techo del claustro y el pueblo entendía que ‘se había acabado la catedral’. Y desde entonces se convirtió en espacio público, punto de reunión de la sociedad civil del momento, representantes de los maestros de oficios y de los artesanos, con sus correspondientes gremios, cofradías y congregaciones. Allí, en el claustro, se encontraban para llevar a cabo una vida laboral, de negocio, de contrataciones y servicios. Y se aprovecho también durante largos años el claustro para enterrar a los ilustres de la sociedad. Y muchos abrieron diversas capillas para venerar a los santos y adorar a Dios.

Actualmente el claustro, de 62 metros de largo por 44 de ancho, con un jardín interior de 28 por 21 metros, tiene 21 capillas laterales, ubicadas en los pasillos denominados de Tramontana, Migjorn, Llevant y Ponent”. [Rafael Wirth. La Vanguardia 23-06-2003].

??-??-1450: [SO1962]. La reina Maria va governar els Estats catalano-aragonesos com a lloctinent general, fins l'any 1436, i el Principat fins 1453. Ella hagué, doncs, d'acudir no sols a les dificultats que la política exterior produïa amb la tramesa de diners, gents d'armes i estols a Itàlia, i amb les lluites contra Castella, sinó també als greus problemes que es plantejaven a l'interior, amb l'increment de les bandositats, les lluites barcelonines de la *Busca* i la *Biga*, les dels “remences” a certs territoris de la Catalunya Vella, les de “forans i ciutadans” a Mallorca.

Les lluites entre els estament barcelonins no eren d'ara. Entre les classes populars, mercaders i menestrals (“*mà mitjana* i *mà menor*”) i els *ciutadans* “*honrats*” o alta burgesia, que posseïen el govern de la ciutat (“*mà major*”), hi havia una forta pugna. La ciutat es trobava així dividida en dos partits: partit popular, podríem dir i ha estat dit, y partit oligàrquic. Foren aquests dos partits els que aleshores apareixen amb el nom de la *Busca* i la *Biga*. Però ¿es tractava realment d'un conflicte de classe, pobres contra rics, “*poble menut*” contra potentats? “*Ens trobem més aviat*”, escriu Pierre Vilar, “*davant dues categories urbanes d'una desigual potència, i que lluiten pel poder perquè llurs interessos econòmics són oposats i al que guanyarà intentarà fer suportar a l'altre el pes més feixuc de la crisi*”. Vilar no creu que la “*Busca*” sigui un partit veritablement popular, malgrat que, a vegades, pugui arrossegar el poble. Els paraires, sastres i fadrins, hi tenen una part important, i això vol dir que els interessos de la indústria llanera s'hi trobaven implicats. Amb ells s'arregleraven els menestrals i una part dels anomenats “*artistes*”, més pròpiament artesans, entre els quals eren compreses algunes professions liberals.

No mancaven tampoc en els rengles de la “*Busca*” els mercaders exportadors, que tenien interessos similars als dels industrials, especialment als dels paraires. Enfront d'aquest conglomerat, al qual, fet i fet, no és estrany que s'unissin les classes populars, interessades en l'activitat del treball. es dreçaven els “*ciutadans honrats*” i les mercaders potentats. “*Els primers*”, defineix Vilar, “*són una aristocràcia d'afers que ja es tanca, orientant-se cap a la fortuna immobiliària y rendística; els segons. especuladors del gran comerç de grans i de productes preciosos, són sovint importadors més que exportadors, més interessats pel comerç d'Orient i la política municipal dels*

grans que per la crisi de la indústria nacional". Vicens i Vives, tot admetent que, en llur origen les dues gabelles barcelonines tingueren les característiques que indica Vilar, sosté que, al ple de llur batalla política, és a dir, des de 1455 -el període que ens ocupa-, *"la Busca fou un partit de massa, que representava el sindicalisme gremial, el món del treball, desballestat per la carestia de la vida i la paralització de les indústries"*. I afegeix: *"la radicalització del moviment buscaire obliga, per tant, a acceptar l'aparició d'una Busca moderada"*, que s'oposa a la "Busca" radical. Aquesta té la seva força en els aprenents i fadrins -que ja intenten coalitzar-se- i els és prohibit. I Vicens ens parla de *"la divisió existent entre els homes dels gremis i els que ocupaven llurs obradors (treballadors eventuais generalment)"*. "Per tant", segueix, *"no cal cercar el l'acció corporativa de la Busca un moviment de tipus obrerista modern; però, sens dubte, era un moviment popular de massa, perquè comprenia el món del treball barceloní en tots els seus aspectes i perquè es traduí en una força política concreta: el 'Sindicat dels Tres Estaments'."*

El caràcter discrepant de la "Busca" i de la "Biga" havia de manifestar-se especialment -i vigorosament- en llur actitud davant als problemes econòmics dominants. És el que s'esdevingué amb el problema monetari i amb el proteccionisme. Aquell és considerat per Vilar com *"el punt més sensible del programa de la 'Busca'."*

Cap al 1450, el croat d'argent barceloní, com a resultat, com a resultat de la crisi econòmica, valia més de fet que de dret. I el mateix s'esdevenia amb el florí d'or. Resultat: croats i florins desapareixien i no circulaven sinó peces de billó rosegat. Resultat també: els buscaires demanaven violentament la devaluació, mentre els bigaires, temerosos de perdre sobre el valor nominal de llurs dipòsits a la Taula de Canvi, s'hi oposaven tenaçment. Per això mentre la "Biga" domina el Consell municipal, res no és innovat en aquesta qüestió.

Però el domini de la "Biga" arribà una hora que prengué fi: la decisió de la reialesa en fou la causa. L'actitud de la reialesa davant la pugna havia estat vacil·lant. Pere el Cerimoniós, com hem vist, s'havia decantat decididament cap a una democratització del Consell municipal barceloní, portant el nombre de consellers a sis i donant-hi una representació igual a cadascuna de les tres "mans" (1386). Els seus successors havien tornat enrere, i encara en els primers temps d'Alfons el Magnànim, la "Biga" portava avantatge en l'esperit del rei i de la reina lloctinent. Més endavant, però, Alfons es decantà decididament envers el partit popular. La força que encara tenia l'alta burgesia barcelonina i l'oposició que començava a fer a la política de continúes guerres i d'excessives despeses, empenyeren el rei a combatre aquell poder. La lluita entre els dos partits, l'un protegit pel monarca, tingué moments dramàtics. En fou un el de la nominació de Galceran de Requesens per el càrrec de lloctinent del rei a Catalunya en substitució de la reina Maria.

Requesens, que ja havia exercit els càrrecs de Batlle general (1435) i de governador general de Catalunya (desembre de 1442) i que havia dictat la sentència arbitral que implantà a Menorca el règim d'insaculació, era l'enemic declarat de la "Biga", i no és sorprenent que la seva nominació suscités la immediata protesta dels bigaires, que declararen il·legal la seva accessió a la lloctinència. N'hi ha prou de dir que ell i el seu germà Bernat havien estat qualificats pels patricis de *"malafactors en superlatiu grau pitjors"*. Galceran de Requesens, però, sense torbar-se, va dur a la pràctica la missió que el rei li havia encomanat: havent pres possessió del seu càrrec el 19 d'octubre de 1453, enmig de l'escàndol dels bigaires, el 30 de novembre del mateix any, diada de Sant Andreu, en què se celebraven les eleccions a consellers, Galceran de Requesens les va suspendre i va procedir a nomenar-los de reial ordre, *"tant se valdria metre-hi bocs, com homes de vil condició"*, va comentar, en una nota marginal, el notari Safont, redactor del Dietari de la Diputació. Figuraven, tanmateix, entre els nomenats un

Ferrer de Gualbes i un Pere Destorrent el Vell: *“buscaires moderats”*, comenta Vicens, *“o sigui els ciutadans i mercaders partidaris d’una política reformista -que no va plaure a l’ala radical de la Busca mateixa, al Sindicat dels Tres Estaments, de què hem parlat”*.

Els buscaires radicals volien la immediata democratització de la conselleria i del Consell de Cent, la devaluació de la moneda i l’aplicació d’una política proteccionista. Galceran de Requesens va secundar el deler del Sindicat, i el primer de març de 1455 va disposar que els consellers serien dos ciutadans, un mercader, un artista i un menestral; que l’elecció seria feta per una comissió de dotze membres, on els quatre estaments de ciutadans, mercaders, artistes i menestrals tindrien cadascun tres representants, la qual cosa equivalia a deixar els ciutadans en minoria: que el Consell de Cent estaria compost per 128 jurats (32 per cada estament); que un Trentari (8 de cada estament) s’ocuparia de despatxar els afers corrents. El 7 d’octubre la disposició de Requesens fou ratificada pel rei. Amb això restava acomplert el capgirament municipal. La nova conselleria estigué formada per un ciutadà honrat, un ciutadà mercader, un mercader, un notari i un argenter. El Consell de Cent esdevenia el detentor del poder municipal.

Quant a la segona aspiració dels buscaires radicals, la devaluació del croat, també fou aconseguida. Ja l’any 1442 la reina Maria havia permès als buscaires de reunir-se en assemblees per tal de tractar de la qüestió; el rei havia reconegut llur sindicat; l’ambaixador dels buscaires havia reclamat la devaluació davant del rei, a Nàpols. Després del cop d’estat municipal, els consellers de 1453-1455 van decretar la devaluació del croat (4 gener 1454); però la Diputació i la Taula de Canvi, davant l’oposició dels consellers (recordem que pertanyien a la *Busca moderada*) no gosaven tirar endavant l’acord. *“Per aquestes raons”*, escriu Vicens i Vives, *“sorgí ben aviat una seriosa topada en el si de les dues fraccions de la Busca. Els moderats acusaren als sindicalistes de voler “usurpar lo regiment e partir-se los oficis de la ciutat ...”*. Els sindicalistes els respongueren que ells representaven *“La major e pus sana part del poble”*. Un cop triomfant, finalment, la democratització dels radicals, dins la Casa de la Ciutat, la devaluació fou portada a terme (1453-1456). El valor del croat va passar de 15 a 18 diners. El rei Alfons havia acceptat. Per el rei la devaluació era sempre una operació favorable, que revaluava els seus tresors i disminuïa els seus deutes. Ho fou també per als buscaires? Si haguéssim de creure el redactor del Dietari de la Generalitat -el notari Safont- aviat van haver de constatar que eren tan pobres com abans. Vilar rebutja aquestes *“frases agres”* del dietarista: i constatant que la devaluació de 1452-1456 readapta els cursos oficials als cursos de mercat, que s’han instal·lat independentment de les voluntats polítiques, opina que *“estem obligats a admetre, al mateix temps, que l’exigència dels productors era una necessitat, una esperança de millorament, no una ignorància, però també que era un expedient contra la crisi, i no una solució”*. I el mateix Vilar es veu obligat a admetre que la influència excitant de la devaluació segurament va desaparèixer molt de pressa, amb la decepció consegüent. Mentre Vicens, de la seva banda, arriba a la conclusió que *“ni la devaluació del croat (8 novembre de 1453), ni l’atorgament de l’Acta de navegació de 24 d’agost del mateix any, no tingueren les favorables repercussions que imaginaren els homes del poble menut: ni l’artesa pogué menjar més pa. ni el paraire vendre més teixits”*.

La tercera aspiració dels buscaires radicals, la relativa al proteccionisme, va donar també molt de joc. Els potentats de la *“Biga”* eren hostils al proteccionisme y partidaris de la llibertat de comerç, importadors com eren de teles de preu. Ja l’any 1422, en les Corts presidides per la reina Maria fou aprovada la Constitució *“Havents a cor”*, que prohibia la importació de *“draps alguns estrangers de llana, de seda d’or o*

de qualsevol espècie o qualitat sien"; i els mercaders barcelonins demanaven l'establiment d'una línia de navegació Barcelona-Bruges-Barcelona-Alexandria, subvencionada per la Generalitat. Pel març de 1854 una nova provisió, demanada al rei, ordenava que les mercaderies pròpies dels naturals que haguessin d'ésser embarcades en aquests regnes, no poguessin ésser-ho sinó en vaixells nacionals. Mesura proteccionista també fou al que va prendre la ciutat (20 juny 1455) prohibint als estrangers d'entrar llurs mercaderies a Barcelona. I el 30 de agost 1456, sempre sota el govern del municipi buscaire, i en oposició amb la Diputació, on predominaven els homes de la *Biga*, fou reiterada la Constitució de 1422 prohibint la introducció de draps de llana estrangers. D'altra banda, per tal de contribuir, en un altre aspecte, a aquest esforç, Barcelona va deixar de percebre el dret d'ancoratge als vaixells que ancoraven en la seva platja (març 1454). "*La Busca*", comenta Carme Batlle, "*s'havia proposat exercir el poder municipal i dur a terme el seu programa a fi d'aturar la decadència de la ciutat, com ho va expressar Ramon Guerau*" (el portantveus intel·lectual de la "*Busca*") quan escrivia: "*Tots, doncs, frares, germans e fills d'una mare, entenam, a l'honor d'aquella, a la conservació de ses llibertats grans e insignes; no permetam aquella qui és en Spanya cap de llibertat e solia ésser de bon e notable regiment, que sia cativa e dolorosament plor, buida del seu poble*".

La pugna, però, continuava i no trigarà pas massa a trobar nous motius d'oposició. Vilar veu en les friccions entre les diverses categories urbanes una manifestació de la depressió econòmica que s'imposa amb la crisi de 1450 i que durarà un segle. En relació amb ella, per aquest mateix temps, després d'un període de calma, el conflicte agrari va a ressorgir.

Ens hem referit en pàgines anteriors a la política de filo-remença de Joan I i de Martí l'Humà. La instauració de la dinastia castellana, com ha fet observar Vicens i Vives, "*capgira la situació a favor dels terratinents*". A les Corts de 1413, Ferran d'Antequera, per la Constitució "*Com a molts*", prohibeix amb penes molt severes les amenaces que s'havien estès i crescut "*per quaix tot lo Principat de Catalunya*"; amenaces dels qui aspiraven a apoderar-se de drets o terres dels senyors, contra els canvis d'arrendataris i nous establiments fets per aquells: amenaces que prenen la forma de destruccions de collites, o excavació de fosses als camps, o alçament de creus, "*o altres senyals de mort designants*". Aquesta Constitució, que duia aparellada la immediata treta de pau i treva del culpable, fou aprofitada pels senyors per a imposar-se als camperols, tasca, segons sembla, facilitada per la prosperitat relativa dels anys 1420-1445. Així expliquen els conreadors de la història econòmica la llacuna de notícies de subversions que observem entre aquelles dates. Però quan el període d'assossec econòmic cessa, la inquietud i la propaganda, que no havien cessat, prenen increment, tant més exasperat que els senyors pretenien impedir als pagesos, sota pena de vida, tota incitació o provocació "*a llibertat alguna*" (Corts de Tortosa de 1429). Ni la reina Maria, ni els seu marit Alfons el Magnànim no van accedir aquestes peticions, i tot allò que el rei concedí fou la renovació de les ordres contra els qui cavessin fosses o plantessin creus i la recuperació pel senyor del domini útil del mas al cap d'un any d'haver estat abandonat pel pagès de remença (Corts de 1432, Constitució "*Commemorants*"). "*Ens trobem*", escriu Vicens i Vives, "*en plena eufòria senyorial de revaloració de les possessions agràries, mentre alguns pagesos cerquen en les ciutats i viles de fer-se escàpols a l'opressió dels mals usos*".

Però, tant bon punt la crisi econòmica reprèn (1445), trobem també al camp la inquietud que hem troba a la ciutat, facilitada per la represa de les gestions dels oficials reials per a activar la lluita de les jurisdiccions empenyorades, el problema que ja havia enfocat el rei Martí. Els dits oficials recorrien les contrades del Nord de Catalunya convocant reunions de pagesos de cara al recobriment conjunt de la

jurisdicció reial mitjançant el pagament de 64.000 florins a la corona. Recordem que els remences estaven directament interessats en la qüestió, perquè el pas de la jurisdicció feudal a la reial representava per a ells la llibertat. El resultat fou que molts pobles interposaven plet contra llurs senyors davant la Reial Audiència, i que tot seguit emprengueren l'acció reivindicatòria contra els mals usos. L'actitud filo-remença dels més notables juristes i consellers reials, com el gironí Tomàs Mieres, fiscal del Reial Patrimoni, coadjuvava a l'actitud dels remences. El rei mateix, sota aquestes influències reconsiderava la seva actitud i tornava a la posició filo-remença de Joan I i Martí l'Humà. Les ofertes pecuniàries dels remences van fer la resta. Els pagesos que, pel febrer de 1447, havien començat a celebrar reunions, l'any següent ofereixen a la reina Maria, lloctinent, 64.000 lliures per el seu marit, is els redimeix dels mals usos. I, en efecte, al primer de juliol de 1448, des del seu camp contra Plombí (Piombimo), Alfons el Magnànim expedeix una provisió en virtut de la qual autoritzava els remences a celebrar congregacions sota la presidència d'un oficial reial, a fi de nomenar síndics i procuradors que defensessin davant la justícia llur llibertat i llur immunitat, i que apleguessin les quantitats necessàries, entre altres la de 100.000 (no 64.000) florins que el rei manava per la seva gestió.

Gairebé no cal dir que els senyors van oposar-se a unes assemblees que permeteren als remences d'organitzar un sindicat de prop de 20.000 adherents, i de recaptar mitjançant cotitzacions, sumes importants que els donaven una força real i els permetien una actuació ferma i coherent. Els diputats de la Generalitat, organisme que continuava en poder de las classes altes del país, van fer causa comuna amb els senyors. Però els pagesos els negaren tot dret d'intervenció mentre ells, que constituïen la major part de la població del Principat, no hi tinguessin cap diputat que els representés. I van dur llur plet davant la Reial Audiència (gener 1450). En va els senyors van demanar al rei que el sobresegués. Fent un altre pas endavant, el 5 d'octubre de 1455, els remences van aconseguir que el rei dictés una sentència interlocutòria suspenent la prestació i exhibició dels mals usos i una provisió declarant el remença en possessió immediata de la llibertat.

Totes aquestes disposicions produïren una gran agitació en les regions afectades. Per part dels senyors i eclesiàstics, per part dels consellers de Barcelona, per part d'oficials reials, àdhuc, en el pagament del "tall" o quota, per part dels remences, hi fou feta una forta oposició. La reina Maria, malgrat la seva bona voluntat, que va guanyar-li l'afecció dels catalans, no podia desplegar la fermesa que requerien tan arduos problemes politico-socials. Les seves disposicions no eren sempre obeïdes. Ella mateixa, parlant dels oficials inobedients, escrivia (30 abril 1449): *"Han posat la terra en gran bullici et pertorbació, en tal que mai los antics ho veeren, Déu los ho perdó"*. Ens trobem, doncs, amb el mateix engegament, encara molt més gran, per part dels privilegiats. L'estat d'excepció que era cada cop més, dins la pagesia catalana, la condició de remença; la subsistència de prestacions i serveis que, per l'evolució dels temps, havien perdut raó d'ésser: l'estat de prosperitat econòmica on havien arribat certs pagesos de remença, ço que els feia més intolerable la subjecció; les idees d'alliberament que des de finals del segle anterior s'havien propagat, la real duresa d'algunes càrregues, el sentiment cada cop més viu de dignitat ofesa que suscitaven, l'opinió favorable als pagesos, el favor que la reialesa els donava, haurien d'haver fet comprendre als senyors que havia arribat l'hora de la transacció. Lluny de decantar-s'hi, van encastellar-se en llurs privilegis, i en llur força (els eclesiàstics àdhuc en llur força espiritual, fulminant excomunion sense més motiu que la falta de pagament dels censos i prestacions). I el resultat fou desolant per a Catalunya. El problema seguia en peu i la reialesa ja sabia que podia aprofitar-se'n. Cal dir que no tot era desinteressat humanitarisme en la conducta del rei? L'abaixament de la noblesa entrava també en els seus objectius; i les combinacions financeres, que ja havien

obtingut un primer èxit amb el donatiu de 100.000 lliures exigides als camperols, però encara no del tot cobrades, havien mostrat les seves possibilitats. En 1456, per el rei, es tracta, de Nàpols estant, d'aconseguir que les Corts catalanes, que s'arrossegaven des de 1454, arribin a conclusió i votin un donatiu de 400.000 lliures. Ja presentarem, en el capítol pròxim, un esquema del procés d'aquestes Corts que, presidides per l'infant Joan, constitueixen, amb les seves lluites internes, el precedent immediat de la revolta contra Joan I i, de moment, el que ens interessa és de fer destacar que, de sobte, el rei Alfons va deixar sense efecte la sentència interlocutòria de 1455: la sentència suspent els mals usos. Vicens i Vives que, en la "*Historia de los remensas*," veia en aquesta rectificació una manifestació de les vacil·lacions del monarca, en "*Els Trastàmars*" hi troba "*un signe de distensió*" en les seves relacions amb la "*Biga*" i amb als senyors que, finament, havien endegat una formula permetent a les Corts la concessió del donatiu. Nosaltres ens decantaríem més aviat a veure-hi el resultat d'una negociació: concessió del donatiu a canvi del sobreseïment de la sentència favorable als remences. Però les Corts van seguir arrossegant-se, amb conflictes, pròrrogues i parèntesis. El rei va seguir a Nàpols. La concessió del donatiu era amb condició que hagués tornat. I de sobte, el 9 de desembre de 1457, Alfons revalidava la sentència de 1455, suspent els mals usos. I en aquest punt deixava el problema, quan el va sorprendre la mort.

16-10-1454: [SO1962]. Una primera oposició [entre l'infant Joan i Catalunya], auguri de greus incompatibilitats i divergències, s'havia produït l'any 1453 llavors del nomenament de Joan, en substitució de Galceran de Requesens, com a lloctinent del Principat. Havia, però, estat superat, i l'infant, el dia primer d'agost de 1454, de Lleida estant, havia convocat els tres estaments del principat a les Corts que havien de celebrar-se a Barcelona. Aquestes Corts estaven destinades a revestir una gran importància i les seves vicissituds constitueixen el precedent immediat de la revolució catalana contra Joan II. En efecte, aquestes Corts anaven a ésser camp de batalla entre la "*Busca*" i la "*Biga*".

El 16 d'octubre de 1454 foren obertes les sessions. ... Tanmateix, enmig de tantes lloances, una temença traspuja evidentment: que els privilegis de Catalunya no siguin calçigats. ... La temença és manifesta. Coneixen l'autoritarisme de l'infant Joan, la seva animadversió envers les limitacions que una organització democràtica com la de Catalunya oposava a la seva concepció absolutista de la reialesa, accentuació de la del seu pare i la del seu germà; no ignoraven el seu caràcter, que els portaria aviat a anomenar-lo "*Joan sens Fe*" i que havia fet dir a Alfons el Magnànim: "*Mi hermano el Rey de Navarra e yo nacimos de un vientre, e non somos de una mente*".

En aquestes Corts, però, Joan sembla, sobretot, haver-se cenyit a les ordres i directrius assenyalades pel seu germà. "*Hereu immediat de la política de Requesens i fidel executor de la d'Alfons el Magnànim*", escriu Vicens i Vives, "*Joan hagué de consolidar el triomf de la Busca en el govern barceloní i de ratificar les decisions favorables a la pagesia de remença ... Des de 1454 a 1458. o sia fins a la data de la seva accessió al tron catalano-aragonès, fou l'home dels partits democràtics i populars*". Paradoxalment, però, aquests partits triomfaven de llurs adversaris mercès a decisions de la reialesa. Havien dominat el municipi barceloní gràcies al cop d'Estat de Requesens. Ara tenien, mitjançant els síndics nomenats per ells, la representació de Barcelona a les Corts. I una nova decisió reial havia augmentat també, arbitràriament, el nombre de viles amb representació a les Corts, augmentant així, favorablement, dins el Braç reial, la força i el nombre dels vots reialistes o sia *buscaires*. Ja en les Corts de 1449, la reina Maria, per ordre del seu marit, havia convocat els síndics de trenta-nou poblacions, en lloc dels de quinze o vint convocats

per a les anteriors. A les de 1454, hi foren convocats els de quaranta, Moltes poblacions, a l'hora de votar, seguien el vot de Barcelona. Totes les dites innovacions eren il·legals i els constitucionalistes tenien prou fonaments jurídics per a combatre-les. Il·legals, però, no volia dir injustes. Els menestrals tenien dret a intervenir en el govern dels municipis i no era just que municipis importants restessin exclosos de les Corts pel fet que en temps anteriors no hi haguessin tingut representació. Calia trobar una solució transaccional, en aquesta com en altres qüestions; si no, la reialesa la imposava, tot aprofitant-se'n per tenir uns col·laboradors, un partit, incondicionals. Així fou feta la reforma del Consell municipal barceloní; així la “Busca” feu la seva entrada a les Corts; així tingué lloc la reforma del procediment per a les eleccions dels diputats de la Generalitat. En virtut d'aquesta reforma, que va aconseguir l'acord gairebé unànim de les Corts, els diputats i oïdors sortints, en lloc de designar lliurament els seus successors, com s'havia fet fins aleshores, designarien sis noms per a cadascun des sis càrrecs a proveir, i d'aquests sis noms, un d'extret a la sort, fora el del diputat o oïdor dels Braços eclesiàstic i nobiliari. Per als del Braç reial se seguiria un torn rigorós de rotació, a fi que totes les ciutats i les principals viles reials participessin en la direcció de la Generalitat d'acord amb llur nombre d'habitants. Aquest nou règim d'elecció va perdurar fins a la reforma insaculatòria de Ferran el Catòlic.

Qüestió essencial de tota reunió de Corts era la dels “greuges” presentats al rei, i als quals el rei havia de donar satisfacció abans que les Corts votessin el donatiu. En aquestes de 1454-1458, els “greuges” eren nombrosíssims, i alguns de molt difícil solució, com el que s'anomenava el “greuge de Requesens”. La “Biga”, per boca dels seus representants, pretenia que, puix que la designació de Galceran de Requesens com a lloctinent del rei a Catalunya havia estat contra llei, perquè no pertanyia a la família reial, tots els actes de la lloctinència eren nuls, i també, per tant, el seu cop d'Estat municipal. No cal dir les pugnes i intrigues que es desenrotllaven al volt de la qüestió dels “greuges”. Passava el temps i les Corts no avançaven. I l'oferta del donatiu de 400.000 florins, màxim objectiu del rei, no arribava. I hi havia encara greuges de tan difícil “reparació” com el de la redempció dels remences pels 100.000 florins atorgats pels pagesos al rei, o com el greuge de l'alteració de la moneda.

03-12-1455: [SO1962]. Ací [a Catalunya] va culminar la lluita cruel començada a Navarra, La mort del Magnànim [Nàpols 27-06-1458] i l'accessió del seu germà l'infant Joan al solí reial d'Aragó van ésser-ne la causa. Fins aleshores les lluites entre pare i fill s'havien descabdellat lluny de la terra catalana, a Navarra, a Aragó, a Castella. Els catalans, llevat alguns personatges com Joan de Cardona, un dels principals consellers i privats de Carles de Viana, no hi havia tingut cap intervenció. Si Corts dels regnes s'havien interposat entre el rei de Navarra i el príncep, eren les Corts aragoneses. Potser no ens equivocaríem si diguéssim que Carles no havia ni estat a Catalunya. En aquestes condicions, no és sorprenent que els catalans esguardessin les lluites entre pare i fill com a lluites estranyes a ells; i no sabem que ni la desfeta i presó del príncep a la batalla d'Eibar, ni la infame confederació -el mot és de Zurita- entre l'infant Joan i el comte Gastó de Foix, amb desheretament de Carles i de la seva germana Blanca, ordenada precisament a Barcelona (3 desembre 1455), ni l'anada del príncep a Itàlia, a la cort del seu oncle el rei Alfons, repercutissin a Catalunya.

Però la mort del Magnànim, donant a l'infant Joan la corona catalano-aragonesa i convertint el de Viana en primogènit d'aquests reialmes, va posar directament en contacte els catalans amb la dissort del príncep i les maldats del seu pare. També va privar Carles d'un intercessor simpatitzant, que abominava aquelles lluites, havia

treballat perquè cessessin i havia acollit benignament el príncep a la seva cort de Nàpols.

27-06-1458: [FL1988]. Alfons IV “*el Magnànim*” (??-?-1396 – Nàpols 27-06-1458), fill de Ferran I i d’Elionor - Urraca de Alburquerque. Es casa, el 12-06-1415, amb Maria de Castella [filla del rei Enric III i de Caterina de Lancaster], que morí a València el 07-09-1458.

27-06-1458: [SO1962]. El balanç de quaranta-dos anys de regnat era, doncs, aquest: un regne -el de Nàpols- conquerit amb ingents sacrificis i separat dels Estats catalano-aragonesos a la mort del rei [Els catalans de Nàpols haurien desitjat que Carles de Viana succeís a Alfons; Llavors el príncep, primogènit dels regnes catalano-aragonesos, hauria tingut la perspectiva d’aplegar tots els dominis del Magnànim i hauria evitat la separació de Nàpols]; un imperi oriental en formació contra amenaces tan formidables, que s’enruna amb la desaparició del monarca; un seguit de guerres amb Castella que no produeixen cap avantatge als seus regnes; el doble empobriment de Catalunya i Aragó, com a resultat en part i respectivament de les lluites mediterrànies i de les lluites peninsulars; cap greu problema solucionat; tots els problemes agreujats per l’absència del rei.

La nova concepció imperial, portada per la nova dinastia, donava els seus primers fruits, preludi dels que donarà, temps a venir, per a tot Espanya. Ara l’infant Joan, germà d’Alfons, entraria a regir com a sobirà, els Estats catalano-aragonesos, i desplegaria una altra concepció nacional i estatal, que els seus predecessors no havien pogut fer sinó insinuar.

27-06-1458: [SO1962]. L’infant Joan, en canvi, mostrant ben d’hora quines serien les seves obsessions polítiques i els seus mètodes, havia concentrat la seva activitat, àvida i sense escrúpols, en les qüestions peninsulars. Malgrat que havia pres part, en les guerres d’Itàlia (recordem que va caure presoner amb el rei a la batalla de Ponça), malgrat que, en començar el seu regnat, va treballar perquè el regne de Nàpols es considerés vinculat a la Casa reial d’Aragó, i que durant el seu regnat, a causa principalment de la revolta catalana, va conrear les relacions amb la branca dinàstica napolitana i amb els Estats italians, era la política espanyola allò que apassionava l’antic promès de Joana de Nàpols i lloctinent del rei a Sicília, Navarra, Castella, aquests eren els objectius de la política que ell concebia. El regne de Nàpols? L’imperi mediterrani? La tasca era a la Península Ibèrica. Ben clar ho deia al seu germà el rei Alfons, quan més d’una vegada l’incitava a deixar l’empresa italiana i a girar-se cap aquests afers, a prendre en les seves mans el govern de Castella, car aquell era, en opinió de l’infant, el més gran negoci i de major estimació que el rei podia escometre. En la divergència d’aquests dos germans, que contrasten en tants d’aspectes, si Alfons representava la tendència imperialista castellana, Joan representava la tendència nacionalista castellana.

A Castella, on l’infant Joan tenia vastes possessions [Vicens i Vives qualifica de fabulosa l’herència que va deixar-li el seu pare. Les rendes de les seves possessions castellanques, segons confessió pròpia, li reportaven més que tot el regne de Navarra “*bo i afegint-hi les d’Aragó i Catalunya*”, havia començat per pretendre dirigir-hi el govern i això havia abrindat una lluita entre ell i el seu germà l’infant Enric, que empenyia pretensions anàlogues. És el camí d’aquest home dur, calculador i ambiciós, que s’inicia: la lluita constant i arborada contra la seva pròpia sang: ara contra el seu germà Enric; tot seguit, durant llargues anyades, contra el seu cosí Joan II de

Castella: després contra els seus fills, la princesa Blanca i el príncep de Viana, implacablement.

28-03-1460: [SO1962]. El príncep era l'hereu de la corona, era el "*primogènit*." Joan II no solament va prohibir que li fos donada la preeminència pertinent de primogènit de Catalunya -i va reptar durament als catalans en saber que l'havien rebut a Barcelona (28 març 1460) amb el cerimonial i el títol que com a tal li corresponia-, sinó que, contra costum, ni a les Corts de Fraga tingudes als aragonesos, ni a les de Lleida tingudes als catalans (1460), no va fer-lo jurar com a primogènit, malgrat les instàncies dels seus pobles. Els greuges se succeïen: el primogènit no era cridat a les Corts, ni hi era jurat; i quan, a la fi, el rei va cridar-lo a Lleida, la reina va aconseguir, amb les seves instàncies i les seves llàgrimes, que donés crèdit a les acusacions falses llançades per l'almirall de Castella, pare de Joana Enríquez, contra el príncep de Viana, en el sentit que complotava contra el seu pare amb el rei de Castella. I Joan II, mancant als pactes de concòrdia amb el seu fill, mancant encara a les Constitucions de Catalunya, i produint l'estupor i la indignació de tots els seus regnes i fins dels estranys, va fer-lo empresonar (2 desembre 1460) i va emmenar-se'l a Aragó.

No calia res més. La violació de les Constitucions de Catalunya s'encarnava en la figura d'aquell príncep, maltractat pel seu pare, odiat per al seva madrastra, espoliat de la seva herència. Poc després de l'empresonament del príncep de Viana, les Corts aplegades a Lleida, prorrogades per Joan II, abans de dissoldre's, van confiar als diputats de la Generalitat, amb l'assessorament de les persones que van designar i amb intervenció de la ciutat de Barcelona, la missió de trobar remei a la difícil situació creada. Fou el que aviat rebé el nom de "*Consell representant lo Principat de Catalunya*". En aquella hora es feu una mena d'unió sagrada en defensa de les llibertats de la terra. Hom pugnava alhora per "*la recuperació*" del príncep i per la "*reintegració, manteniment i conservació*" de les lleis de Catalunya. Al cap de poc temps, tanmateix, fracassades les gestions catalanes prop del rei, encara respectuoses, però ja comminatòries, Catalunya estava en armes (febrer 1461); i Joan II, amenaçat alhora per les nodrides hosts catalanes que avançaven cap a la ratlla aragonesa -i que s'apoderaven de Fraga-, per l'exèrcit castellà i per el beamontesos de Navarra que es disposaven a trencar les hostilitats a l'altra banda d'Aragó, i per l'emoció popular que ja es propagava a aquest regne i a València i fins i tot a les Balears, a Sardenya, a Sicília, va cedir.

En fou el resultat l'alliberament de Carles de Viana, dut personalment per la reina als catalans, i, finalment (21 juny 1461), la concòrdia de Vilafranca, que consagrava el triomf del Príncep i de la Generalitat i que constitueix una de les més grans humiliacions que mai cap poble hagi imposat al seu sobirà. "*Una capitulació tal*", deia el mateix Joan II, "*que no ens restaria més senyoria a Catalunya que la que a ells plagués, i el príncep no viuria entre ells, sinó sols de nom*". N'hi ha prou de dir que el rei no podria, des d'aquella hora, entrar al Principat sense el consentiment dels naturals. Carles de Viana era reconegut com a primogènit i com lloctinent reial irrevocable, i, en cas que morís, el seu germanastre l'infant Ferran el succeiria em aquests càrrecs. El rei li era reservada, en teoria, "*la plenitud de la reial potestat*", però sense cap efectivitat d'intervenció. També li era reservat el dret de convocar Corts i de nomenar funcionaris públics. El triomf, però, obtingut així pels catalans no havia d'aprofitar llargament al príncep de Viana. reconegut i jurat com a primogènit i com a lloctinent general del rei prop dels catalans: el dia 23 de setembre de 1461 va morir a Barcelona, que havia esdevingut la seva residència habitual i la seva cort.

En unes altres circumstàncies la desaparició del príncep hauria representat un apaivagament, més o menys llarg, de la lluita. Però ara anava a començar el que alguns autors consideren com la seva segona fase. En realitat, la mort no havia fet sinó transfigurar més encara la personalitat colpidora del príncep; el poble no creia en un traspàs natural, i acusava la madrastra d'emmetzinament [sembla que morí tuberculós]; la santedat de Carles no era dubtosa per a les gentes i havia començat deien, a obrar miracles; els versos elegíacs corrien de boca en boca lamentant les malaurances i la trista fi del príncep.

Si tots aquests incentius atiaven l'odi del poble contra Joan II i el decantaven cap a persistir en l'actitud de revolta, la temença que el rei inspirava, el seu natural rancuniós i deslleial -*"mes Neró que el mateix Neró"*, li deien- no decantaven pas al poble ni els dirigents cap a la submissió. Hi havia, d'altra banda, la concòrdia de Vilafranca, i la Generalitat vetllava perquè el rei s'hi ajustés estrictament, la qual cosa equivalia a mantenir l'estat de pugna. Prou el rei, i més especialment la reina, que era a Catalunya amb el seu fill Ferran, nin encara (onze anys), reclamat i jurat com a primogènit pels catalans, procuraven sagaçment d'atreure'ls a conciliació i d'aconseguir que acceptessin l'entrada del rei al Principat. Però, com feien observar els diputats, més endavant, al nunci apostòlic, com podrien fiar-se d'un rei que no tenia cap constància en la fe que prometia?. Així, a totes les altres causes que menaven els catalans a la revolta, s'afegia ara la por a les represàlies que el monarca, saltant per damunt de qualsevol estipulació, seria capaç de prendre, un cop hagués retrobat la seva autoritat dins Catalunya. Sols una escrupolosa adaptació, per part del rei, a la concòrdia de Vilafranca hauria pogut conservar la pau, i cal convenir que difícilment cap rei, si no era forçat per les circumstàncies, no hauria acceptat d'adaptar-s'hi. Així, la defensa del príncep perseguit esdevenia, ja desaparegut el príncep, per l'encadenament dels fets i dels sentiments, el primer del tres grans alçaments de Catalunya contra el seu sobirà.

El poble, en general, resta fidel a la terra. Com s'esdevindrà en l'alçament de 1640, la impressió inicial fou d'unanimitat, allò que Sobrequés ha anomenat *"la meravellosa unitat de l'alçament de 1460-61"*. Però aviat començaren a aparèixer les esquerdes. La unitat no era sinó aparent. Entre els eclesiàstics, si la majoria dels prelats s'inclinaven cap a la reialesa, una gran part del clericat era revolucionària, i no hi havia contribuït pas poc, ultra els estímuls patriòtics, les injustícies comeses per Joan II en la provisió dels beneficis eclesiàstics, segons afirma el mateix cardenal Margarit en la seva obra *"Templum Domini"*, fins al punt que les presenta com la causa de la guerra civil. Però, a més a més i sobretot, perdurava la pugna entre la *"Busca"* i la *"Biga"*, entre els pagesos i els senyors, i això era suficient per a desfer la unitat. El cas del príncep de Viana havia estat l'aglutinant de la unanimitat. Però, un cop desaparegut el príncep i plantejat el dilema: amb el rei o contra el rei, la divisió entre els catalans va trobar un altre immediat incentiu.

Veiem formar en el partit reialista figures de l'alta noblesa com Joan Ramon Folc de Cardona, comte de Prades, com el vescomte d'Illa i de Canet, com Pere de Rocabertí -i figures de l'alta clerecia- com aquell cardenal Margarit, bisbe d'Elna i de Girona, que un tan bell elogi havia fet de Catalunya pocs anys abans i que el *"Dietari de la Generalitat"* anomenava *"el traydor mossèn Margarit"*; com, gairebé ni cal dir-ho, l'arquebisbe de Tarragona, Pere d'Urrea, que era aragonès, i l'abat de Poblet, Miguel Delgado, que era castellà. Veiem l'almirall Vilamarí col·laborador amb el seu estol a l'esforç del rei i dels seus partidaris; veiem algunes poblacions catalanes acollir dins llurs muralles les forces enemigues, sense que això vulgui dir sempre (cas de Girona) que s'assenyalen a favor de Joan II; veiem, sobretot, la pagesia de remença propugnar vigorosament la causa realista, creient, enganyada pel rei, que propugnava la seva

pròpia causa. El procediment, emprat tant sovint en els temps moderns, el procediment d'atjar i emmetzinar les lluites socials per minar els moviments nacionalistes fou aleshores utilitzat pel rei Joan i per la seva muller, que va tenir en aquestes guerres una intervenció important i coratjosa. Àdhuc a Barcelona la reina havia treballat per provocar un alçament dels “*buscaires*”; alguns personatges, com el conseller segon Francesc Pallarès, hi eren complicats; però, en definitiva, aquest seu intent de recolzar en el partit de la “*Busca*” havia fallit. En canvi les seves maquinacions i les del monarca reeixien plenament prop de les remences. La Diputació i el Consell barceloní ensems havien elaborat un projecte de concòrdia, just, equitatiu, que hauria permès de posar fi al problema amb l'abolició dels “*mals usos*”. Tardà? Interessat? Farem observar que la sentència que va posar terme al plet remença és del 1486, tardà de prop d'un quart de segle respecte a la Concòrdia de 1462; i que, si un interès indubtable menava la Diputació a empènyer aquella solució, molts interessos hi eren sacrificats a favor dels remences. S'adreça a redimir-los, i, un cop feta pública, molts pagesos van decantar-s'hi. Però això era precisament el que el rei volia evitar de totes passades: solucionat el problema, no sols una arma poderosa desapareixia de les seves mans, sinó que els pagesos alliberats podien sumar-se al moviment nacional. Les gestions del rei i la reina, que tenien guanyats els capitosts, van fer fracassar les gestions de la Diputació i van llençar els pagesos de remença a la revolta contra els senyors (una part dels quals s'havia mostrat esquerpa), i a la lluita contra els patriotes. La reina, és cert, va acudir a l'Empordà; pel camí (també és cert, si donem crèdit als documents oficials) veient que, malgrat les seves ordres, els excessos dels remences continuaven, va esforçar-se per sotmetre'ls a una severa disciplina sota les ordres dels síndics i per obligar-los no fer res sense llur manament: pena de mort al qui desobeís. Era una mena de militarització dels remences. Per tal d'arrodonir la tasca, les forces reials van sortir de Girona a la recerca i captura dels malfactors, és a dir dels desobedients.

Els fets són clars: la reina, que comptava entre els seus partidaris -partidaris de la reialesa- poderosos senyors de remences, no podia, sense alienar-se'n la voluntat, admetre els excessos dels remences contra els senyors i llurs propietats; per això i pel desig de controlar-los i de mantenir en peu el país, s'esforça a encloure'ls en una disciplina sota d'autoritat dels síndics, fidels a la causa reialista i als quals es disposa, si cal, a prestar suport. Mentrestant les tropes del Principat avancen cap a Girona. Joana Enríquez demana auxili en totes direccions. N'espera dels remences. Ara llur militarització és un fet. Verntallat, el capitost remença, el “*feel e bé amat de la dita majestat e nostre*”, com l'anomena la reina, actua amb els seus escamots, “*ab bandera reial estesa*”, segons notícies del Consell del Principat, i la reina ordena que pertot sigui socorregut “*de vitualles e totes altres coses necessàries*”.

Així, la major part de remences van arrencar-se al costat de la reina. Com va aconseguir-ho? Sense fer mai cap concessió als remences? Per la seva habilitat i per la malfiança i l'hostilitat dels remences envers la Generalitat, com pretenen els historiadors que volen aparèixer com a neutrals? Costa de creure que els remences, sense cap prometença a llur favor, més encara, amb les amenaces constants als qui no paguessin els censos, les tasques i altres drets, s'avinguessin a llançar-se a la lluita a favor de la reialesa. La situació de la reina era prou angoixosa perquè oferís tot el que pogués decantar als remences cap a defensar-la a ella i al seu fill, tant si pensava com no complir-ho més endavant. Què no hi ha cap document oficial que ho digui? Naturalment, aquestes ofertes no podien constar en cap document reial, perquè era allunyar “*ipso facto*” del camp reialista tots els senyors de remences. Però prou denuncien la maniobra els documents de la Diputació. I prou, a través dels capitosts podien arribar les promences de la reina fins a la massa camperola. No oblidem tampoc la coacció que es va exercir, amenaçant de mort els remences inobedients. El

fet és que Joan II no va donar solució al problema, que va prohibir de considerar suprimits els mals usos, i que, al final de la guerra, els pagesos, en conjunt, van trobar-se en la mateixa situació d'abans. Sols algun de llurs capitosts, com Verntallat, reialista decidit, acèrrim i eficaç defensor de la reina, convertit en senyor de la Vall d'Hostoles, amb el títol vescomtal, va ésser distingit i afalagat pel rei. Així, els remences queien en el parany, i hi cauriem encara, de fer al joc a la monarquia. De llur banda, una part dels senyors, intransigent, no volia tampoc admetre els termes de la Concòrdia. I així, entre l'obcecada malfiança dels uns i l'obcecada intransigència dels altres, tota avinença naufragà. I Catalunya en patí encara un quart de segle les conseqüències desastroses. Si els remences haguessin desoït l'any 1462 els falsos afalacs de Joan II i de Joana Enríquez, si els senyors haguessin desatès els falsos afalacs d'uns privilegis ja insostenibles entre els catalans, la solució del problema agrari hauria estat, des d'aleshores, un fet. Ara, en canvi, els remences haurien de guerrear durant deu anys, tacant llur causa justa amb l'estigma de l'acció contra Catalunya; es veurien enganyats pel tirà que havien sostingut; i quan, al cap de vint-i-quatre anys (1486), després d'haver hagut encara de guerrear i d'haver estat encara instrument de la monarquia, Ferran el Catòlic donaria solució al problema amb la Sentència arbitral de Guadalupe, hom no faria sinó prendre per base el projecte de concòrdia proposat el 1462 per la Diputació, tot carregant-lo amb el pagament de fortes sumes a la corona i als senyors, per part del remences.

Afegim que la Diputació, malgrat el fracàs inicial, no sols va insistir en les gestions per arribar a la concòrdia, sinó que l'any 1463, va dictar una sentència arbitral, acceptada per una part dels pagesos (molts dels Vallès) i va fer tots els esforços possibles per dur-la a la pràctica. L'oposició dels pagesos seguidors de Verntallat, és a dir, del rei i de la reina, i l'oposició d'una part dels senyors van fer que, malgrat la sincera actuació dels diputats i dels representants de la ciutat de Barcelona, els esforços anessin diluint-se, i al cap d'uns quants anys deixés de parlar-se'n (1467). Podem dir, des d'ara, que revolta començada a Barcelona o fora d'ella, però propugnada tot d'una pel Cap i Casal de Catalunya, serà una guerra llarga, tenaç, en què els catalans lluitaran fins a l'extrem per la salvació de llurs institucions.

17-10-1472: [SO1962]. Caigudes, doncs, en poder el rei les altres places catalanes la capital fou assetjada. Estava disposada a no cedir, i si Joan II, menys inflexible des que el càncer s'havia endut la seva muller Joana Enríquez (1468) i ell havia passat per la dura prova de la ceguesa, no s'hagués mostrat prest a acceptar la major part de les condicions de capitulació que Barcelona proposava, potser la capital hauria ofert a Europa, com dos segles i mig més tard, l'espectacle del seu heroisme infrangible.

Per fortuna, Joan II va cedir. La lluita havia durat massa perquè no desitgés posar-hi terme fos com fos. Potser el remordiment d'haver-la provocada, potser la influència dels personatges catalans que figuraven al seu costat i no es batien contra les Constitucions de Catalunya, van contribuir-hi. Com ha esta observat, Joan II, vencedor, va rebre lleis del vençut. Tots els actes realitzats pels catalans des de la presó del príncep de Viana eren aprovats pel rei i considerats com a efecte de llur zel i llur fidelitat; era concedit un perdó general, i el rei declarava que ni ell ni les seus successors no intentarien causa contra ningú per aquells fets: juraria de nou les Constitucions de Catalunya, com al començament del regnat; restituiria a la ciutat de Barcelona la possessió i domini de diversos llocs que li pertanyien. Alguns altres extrems contenia la Concòrdia (17 octubre 1472) i tots foren jurats no solament pel rei i el príncep Ferran, sinó també pels regnes d'Aragó, València i Mallorca i per alguns prelats i barons designats pels rebels. El mateix dia 17 Joan II feu la seva entrada triomfal a Barcelona.

I la guerra, un cop finida la lluita contra Joan II, ha de prosseguir encara, per tal d'alliberar els comtats de Rosselló i Cerdanya del poder del Lluís XI. Cal fer aquesta justícia a Joan II: Pere de Portugal i Reiner d'Anjou (no Enric de Castella) n'havien reconegut l'annexió a França, i havien renunciat a usar-ne els títols; en canvi ell, si havia pactat amb Lluís XI, si per no crear-se dificultats havia semblat a voltes desentendre's de l'ocupació francesa, no havia deixat mai d'intitular-se comte de Rosselló i Cerdanya. I ara es llançava immediatament a llur reconquesta, donant tot d'una un objectiu de revenja nacional als seus súbdits. Amb l'ajut dels naturals, catalans abans que tot, exasperats per la dominació francesa, que els havia vexats i havia mutilat llurs privilegis, Perpinyà i altres poblacions foren rescatades; no van restar en poder dels francesos sinó la ciutadella de Perpinyà i les places de Bellaguarda, Cotlliure i Salses. Un fort exèrcit enviat per Lluís XI fracassà davant la capital; i Joan II va poder pactar amb el francès la neutralització dels comtats fins que li hagués pagat els deutes contrets (17 setembre 1473). Però, trencant els pactes, l'any 1475, Lluís XI envai sobtadament els comtats; i durant vint anys van restar encara sota domini francès.

19-01-1479: [FL1988]. Joan II "*el Gran*." [Medina del Campo 29-06-1398 – Barcelona 19-01-1479], germà de Alfons IV "*el Magnànim*". Es casà en primer lloc, a Pamplona el 10-06-1420, amb Blanca I, reina de Navarra i duquessa de Nemours, filla del rei Carles III i d'Elionor de Castella i que va morir a Nieva el 01-04-1441. El seu segon matrimoni fou a Calataiud, el 13-07-1447, amb Joana Enríquez, duquessa de Gandia, governadora de Navarra i lloctinent reial a Catalunya. Era filla de l'almirall de Castella Fadrique Enríquez i de Marina Fernández de Córdoba, que morí a Tarragona el 12-02-1468.

24-02-1500: Va néixer a Gant Carlos I d'Espanya i V d'Alemanya.

??-??-1516: Amb la successió de Ferran II el Catòlic pel seu nét Carles I (1516-1556), primer monarca de la Casa d'Habsburg o d'Àustria, es van accentuar la dependència i l'aïllament de Catalunya respecte a Castella, malgrat que el seu successor Felip II (1556-1598) no va dubtar a encarregar a militars catalans la gran expedició contra els turcs: Lluís de Requesens va ser el veritable cabdill vencedor a la batalla de Lepant (1571). Joan d'Àustria, encara menor d'edat, només era la figura honorífica al capdavant de l'armada.

Amb la instauració de la dinastia dels Àustries, la reialesa es va anar distanciant cada cop més dels interessos de la població. Aquest distanciament s'expressava en la introducció de la figura del virrei a Catalunya, com a enviat i representant del monarca. Una delegació de poders que provocava friccions amb la Generalitat en moments en què, a més, a la pròpia Catalunya la seva màxima institució era vista de vegades com un poder oligàrquic que controlava les finances no sempre en benefici dels ciutadans. La qüestió financera va crear tensions amb la Corona durant el regnat de Felip III (1598-1621) a causa de contribucions que es feien pagar a Catalunya a favor dels interessos de la Corona i que havien de ser recaptades precisament per la Generalitat. Aquesta situació va incrementar el recel de Catalunya i va propiciar els enfrontaments que sota Felip IV (1621-1665) van degenerar en guerra oberta.

21-09-1558: Va morir en el monestir de San Jerónimo de Yuste Carles I d'Espanya i V d'Alemanya.

14-04-1578: Va néixer a Madrid el rei d'Espanya Felip III.

??-??-1588: L'antecedent més antic de compilació jurídica catalana, "*Els Usatges de Barcelona*", realitzada al segle XII, no era un corpus legislatiu codificat. Va ser a les Corts reials celebrades a Barcelona el 1413 quan els diputats van proposar al rei Ferran I que fos encarregada a juristes reconeguts la compilació de les Constitucions de Catalunya. Es va imprimir a l'incunable de 1495. A les Corts celebrades a Monsó el 1585, regnant Felip II, es va acordar una nova compilació, impresa a Barcelona en tres volums el 1588-1589 sota el títol "*Constitucions y altres drets de Cathalunya*". La tercera i darrera recopilació del dret general de Catalunya va ser impresa a Barcelona el 1704, sota el regnat de Felip V.

08-04-1605: Va néixer a Valladolid el rei d'Espanya Felip IV.

??-??-1621: [SO1962]. Aquesta era la situació de Catalunya quan va entrar a regnar Felip IV. La seca mancança d'experiència i la seva juvenesa -no tenia sinó setze anys- venien a agreujar el problema hispànic. L'agreujaven, sobretot, el caràcter i la mentalitat del seu primer ministre i favorit, Gaspar de Guzmán i Pimentel, comte d'Olivares i duc de Sanlúcar, home decidit a actuar fermament en tots els ordres.

En el fons, però, la causa principal de l'animadversió de la Cort contra Catalunya era deguda a causes econòmiques. Els governants no podien admetre que trobant-se l'Estat a l'extrem dels seus recursos, els catalans, que en tenien encara, poguessin, posant en joc llurs Constitucions, limitar-se a fornir contribucions i donatius voluntaris.

Necessitava diners, però necessitava, així mateix, homes. Per això, un altre dels seus objectius, en relació amb Catalunya, era de fer-hi lleves forçoses de soldats per a les guerres d'Itàlia. I també en aquest punt les Constitucions i Llibertats de la terra li eren obstacles.

La seva animadversió es nodria també en l'exemple que oferien altres Estats d'Europa, especialment França. La tasca unificadora i uniformista d'aquesta nació ha esta sovint esguardada amb admiració i enveja pels governants espanyols.

La desnacionalització de Catalunya s'anava realitzant, malgrat totes les Constitucions i tots els Privilegis, perquè es realitzava en l'aspecte més important i mes pregon: en l'aspecte cultural i lingüístic. I això pacíficament, sense cap forta reacció per part dels catalans.

Al començament de la seva privadesa, Olivares havia presentat al rei una memòria, on, al costat d'altres aspectes dels problemes hispànics, exposava cruament el seu criteri respecte a la política uniformista i centralitzadora a seguir: "*Tenga V. M.*" -deia- "*por el negocio más importante de su Monarquía el hacerse rey de España: quiero decir, Señor, que no se contente V. M. con ser rey de Portugal, de Aragón, de Valencia, Conde de Barcelona, sino que trabaje y piense, con consejo maduro y secreto, por reducir estos reinos de que se compone España al estilo y leyes de Castilla, sin ninguna diferencia*".

Olivares, doncs, considerava que una monarquia que tenia al seu davant el problema paorós de la ruïna econòmica del país, l'empresa ingent de la colonització d'Amèrica, les amenaces constants als seus dominis europeus, no tenia cap altre afer tan important a perseguir com el castellanitzar totalment la Península.

En la precitada memòria, afegeix: *“Tres son, Señor, los caminos que a V. M. le puede ofrecer la ocasión y la atención en esta parte, y aunque diferentes, mucho podría la disposición de V. M. juntarlos, y que, sin parecerlo, se ayudasen el uno al otro. El primero, Señor, y el más dificultoso de conseguir (pero el mejor pudiendo ser), sería que V. M. favoreciese los de aquellos reinos, introduciéndolos en Castilla, casándolos en ella, y los de acá allá, y con beneficios y blanduras los viniese a facilitar de manera que viéndose casi naturalizados acá con esta mezcla, por la admisión a los oficios y dignidades de Castilla, se olvidasen los corazones de manera de aquellos privilegios que, por entrar a gozar de los de este reino igualmente, se pudiese disponer con negociación esta unión tan conveniente y necesaria. El segundo sería si, hallándose V. M. con alguna gruesa armada y gente desocupada, introdujese el tratar de estas materias por vía de negociación, dándose la mano aquel poder con la inteligencia, y procurando que, obrando mucho la fuerza, se desconozca lo más que se pudiese, disponiendo como sucedido acaso lo que tocase a las armas y al poder. El tercer camino, aunque no con medio tan justificado, pero el más eficaz, sería, hallándose V. M. con esta fuerza que dije, ir en persona como a visitar aquel reino donde se hubiese de hacer el efecto, y hacer que se ocasione algún tumulto popular grande, y con este pretexto meter la gente, y con ocasión de sosiego general y prevención de adelante, como por nueva conquista, asentar y disponer las leyes en la conformidad de las de Castilla, y de esta manera irlo ejecutando en los otros reinos”*.

Evidentment, essent aquests els projectes i decisions del govern central, qualsevol que fos l'actitud que els catalans adoptessin, si no era la de l'absoluta submissió, havia de menar-los a la revolta: o resignar-se a perdre des d'aquella hora les llibertats, o acudir a les armes per defensar-les.

28-03-1626: [SO1962]. Tanmateix, el text famós d'un “*decret*”, escrit en castellà de mà del monarca, i presentat a les Corts catalanes de 1626, contrastant amb les projectes del comte-duc, mena a la conclusió que el rei i el seu ministre, abans de llançar-se als procediments de força, pretenien obtenir de grat, però peremptòriament, llurs objectius. “*No vull alterar-vos las lleis*”, afirma el monarca, “*una i mil vegades us ho dic i repeteixo*” -segurament per llevar una temença o sospita que devia ésser en l'ambient del país.

Aquest és l'eix a l'entorn del qual gira el discurs: el rei no els vol conculcar els privilegis; que siguin ells mateixos els qui hi manquin, per a llur glòria i honor, per a defensa del rei i de la religió.

Al cap de pocs dies d'obertes les Corts, quan encara devien ressonar a les orelles dels representants de Catalunya les paraules del jurament [El jurament fou prestat pel rei davant les Corts a la primera sessió 28-03-1626. La proposició reial acabava amb aquests mots: “*lo desig ab què vinch de conservar-vos vostres lleis, constitucions y privilegis, y fer-vos noves mercès en tot lo que hi hage lloch*”] i les declaracions reials de respecte a les lleis i privilegis, es comença a remoure de nou la qüestió del *quint*, ensems ara amb aquella antiga qüestió de l’*Escusad*”o o dels “*Fogatges*”, que tant d'enrenou havia provocat en temps de Felip III. La cinquena part de les rendes dels municipis catalans i els delmes i drets d'una casa a cada parròquia eren així reclamats per la corona.

Els síndics van protestar. Entre el comte-duc i l'almirall de Castella, Joan Alonso Enríquez, que era de la casa de Cabrera, per aquestes i altres causes, hi hagué greus dissensions. L'almirall va parlar prou clarament al rei, que, ofès de les seves paraules, va arrestar-lo i se l'emmenà amb ell a Castella. En la sessió del dia 3 de maig (1626), el duc de Cardona i el comte de Santa Coloma van tenir un tan fort altercat que van arribar a empunyar les espases a presència del rei. L'endemà Felip, sense prendre comiat de ningú, va sortir de Barcelona.

El cas era greu i constituïa una ofensa inconcebible i deliberada a Catalunya. Era un pas més, aquest ja plenament i ostentosament hostil que feien el rei i el seu ministre. Tanmateix, la resposta immediata dels poders catalans no fou d'orgullós redreçament o de silenci rancuniós, sinó de mansuetud i de desig de conciliació. Aplegat a correu el Consell de Cent, fou acordat que el conseller en cap, Julià de Navel, sortís tot d'una amb la posta i no s'aturés fins a haver aconseguit el rei i haver-li representat el desconhort de Barcelona i del Principat per la seva partença. Havia de suplicar-li d'acceptar cinquanta mil escuts votats per la ciutat i oferir-li tot allò que fos del seu servei. “*Yo estoy muy agradecido a la Ciudad de Barcelona,*” diu que va respondre el rei, tot acceptant el donatiu. I va prosseguir la seva via.

El fracàs de les Corts de 1626 i la fugida del rei són, es pot dir, el punt de partença immediat del procés històric que, al cap de catorze anys, menarà a l'alçament. Ara s'inicien els allotjaments de tropes, que tant contribuiran a provocar-lo.

Des de 1626, en que l'exèrcit s'instal·la a Catalunya, fins a 1677, data de la pau de Ryswick, podem dir que Catalunya va sofrir constantment la plaga dels allotjaments i de les contribucions militars.

19-10-1629: [SO1962]. I, entre els conflictes d'altre mena que es produiran en aquest període, destacarà per la seva gravetat i el seu caràcter, pel que fou y pel que representava, el combat, als crits de *Visca la terra!*, entre els barcelonins i els soldats de les galeres d'Espanya ancorades al port (19 octubre 1629). El sentiment d'amenaça afinava la sensibilitat, ja prou recelosa, de Catalunya i la nerviositat pública esdevenia manifesta. Afegim l'exacerbació que la misèria venia a provocar, amb anyades terribles com la de 1631, en què la fam va abatere's damunt Catalunya, i els escàndols de les tropes reials entrades al Principat per l'eventual defensa del Rosselló, que donaren lloc a enèrgiques reclamacions de la Generalitat i a dictàmens de grans jurisconsults catalans, com Càncer, Fontanella, Xammar.

??-??-1630: [SO1962] El flagell dels allotjaments feia anys que durava. A requesta de la Generalitat i dels Consellers de Barcelona, una Junta de jurisconsults havia declarat (1630) quines eren, d'acord amb les Constitucions de Catalunya, les obligacions, respecte als allotjaments, tenien els catalans. ... Va dictaminar que els catalans estaven obligats a aposentar i allotjar els soldats en llurs cases, però distribuint les posades els regidors de les poblacions; i que aquests allotjament, més sal, vinagre, foc, llit, taula i serviu, havien d'ésser donats gratuïtament, conforme a la possibilitat de cadascú; a part d'això els soldats havien de pagar tot el que despenguessin. Tanmateix de fet, hi hagué llocs, on malgrat ésser contrafur, fou fornida als soldats la sustentació. Les protestes naixien, però, no sols dels allotjaments, sinó també dels abusos que els soldats en feien (demanant o malmetent amb superfluïtat) i dels ultratges a la dignitat i a l'honor que van arribar a l'extrem l'any 1640, després de la campanya del Rosselló.

02-05-1632: [SO1962]. La nova vinguda del rei, per a prosseguir les Corts inacabades, lluny de posar remei a un estat de coses que començava a esdevenir inquietant, va accentuar-lo. No van mancar, com llavors de la seva primera estada [1626], conflictes i disgustos, especialment entre el comte-duc i l'almirall de Castella. Els catalans, noblesa i poble, posant-se al costat de l'almirall, d'ascendència catalana -casa de Cabrera-, van enfondir l'animadversió del comte-duc envers ells. I en partir el rei de Barcelona (19 de maig 1632) al cap de disset dies d'haver-hi arribat, el pla per a la subjecció de Catalunya restava probablement traçat: l'infant Ferran, l'infant-cardenal -vint-i-un anys!- nomenat pel monarca virrei i capità general de Catalunya, i habilitat per a presidir les Corts, era l'encarregat de començar a dur-lo a terme.

El primer pas fou donat per ell al moment d'anar a prestar el jurament com a virrei (26 maig): trepitjant el privilegi de cobertura, va manar, per boca del protonotari, que tots els presents es descobrissin, fins y tot el duc de Cardona -gran d'Espanya. L'efecte d'aquesta ordre, complerta, si bé amb vacil·lacions, pels consellers de Barcelona, fou trasbalsador. Havent recorregut al rei, fou donada per ell la raó al infant. Els privilegis de la Ciutat restaven trencats.

??-??-1634: [SO1962]. L'any 1634 es produeixen esdeveniments greus: tornen a venir ordres de Madrid perquè la ciutat doni compte de les seves rendes i en pagui la cinquena part a la corona, i el duc de Cardona [Enric de Cardona], virrei de Catalunya, després d'haver-ne dilatat l'execució tant com li fou possible i d'haver representat a la Cort els perills i inconvenients previsibles, es veu obligat a procedir contra la Casa de la Ciutat; els consellers s'hi tanquen, amb forces armades; la Diputació surt en llur defensa, i amb ambaixada al virrei li mostra les raons legals de la Ciutat. El duc de Cardona, bon patrici, s'apressa a cedir.

La resposta a aquesta audaç resistència fou, al cap de pocs mesos (1634), el trasllat de la Reial Audiència, de Barcelona a Girona. Els jutges i oficials que refusaven seguir foren amenaçats amb la pèrdua de llurs càrrecs. Al mateix temps, amb pretext de la guerra amb els francesos, entraven a Catalunya tropes del rei d'Espanya i recomençaven les ofenses de la soldadesca.

Ha estat sempre política practicada àdhuc per la més rudimentària prudència, en períodes de lluita contra els Estats veïns, d'afalagar i atraure's els pobles fronterers amb l'enemic, que poguessin, per una causa o altra, sentir-se malcontents... Fou exactament el contrari. Els greuges i contrafurs es succeïren. A la fam s'havia afegit la pesta, i fou negada a la Ciutat jurisdicció per a prendre les mesures necessàries per a combatre-la (1635): al davant del Consell Suprem d'Aragó hi havia un vicecanceller, jurista, i fou substituït per un president, gran d'Espanya, al qual els altres ministres no gosarien, per temor o respecte, oposar-se (1635); nous impostos il·legals eren establerts sobre els drets de la Generalitat, i hom arribà a trencar els seus magatzems y treure'n les mercaderies (1638); mariners i pescadors eren obligats a servir dins l'Armada reial (1638); per ordre dels virreis, gents eren empresonades, i mancant a la constitució que obligava a alliberar-los o a fer pública la causa de l'empresonament en el terme de trenta dies, eren retinguts indefinidament. Forçats de les galeres restaren adscrits a llur càstig quan ja havien complert la pena; moltes causes eren tretes indirectament del Principat, el govern de Madrid pretenia que la Diputació lliurés el fons de reserva que tenia per a la fortificació de Catalunya (1639); les places fortes hi eren proveïdes de guarnició estrangera. I per damunt de totes aquestes contravencions i de moltes altres que fóra llarg d'enumerar, els abusos dels allotjaments i els excessos de la soldadesca, encoratjats no sols per la impunitat més absoluta, sinó també per l'estímul que enclouïen les ordres vingudes de Madrid

??-06-1639: [SO1962]. La gran guerra que, des de feia una vintena d'anys, abrandava Europa havia acabat per prendre Catalunya com un dels deus camp de batalla. En efecte: quan l'exèrcit francès comandat pel gran Condé [Príncep Lluís de Condé], va atacar el Rosselló (juny de 1639), Catalunya va disposar-se a la lluita; els catalans havien demanat -i el govern, recelós, no hi va accedir- que els deixessin a ells sols el treball i l'honor de defensar Catalunya. Però la diferent manera de valorar les seves possibilitats i la diferent manera de considerar les seves exempcions van anar emmetzinant les relacions amb Madrid i van acabar conduint a la revolta. A la Cort tenien la idea que Catalunya era rica i que, si no coadjuvava més poderosament a la guerra era per mala voluntat. En va les autoritats catalanes i fins les autoritats reials a Catalunya -jutges de l'Audiència- els representaven que ni amb la millor voluntat no podien ni els pobles ni els particulars fer més del que feien. El país, en opinió de Olivares, del protonotari Villanueva [Jerónimo de Villanueva], el més gran enemic de Catalunya, en opinió d'altres autoritats de la Cort i en opinió del rei mateix, havia de mantenir i pagar les tropes i subvenir a la fortificació de les places del Principat i dels comtats de Rosselló i Cerdanya. Havia també de fornir contingents de tropes formats exclusivament de naturals, pagats per les viles i pobles, i destinats no sols a la defensa del seu territori, amenaçat, sinó també a la prossecució de la guerra de Itàlia i a Flandes. Viles i pobles no responien amb la peremptorietat que a la Cort haurien volgut, d'una banda perquè algunes exigències, com la dels allotjaments en la forma exigida, i la de servir fora del país, eren contraris a les Constitucions; d'altra banda, perquè es trobaven en dificultat per a complir. Quan finalment els contingents partien, es produïen desercions, plaga de què també patia l'exèrcit reial. La tornada a la llar no era sempre resultat de la deserció: les malalties, durant la campanya del Rosselló, van multiplicar-se entre les tropes: els pocs hospitals de què disposaven eren atapeïts de ferits i malalts: la solució era d'enviar-los a llurs cases. Això contribuïa a donar la sensació que l'exèrcit es desfeia, i davant d'aquesta temible perspectiva les ordres, les amenaces i els blasmes de Madrid contra els catalans no feien sinó exacerbar-se, amb la consegüent decepció i despit dels catalans.

La lluita va girar entorn de Salses. De primer fou la seva defensa i la seva rendició davant els francesos per un alcaid no català, subornat aquest, segons sembla pel diner francès. Després fou el llarg i mortífer setge de Salses, l'esforç per rescatar la plaça clau del Rosselló. La campanya del Rosselló, si bé finalment victoriosa (els francesos es retiraven després de la rendició de Salses), no havia fet sinó enfondir l'abisme que s'anava obrint entre la Cort i Catalunya. Però quan la fúria va esclatar entre els soldats de Felip IV i els catalans fou en acabar la campanya del Rosselló. A vint-i-cinc mil fan arribar alguns càlculs en nombre d'homes de l'exèrcit català. Finia la guerra contra la invasió estrangera, però anava a començar-ne una altra de més terrible contra l'exèrcit reial que, abocat damunt el Principat, s'hi comportava com no s'hauria comportat el del rei de França, enemic. El perill s'havia allunyat de la frontera, un exèrcit espanyol era a Catalunya, a disposició d'Olivares, per a la prossecució del seu esforç per a doblegar els catalans. En lloc, doncs, de treure les tropes del Principat el comte-duc les hi va fer romandre i, en canvi, va donar ordres secretes al virrei de fer una lleva forçosa de catalans per a les guerres d'Itàlia. Va pensar que des del primer moment dominaria la situació.

En efecte: les ordres de Madrid -lletra del mateix Felip IV- disposaven els allotjaments de tal manera que el nombre de soldats acollits a cada població fos superior al de veïns. El govern central volia amb això sufocar, àdhuc en intenció, tota vel·leïtat de revolta; però, en el fons, el que feia era menar-hi de dret als catalans, perquè els pobles no podien suportar, i menys e aquells dies de misèria, una càrrega

tan dura. Feia temps -tot el que anava de segle, es pot dir- que Catalunya vorejava la fam a causa de les males anyades. El 1607 i el 1631 havien estat terribles; els altres, les dificultats havien estat grans. L'eixut de 1639 havia agreujat la situació, precisament en l'hora que les ordres de Madrid relatives als allotjaments esdevenien més rigoroses y aflictives. Eren molts els llocs que, amb la més bona voluntat, no podien materialment subvenir els allotjats. Els resultats de les càrregues que representaven els allotjaments van determinar en molts casos l'èxode d'una part de la població de les viles i vilatges que havien de suportar-los.

??-11-1639: [SO1962]. En la defensa de les llibertats de Catalunya i la reclamació i protesta davant les extorsions i els crims de la soldadesca, el zel i l'enteresa de la Generalitat no foren pas menors. Per això i perquè les seves rendes, com hem dit, eren cobejades pel govern central, no és estrany que la Generalitat fos objecte de la preferent animadversió del rei i del comte-duc. Ja hem vist com pel novembre de 1639, el rei havia escrit al comte de Santa Coloma perquè, si trobava resistència o mancança d'ajut, es resolgués a empresonar algun diputat, tragués a la Generalitat d'administració de la seva hisenda, en fes servir les rendes per el manteniment de l'exèrcit i procedís, per a terror de la província, a algunes confiscacions de béns.

??-??-1640: [SO1962]. Però durant el període que va precedir l'alçament contra Felip IV, els allotjaments esdevingueren a Catalunya molt més insuportables pels estímuls que les ordres vingudes de Madrid i la impunitat subsegüent duïen als abusos dels soldats; els quals fiats de la superioritat numèrica, s'atreïen més desembarassadament a tota mena d'arrogàncies i abusos. La terra catalana era tractada com a país de conquesta, i com a tal s'hi organitzaven els allotjaments i la ultratjaven els soldats -deu mil homes en conjunt- castellans, napolitans, irlandesos i valons, que formaven les tropes del rei d'Espanya. Algunes d'aquestes tropes duïen amb elles les mullers, les amistançades i els fills.

La documentació de l'època ens ha conservat el testimoni del suplici al qual fou sotmesa Catalunya, durant aquella dolorosa anyada de 1640. Moltes poblacions foren teatre dels contrafurs i les violències dels soldats.

14-03-1640: [SO1962]. El 14 de març de 1649, el rei insistia categòricament: els exactors de les rendes de la Generalitat havien de lliurar-les, sota pena de la vida, a la persona que el virrei designés.

S'esqueïen a ésser al davant de la Generalitat el canonge Pau Claris, diputat del Braç eclesiàstic, Francesc de Tamarit, diputat del Braç militar o de la noblesa, i Josep Miquel Quintana, ciutadà de Barcelona, diputat del Braç popular. Havien sortit elegits per insaculació per el trienni 1838-1641.

Pocs dies després, el 18 de març, per ordre del virrei, Dalmau de Queralt comte de Santa Coloma, foren empresonats el diputat Tamarit i els jurats del Consell de Cent, Francesc Joan Vergós i Lleonard Serra. No se'ls volgué fer procés, perquè el comte-duc i el virrei temien que en sortirien indemnes, i preferiren tenir-los empresonats indefinidament. En quant el president de la Generalitat, Pau Claris, que com a eclesiàstic no podia ésser empresonat sense consentiment del Jutge del Breu, havia d'ésser processat per la seva intervenció "*en los excesos que se cometen en la provincia*". El delegat del jutge del Breu va obrir la informació ordenada, però no va gosar tirar endavant el procés, doncs no va poder trobar causa de processament.

30-04-1640: En esclatar la guerra, feta immortal pel Corpus de Sang, l'algutzir Montrodón fou tramès pel virrei, Comte de Santa Coloma, a apaivagar els revoltats de

Santa Coloma de Farnés. D'acord amb el seu tarannà, la seva acció fou enèrgica i radical.

El dia 30-04-1640, va manar que fossin cremades totes les cases de la població que es trobessin sense els seus habitants. Un paisà, qui va voler fer veure la injustícia de l'ordre, fou mort pel propi Montrodón d'un tret de pistola al pit. Encès el poble pel fet i veient que es portaria a terme l'ordre, va tirar-se al carrer contra els soldats obligant-los a refugiar-se en una casa, la qual fou tot seguit assetjada i incendiada, i allí morí Miquel Joan Montrodón. Fou soterrat el 04-05-1640 en un túmul provisional a Santa Coloma de Farnés, i el 08-11-1640 rebé sepultura a Montrodón. La seva fama de dèspota va fer que el dia 07-06-1640 (el Corpus de Sang) fos cremada la seva casa a Barcelona.

03-05-1640: [SO1962]. Ja, a Santa Coloma de Farners, havien caigut els agents del virrei sota la ira popular, provocada per llur intemperància. A Riudarenes (3 maig), els soldats del terç de Lleonard Moles havien estat rebutjats pel paisanatge i obligats a retirar-se a la Marina. A Amer, les tropes de Joan d'Arce foren forçades a tancar-se dins l'abadia. Els batallons congregats a la Selva i l'Empordà, havent intentat entrar a Girona, eren escomesos i perseguits arreu on passaven, fins a Palafrugell i Blanes, on pagaven l'acolliment amb saqueig. Un esquadró de cavalleria comandat per Cherinos, es rebutjat pels homes de Sant Celoni i Breda, i hostilitzat fins a Barcelona, que n'acull les romanalles. Igualment s'esdevé amb mil tres-cents cavalls que venien del Empordà i que han de sofrir l'abrivada de les gents del Vallès.

22-05-1640: [SO1962]. En Barcelona, un avalot, en el qual prengueren part cap a mil cinc-cents forasters, entrats aquell matí (22 maig), trenca les presons públiques i allibera el diputat militar Francesch de Tamarit i els altres empresonats. Les tropes, en retirada cap al Rosselló, des de Barcelona, mantenen una lluita gairebé constant i es vengen amb virulència a llur passatge.

07-06-1640: [SO1962]. Corpus de Sang. Per això quan, al punt més alt de l'exasperació, els catalans es van decidir a posar-hi terme, no fou a expedients pacífics que van acudir, sinó a la revolta sagnant i convulsa.

A Barcelona, novament, en fi, el 7 de juny, diada de Corpus, amb l'entrada habitual dels segadors, es reproduceix el tumult: la mort d'un segador l'inicia; l'abranden els crits de "*Visca la terra!*". "*Muiren los traïdors!*", "*Muira el mal govern!*"; la intervenció pacificadora dels diputats i consellers, dels bisbes de Barcelona, Urgell i Vic, no pot apaivagar-lo completament. Rebrot a amb el saqueig o incendi d'algunes cases de significats "*traïdors*" o reialistes -el doctor Gabriel Berart, jutge de l'Audiència, el doctor Guerau Guardiola, lloctinent del Mestre Racional, el marquès de Villafranca-; s'agreuja amb la mort del doctor Berart a mans dels amotinats; i culmina (en creure la multitud que ha estat mort el conseller terç) amb l'atac a les Drassanes, amb la fugida del virrei, que s'hi havia refugiat, i amb la seva mort, allà a les roques de Sant Bertran, quan pretenia arribar a una galera genovesa ancorada prop de la platja. Encara els dies immediats es van reproduir els avalots.

Sabem amb tota certitud que si Catalunya no hagués acudit a les armes per oposar-se als greuges i als plans enemics, aquells haurien persistit fins que aquests haguessin estat realitzats: i aquests eren la supressió de les llibertats de Catalunya, amb el consegüent saqueig de la seva economia i de les seves reserves humanes, per a subvenir a la política insensata del govern de Madrid.

Però, malgrat la intervenció pacificadora de diputats i consellers, els esdeveniments havien estat greus, i ara les autoritats catalanes s'esforçaven a atenuar-ne la gravetat davant la Cort. Per la seva banda, aquesta, alhora irritada i espaordida per la volada

dels esdeveniments, amagava la còlera i procurava donar de moment satisfacció a Catalunya amb el nomenament de el duc Enric de Cardona com a virrei.

07-06-1640: La major amenaça per a les institucions de Catalunya va coincidir amb el regnat de Felip IV (1621-1665). La minoria d'edat del rei va fer el comte –duc d'Olivares l'inspirador d'una política centralitzadora a qualsevol preu, aconsellant al rei sotmetre tots els regnes d'Espanya “*a l'estil i les lleis de Castella*”. La Guerra dels Trenta Anys (1618-1648), en què Castella es va aliar amb Àustria contra França, va provocar una sèrie d'exigències del rei i el seu conseller Olivares cap als catalans: que col·laboressin amb diners i homes en una guerra que en absolut afectava Catalunya. Les Constitucions de Catalunya, que el mateix rei havia jurat, garantien el dret dels catalans a fer-ho lliurement, mai per imposició. La Generalitat es va veure sotmesa a tota mena de pressions a la persona del seu President Pau Claris i del representant del braç militar, Francesc de Tamarit, que va ser empresonat.

D'altra banda, a la presència de tropes reials castellanques a Catalunya, llançades als pitjors excessos de llibertinatge i espoliació a terres catalanes (tropes destinades a la defensa de Rosselló contra pretensions territorials franceses) provocà en primer lloc la indignació de la població i després el seu aixecament. El 7 de juny del 1640, festivitat del Corpus, es produïa l'entrada dels segadors a Barcelona contra els realistes. És el Corpus de Sang, que provocarà la invasió ja planejada pel comte-duc d'Olivares.

La Generalitat, presidida per Pau Claris, va fer una crida a la resistència enviant els seus ambaixadors al rei de França, Lluís XIII, a fi de sol·licitar ajuda davant la invasió del rei d'Espanya. El rei, per Richelieu, va prometre una ajuda insuficient i va oferir la creació d'una república catalana.

El 26 de gener de 1641 es va lliurar la batalla de Montjuïc contra l'exèrcit de Felip IV, que, derrotat, es va veure forçat a retirar-se. Un mes més tard moria el president Pau Claris qualificat pel Dietari de la Generalitat com un “*gran restaurador de la nostra pàtria i mare Catalunya, defensor i alliberador de la pàtria*”.

La destitució del comte-duc d'Olivares, la presència de la fam i de la pesta, i la promesa de Felip IV de respectar les institucions catalanes van posar fi a la guerra (1652). Tot i això, no es tractava de la pau total.

Encara que la Guerra dels Trenta Anys havia conclòs amb la Pau de Westfàlia de 1648, per la qual Espanya perdia els dominis al centre d'Europa, persistia la guerra entre França i Castella, la qual afectava Catalunya als seus territoris del nord dels Pirineus. La signatura de la Pau dels Pirineus el 1659 entre Lluís XIV i Felip IV es va saldar amb una mutilació de Catalunya en cedir Felip IV a França part del territori català (Rosselló, Capcir, Conflent, Vallespir i part de la Cerdanya), transgredint les Constitucions de Catalunya.

21-06-1640: [SO1962]. Al cap de pocs dies del Corpus de Sang, les tropes arribades a Perpinyà deixaven enrere totes les atrocitats comeses per elles fins aleshores, amb el bombardeig de la vila i l'incendi i saqueig d'un gran nombre de cases [Se'ns ja conservat la relació, feta per un obrer del Reial Patrimoni, de les cases cremades i enderrocades pels soldats a la parròquia de Sant Jaume, de Perpinyà. Són: 80 de totalment destruïdes, 203 en part destruïdes, cremades, inhabitables. La relació és del 3 de desembre de 1649; i encara en aqueixa data continuava la destrucció]. I en aquells dies mateixos (21 juny 1640) el poble de Tortosa, alarmat pels aparellaments que es feien al castell, indignat per la sospita -fonamentada- que les autoritats tortosines es trobaven en connivència amb el govern central, s'aixecava en tumult, i els crits de “*Visca la terra!*”, “*Mòriguen los traïdors!*”, hi eren l'eco dels que havien enardit els amotinats de Barcelona. Però un simulacre de procés era incoat, les

forques s'alçaven i quinze tortosins pagaven amb la vida llur zel patriòtic. Mentrestant, el bisbe electe de Tortosa -Joan Baptista Campana, napolità- i el prior de la Seu -un català, el doctor Isern- tractaven a Madrid amb el comte-duc el lliurament de Tortosa a l'exèrcit que començava a aparellar-se a Aragó per envair i subjugar Catalunya.

24-06-1640: [SO1962]. *“El rei d'Espanya no ha perdut aquella província sinó pels maltractaments que els seus exèrcits feren als pobles”*, dirà el cardenal Mazari. Olivares mateix, en lletra de 24 de juny de 1648, confessava que l'alçament no era *“sino irritación contra los soldados, que, estando sin cabos, han dado no poca ocasión”*. Potser no l'esperaven, o almenys no l'esperaven amb tanta de virulència; però és indubtable que ells van provocar-la, i que sense la insensatesa i el voler dels governants, Catalunya no s'hauria revoltat.

“No es lamenta aquest Principat d'un o dos anys d'allotjaments, sinó de catorze!” – diran els Consellers en la *“Proclamació Catòlica”*, elevada a Felip IV després del Corpus de Sang.

22-07-1640: [SO1062]. L'exèrcit dominador no ocupava Catalunya, llevat del Rosselló: havia d'entrar-hi i ocupar-la. No es podia tractar d'un cop per sorpresa, sinó d'una guerra declarada. La dissimulació, en aquestes condicions era difícil, per no dir impossible. Si Enric de Cardona havia estat nomenat virrei per aturar, almenys momentàniament, la volada del incendi, en prendre les primeres mesures per castigar els crims de les tropes reials que l'havien provocat, era desautoritzat pel govern de Madrid. Molt vell i malalt, el duc moria de pena (22 juliol), en rebre aquesta ferida i en constatar que cap remei no podia donar als mals de la seva afligida pàtria.

Si els catalans elevaven al rei i escampaven per Europa una *“Proclamació Catòlica”* en defensa i justificació de Catalunya i s'adreçaven en demanda d'intercessió a alts personatges i organismes de la Cort, es disposaven alhora, per al cas d'ésser envaïda Catalunya a la resistència armada.

24-08-1640: [SO1962]. Olivares deia en la junta del Consell d'Estat tinguda a Madrid el 24 d'agost de 1640: *“Tengo por el primer negocio de todos, hoy, la reducción de Cataluña a la obediencia de Vuestra Majestad ... En efecto, Señor, el primer negocio y el mayor es allanar a Cataluña, y si bien creo y espero en Dios que esto se hará con lo que se tiene acá (se tropas), todavía el negocio es de calidad que se debe prevenir el accidente peligroso de venir los franceses fuertes y desembarazados de los demás en que hoy se hallan, de asistir a estos traidores...”*

29-08-1640: [SO1640]. Les relacions i tractes amb França avançaven per bon camí i les catalans podien comptar amb l'ajut de Lluís XIII. Era pel mes d'agost de 1640 que els comissaris de la Generalitat, Ramon de Guimerà, Aleix de Sentmenat i Francesc de Vilaplana, iniciador dels contactes, nebot de Pau Claris, anaven a trobar a Monsieur d'Espanan, mariscal de camp i governador de la plaça de Leucata. I era pel mateix mes d'agost, el dia 29, que el rei de França, d'Amiens estant, escrivia a Monsieur Bernard du Plessis Besançon, sergent de batalla els exèrcits reials d'Aquitània i Llenguadoc, donant-li comissió i ple poder per a tractar, en nom seu, amb els diputats dels estats, pobles i països de Catalunya, de l'establiment de la República que pretenien formar sota la seva protecció, i de l'assistència que els francesos els donarien.

03-09-1640: [SO1962]. A les decisions del Consell d'Estat (24 agost 1640), la Generalitat de Catalunya havia respost amb la convocatòria de la Junta de Braços generals a Barcelona (3 setembre); a l'ordre del nunci de Sa Santedat, confabulat amb Olivares, perquè Claris anés immediatament a Madrid a fi de tractar amb ell d'afers

molt importants, els Braços acordaven rotundament de no accedir-hi, i trametien un ambaixador a la Cort de Roma per informar al papa d'aquests fets i de tots els que interessaven a Catalunya.

14-10-1640: [SO1962]. A Saragossa el primer, al Baix Aragó després, finament a Tortosa, caiguda a mans dels espanyols, s'anava concentrant l'exèrcit que comandat pel marquès de los Vélez [Luis Fajardo i Requesens], havia d'envair Catalunya pel sud, mentre l'exèrcit espanyol refugiat al Rosselló l'amenaçava pel nord. Els catalans establien places d'armes a tots les fronteres, i feien algunes temptatives per rescatar Tortosa. Una ambaixada dels aragonesos demanant que, com a germans i amics, fos admesa llur mitjanceria entre Catalunya i el rei, era rebuda (14 octubre) amb afalac, però amb reserva, i li era respost, amb grans mostres d'agraïment, que ningú no desitjava més que els catalans la concòrdia, però que es retiressin abans les tropes amb que el rei amenaçava Catalunya i les que afligien el Rosselló.

20-10-1640: [SO1962]. Els desordres s'estenien pel Principat, de forma que s'hi desplegava alhora una doble revolució: la revolució política i patriòtica, que oposava els catalans al govern d'Olivares, i la revolució social que tendia a minar els fonaments de la societat i que no deixava, com és natural, de preocupar els dirigents responsables. S'estrenyien, la mateix temps, els lligams amb els francesos. Plessis Besançon arribava a Barcelona (20 d'octubre) i eren redactats i convinguts els pactes entre Catalunya i el rei de França; ara com ara, solament, l'auxili d'un exèrcit francès de tres mil infants i fins a dos mil cavalls, a costa del Principat i a les ordres del generalíssim català, amb prometença per part dels catalans de no prendre les armes per envair França i de permetre als vaixells francesos d'acollir-se i d'avituallar-se en els ports de Catalunya. Així, eren obtinguts avantatges per ambdues bandes, però Catalunya restava encara sota la sobirania del rei d'Espanya, com, en diversos, extrems del capítols pactats, els catalans tenen punt a fer constar.

07-12-1640: [SO1962]. Els esdeveniments havien arribat a la màxima tensió. L'exèrcit espanyol, format per 23.000 infants, 3.100 cavalls i 24 peces d'artilleria, havia partit de Tortosa el 7 de desembre. Vençudes les primeres resistències, forçava els passos del Coll de Balaguer, i avançava pel camp de Tarragona. Cambrils, una de les tres places d'armes disposades pels catalans, era atacat, i els seus defensors, després d'una heroica resistència, es veien obligats a capitular. Però al moment d'eixir de la vila, refiats en al paraula del marquès de Vélez, la cavalleria enemiga es llançava damunt d'ells i n'exterminava molts; i el governador de la plaça, Antoni d'Armengol, baró de Rocafort, el governador del Camp, Jacint Vilosa, el sergent major Carles Bertrolà, i el batlle i jurats de Cambrils, eren morts a garrot, en secret, i penjats després, amb llurs insígnies, a les portes de la vila, saquejada bàrbarament. Temps a venir, el rei protestarà d'una tal acció; però, de moment, la Cort va jubilar, i el comte-duc pogué escriure: *"El suceso de Cambrils ha sido muy bien recibido"*.

23-12-1640: [SO1962]. Aquesta feta era seguida de prop (23 desembre) per la rendició de Tarragona, on els personatges més influents es trobaven per endavant d'acord amb l'enemic i on M. d'Espanan, que havia acudit amb el conseller terç de Barcelona i la bandera de Santa Eulàlia per a la seva defensa, va jutjat preferible de capitular davant l'enemic, mentre el conseller, amb les tropes barcelonines i amb els tarragonins que van voler-lo seguir, sortia amb tot secret de la ciutat.

Les noves de la traïció i atrocitats de Cambrils i de la rendició de Tarragona, en escampar-se per la capital, provocaren un avalot en què sucumbien encara alguns dels ministres reials salvats dels tumults de la vuitada de Corpus. Els avalots s'estenien per les contrades veïnes i més enllà, fins a Lleida. Però Claris i altres autoritats recorrien els carrers de la capital, apaivagant els coratges, i els consellers manaven

formar rondes per a evitar tot desordre i castigaven rigorosament -pena de mort- els principals promotors de l'avalot. La situació era greu i calia conservar íntegres tots els ressorts de defensa i de reacció. En aquelles hores d'angoixa suprema, quant semblava que tot anava a enfonsar-se dota l'empenta de l'exèrcit invasor, i els francesos apareixien com desentenent-se de la col·laboració promesa, tot suscitant una revolada d'animositat, i gèrmens d'anarquia apareixien entre les turbes [A diverses poblacions foren obertes les presons i hom hi posà un rètol que deia: "*Està per llogar*", i a Barcelona, les turbes saquejadores propugnaven el comunisme dient que totes les hisendes havien d'ésser comunes i que un home no havia de tenir més que un altre, perquè el pare Adam havia mort intestat]. les autoritats catalanes van saber mantenir-se enteres, amb una serenitat que ens omple d'admiració. la situació empitjoraria encara; enmig de durs combats, l'exèrcit reial seguiria avançant: la línia de defensa disposada amb la base a Martorell cauria també, l'enemic seria ja prop de Barcelona, i l'enteresa i la decisió de diputats i consellers restaria incòlume, i a les intimacions del marquès de Vélez perquè la ciutat es rendís i evitessin els danys que seguirien a la resistència responien amb paraules de dignitat i de coratge.

03-01-1641: [SO1962]. Pocs dies després partien els ostatges o rehenes que per part de Catalunya garantien els pactes, entre ells els ambaixadors al rei de França [Llorenç de Barutell i Puigmarí, canonge d'Urgell; Francesc de Gravalosa i Amat, baró de Castellar; i Jaume Bru, ciutadà honrat de Barcelona]. Els ambaixadors són rebuts per Richelieu, i a l'entrevista qui hi tenen (3 gener) al cap de vuit dies de llur arribada a París, torna a sonar el mot República. És el cardenal-duc mateix qui, enmig d'afalacs recercats, el pronuncia. "*Molt em pesa*", diu Sa Eminència, en castellà, als ambaixadors, responent a la demanda de protecció del Principat, "*dels greuges que la Província de Catalunya rep del Rei d'Espanya i dels seus ministres; asseguris la Província que el Rei protegirà, auxiliarà i afavorirà, volent que sigui república independent i sobirana, i així ha determinat de rebre'ls com a Ambaixadors de República lliure'...*".

16-01-1641: [SO1962]. El dia 16 de gener, davant els Braços generals -o sia les Corts sense el Rei-, el President Pau Claris va explicar, en la seva proposició, com el senyor Du Plessis Besançon havia presentat els poders que Sa Majestat Cristianíssima li havia donat per a prestar a Catalunya l'assistència que desitjava i per a admetre-la sota la seva protecció, "*ab què reduiesca son govern a forma de República*". I la resolució dels Braços era: "*Que s'accepte la protecció*".

Res, però, no es deia taxativament respecte a la instauració de la República, ni en la predita resolució dels Braços ni en la resolució del Consell de Cent, malgrat que l'oferta de protecció pel rei de França, i en conseqüència la seva acceptació pels catalans, duia involucrada la instauració de la República.

23-01-1641: [SO1962]. Ara bé: Du Plessis Besançon havia treballat, destrament, prop de Pau Claris i de les altres autoritats catalanes a fi se convèncer-los que l'auxili que necessitaven de França sols podrien aconseguir-lo posant-se sota l'obediència de Lluís XIII. I el pla de Du Plessis va reeixir. Pau Claris, en la predita Junta de Braços, afegia que el rei de França, "*segons les notícies que tenia, no s'exposarà a tan gran gasto, ab la promptitud i fervor que la necessitat demana, si no és que la província es pose a sa obediència, com ja en temps de Carlomagno ho feren nostres avantpassats, ab pacte de que ens jure i observe nostres Usatges, Constitucions, Capítols i actes de cort, privilegis, usos, stils, consuetuts, llibertats, honors, preheminències i prerrogatives*".

Els Braços van aprovar la proposició del President, el Consell de Cent va aprovar la resolució dels Braços i ambdues corporacions, acordadament, van decidir nomenar una Junta de Guerra, presidida pel conseller en Cap Joan Pere Fontanella. Els catalans s'havien donat un nou sobirà. Això s'esdevenia el 23 de gener de 1641. Tres dies després, el 26, la batalla era lliurada -batalla de Montjuïc- i l'exèrcit del rei d'Espanya era vençut i obligat a retirar-se a Tarragona.

27-02-1641: [SO1962]. Claris va sucumbir a la tensió extrema dels episodis inicials de la lluita: havia pogut veure la victòria de Montjuïc; però al cap d'un mes (27 febrer 1641) moria a Barcelona, enmig del dol ingent de la ciutat, *"aquell gran restaurador de nostra pàtria i mare Catalunya"*, com l'anomenava el Dietari de la Generalitat al registrar la seva mort.

La guerra va durar dotze anys. Els catalans van ésser súbdits de Lluís XIII i, mort ell, del seu fill Lluís XIV.

24-01-1642: [SO1642]. Entre aquests documents adreçats per Felip IV als catalans, un dels més importants fou l'edicte del 24 de gener 1642. Era resultat de diverses consultes als catalans refugiats a Madrid i un dels extrems del pla general a desenrotllar per a atreure Catalunya a l'obediència reial. No s'hi pot oferir més: tots els motius de la revolta hi són reparats... Dites a temps paraules semblants i la separació d'Olivares del govern haurien donat plena satisfacció als catalans, i no sols l'alçament no hauria esclatat, sinó que el rei s'hauria guanyat d'adhesió fervorosa de Catalunya.

08-07-1642: [SO1962]. A la banda de ponent, Lleida va resistir fermament les escomeses espanyoles. Les armes aliades franco-catalanes pogueren entrar al regne d'Aragó i apoderar-se de diverses poblacions, i el comtat de Ribagorça fou annexat a Catalunya [Benavarre, la capital dels comtats, es va rendir el 8 de juliol 1642, amb pacte que el comtat s'unís a Catalunya], que en aquesta guerra, refeia, bé o malament, els seus límits occidentals, mutilats des dels temps de Jaume II. Els espanyols, però, pogueren reaccionar: en una nova incursió per al Ribagorça, el mariscal La Mothe, virrei francès de Catalunya, el juliol de 1643, va incendiar-hi tot de poblacions tornades al poder dels adversaris, que el 15 de maig de 1644 es rescabalaven de la desfeta soferta a vista de Lleida un any i mig abans (7 octubre 1642). La Mothe era obligat a retirar-se, i dos mesos i mig després (31 juliol 1644), Lleida ja estava en poder dels espanyols.

29-08-1642: [SO1962]. Malgrat els esforços dels espanyols per a salvar aquella plaça fortíssima [Perpinyà], baluard d'Espanya enfront de França; després d'un setge de fam en què la població civil, menyspreada i vexada per la guarnició espanyola, va sofrir horrors, al capital del Rosselló caigué en poder dels francesos (29 agost 1642).

04-12-1642: [SO1962]. En aquesta data va morir Louis Armand du Plessis, Cardenal Richelieu. El gran Cardenal havia somiat finir la guerra que assolava Europa amb la campanya de Catalunya, obligant-hi Espanya a demanar la pau. N'havia seguit de prop les vicissituds, ocupant-se personalment de molts aspectes. S'havia equivocat de creure que la guerra podria decidir-se aquí i tan ràpidament. Però l'annexió del Rosselló a França, que ja devia ésser en la seva ment, va realitzar-se com a resultat de la intervenció a Catalunya, que ell va empènyer.

16-10-1643: [SO1962]. El doctor Josep Fontanella, enviat de Catalunya a Münster, escriu als Consellers de Catalunya, de Dort estant, el 16 d'octubre de 1643: *"la mia*

vinguda aprofitarà no sols per lo negoci principal a què só vingut, sinó també per a establir la negociació en Catalunya, que és lo únic remei per eixir de la misèria en què estam; que los Olandesos, en lo principi de la guerra estaven molt més pobres i espatllats que nosaltres, i ab la negociació se són fets en breu temps los més rics i poderosos del món, i té molt major capacitat Cathalunya que no aquesta terra". La carta segueix en aquest to, oferint Fontanella informar-se d'aquestes matèries i procurar que "en aquestes paus, si acàs se fan, tinguen los catalans lo pas llibero per a negociar amb les Índies i en tot lo món..."

??-??-1645: [SO1962]. I van sovintejar les diferències i conflictes de els autoritats catalanes amb els virreis francesos. No tot foren festes i cordialitats com en certes hores del virregnat d'Enric de Lorena, conte de Harcourt, i de la seva muller Margarida de Cambout (1645-1647), llavors que Barcelona resplendia amb un reflex de la cortesia francesa, o la Ciutat apadrinava la filla nou nada del virrei (1647). Les qüestions d'etiqueta no deixaren de rebrotar. N'hi hagué amb el virrei Cardenal Miquel Mazari (1648), germà del primer ministre, per haver volgut tenir dossier a la Catedral. N'hi hagué amb el seu successor, mariscal Schomberg, duc d'Halluin, perquè va sostenir certes pretensions del capítol catedral enfront dels consellers de la Ciutat. En un aspecte més greu ja, durant el virregnat del mariscal La Mothe, les comarques de l'Ebre hagueren de protestar contra els maltractaments dels francesos; la vall d'Aran i la vila de Cardona s'alçaren en armes. L'estament eclesiàstic, que es posava al costat del poble, evolucionava cap a una posició antifrancesa i aquesta posició no farà sinó accentuar-se. Durant el virregnat del mateix Harcourt l'oposició dels catalans al domini francès va intensificar-se: La clerecia fou violentament perseguida per els autoritats franceses. No es tractava solament de l'episcopat, favorable gairebé tot al rei d'Espanya, sinó ara també del clergat rural, que vivia els sofriments dels pobles. L'actitud de la Santa Seu, favorable a la reconciliació dels catalans amb Felip IV, pogué també influir-hi.

Per fortuna per a Felip IV, malgrat que, en general, les queixes dels catalans eren ateses a la cort de França, el disgust contra els francesos naixia de causes més pregones: els conflictes amb els soldats o l'escassetat d'auxili contra l'enemic. Diverses ambaixades foren enviades a França, sia per demanar remei a aquells conflictes, sia per urgir la tramesa de reforços; així el 1644, quant havent caigut Lleida (juliol 1644), i després del setge i assalt infructuós de Tarragona, fou enviat com a ambaixador a París, a la reina regent de França, Anna d'Àustria, germana de Felip IV, l'abat de Banyoles Francesc de Montpalau, que va aconseguir el nomenament d'un virrei prestigiós com el duc de Harcourt, la tramesa d'un potent exèrcit i de sumes quantioses, més l'ordre d'acabar amb els abusos de les tropes franceses; així dues vegades el 1650, a causa, sobretot, dels altercats entre soldats i paisans, quan, el primer, el mateix abat Montpalau, i després Josep Galceran de Pinós, anaren a París, amb instruccions molt estretes, per aconseguir la tramesa de diners, reforços, municions i proveïments, i l'esmena dels mancaments a les Constitucions.

La cort de França procurava atendre les súplices i protestes dels catalans. Però d'ençà de la mort de Lluís XIII (1643), que havia seguit de prop la de Richelieu, li era sovint difícil. Les lluites de la minoritat de Lluís XIV van exercir una influència molt nociva en el descabdellament de la guerra de Catalunya. El govern espanyol s'esforçava, no sense èxit, a fomentar les rivalitats dins França, amb l'objecte concret de desencadenar-hi la guerra civil i fer difícil l'ajut a Catalunya i Portugal. I, malgrat certs períodes brillants de la intervenció francesa, el fet és que després de la presa de Perpinyà o altres places del Rosselló, cap altra ciutat important de Catalunya no pogué ésser rescatada, si no és, efímerament, Tortosa (1648-1659). Lleida i Tarragona

van continuat, malgrat tots els esforços, en mans espanyoles. Alguns dels més grans capitans de l'època fracassaren en aquestes campanyes -així el Gran Condé davant Lleida. I a partir de l'any 1650 les armes espanyoles avançaren endins de Catalunya, pel sud i per l'oest, fins a posar-se damunt Barcelona (agost 1651).

??-??-1650: [SO1962]. I a partir de l'any 1650 les armes espanyoles avançaren endins de Catalunya, per sud u per l'oest, fins a posar-se damunt de Barcelona (agost 1651). Aquests èxits guerrers dels espanyols eren la sola cosa que mancava per a acabar de donar, en l'esperit dels catalans. la balançada a favor de llur reintegració a l'obediència reial. Els malastres s'havien acumulat damunt del país: no era sols la guerra, que durava feia deu anys i esdevenia marcadament desfavorable: eren també la secada, singularment cruel l'any 1650, i la pesta, que, provenint de València, s'estengué per tot Catalunya. aquell any i els següents, i hi feu terribles estralls [Cronistes de l'època calculen, amb evident exageració, que sols a Barcelona, durant els mesos que va durar l'epidèmia, hi van morir més de 36.000 persones]. La guerra, al fam i la pesta, els tres flagells germans, podien ésser prou per a decantar, accentuadament, els catalans envers la submissió, tan més que algunes de les causes que havien abrandat la revolta -el comte-duc, l'amenaça als Furs i Privilegis- ja no existien.

??-08-1651: [SO1962]. Malgrat tot, l'expugnació de Barcelona, fou llarga [d'agost 1651 a octubre 1652]. L'esforç dels generals espanyols -el marquès de Montara i Don Joan d'Àustria- per a isolar-la i impedir-hi la introducció de queviures va trigat a reeixir. En general, però, l'ajut dels catalans als barcelonins assetjats no fou prou intens. Els diputats mateixos de la Generalitat, que, en propagar-se la pesta a Barcelona, s'havien refugiat a Manresa, requerits per la capital quan va arribar l'exèrcit assetjant, no hi van pas correspondre unànimement: sols el diputat eclesiàstic, Pau de Rosso, i el diputat popular, Vicenç Farriol, hi van acudir, de manera que hi hagué en aquell temps dos consistoris de la Diputació: un a Manresa, amb representació de tots els Braços, i un altre a Barcelona, sense representació del Braç militar. Si alguns dels personatges que ocupaven els càrrecs més enlairats desertaven així de llur deure no és sorprenent que el poble no respongués a les crides angunioses de Barcelona. Hauria calgut un alçament que obligués els espanyols a llevar el setge, i no es va produir. No fou molt més eficaç l'auxili francès. I mentrestant, la causa del rei d'Espanya feia notables progressos per tot Catalunya. La plana de Vic i Puigcerdà es declaraven per ell; Balaguer se li rendia; arreu s'accentuava la tendència a la submissió; i en alguns llocs, com a Vic, calien càstigs molt severs, contraproductius, per evitar-la. La Diputació que actuava a Manresa, amb aquiescència dels Braços, va acordar tornar a l'obediència del rei: no cal dir que aquesta resolució fou seguida de la submissió voluntària de moltes viles y vilatges de Catalunya.

??-??-1651: *“La capilla de San Roc estaba situada en la esquina de la Plaza Nova y la calle de Boters y en 1651 fue trasladada a la parte baja de la torre romana. Roc había nacido en Montpelier el 25-03-1295; su padre era el gobernador de la real casa de Aragón. La tradición pía quiere que un constante deambular le llevara a la Ciudad Condal, que entrara por este portal de la plaza Nova.”* [Lluís Permanyer. La Vanguardia 29-06-2003].

??-10-1652: [SO1962]. Barcelona ja no podia esperar cap socors. La fam s'hi deixava sentir, i els soldats mateixos que la defensaven ja no tenien sinó ració de pa. Dels dos missatgers que havien sortit per la terra catalana, l'un, el doctor Benet Ginabreda, va reduir-se a l'obediència del rei; l'altre, Josep de Pinós, conscient de la inutilitat de cap esforç, advertia els seus conciutadans que ja era temps de pensar en la capitulació: debades La Mothe, darrer virrei francès a Catalunya com n'havia estat el primer, secundat per alguns patriotes exaltats, procurava amagar aquestes admonicions i encoratjar a la resistència amb prometes d'auxilis; el Consell de Cent de la Ciutat, segur que Felip IV i don Joan d'Àustria en representació seva estaven disposats a mostrar-se benignes amb Barcelona i amb tot Catalunya, va insistir prop del virrei francès perquè entrés en tractes de capitular i al mateix temps va elegir els prohoms que havien de parlamentar la rendició (1652).

18-01-1653: [SO1962]. Les condicions [de la capitulació] foren tan favorables a Barcelona i a Catalunya com els catalans podien esperar en unes tals circumstàncies: perdó i oblit general foren concedits tot d'una: les Constitucions i Privilegis de Catalunya restaven salvats. Aquests eren els dos punts essencials: per ells s'havia lluitat durant dotze anyades. Tenint assegurats aquests i encara altres extrems per la paraula de don Joan d'Àustria, plenipotenciari del rei, i per la d'altres personatges, al ciutat s'avingué a acceptar que s'hi posés guarnició (sense obligació d'allotjar-la) i a sotmetre's a una mena de ficció que deixés ample marge a la magnanimitat reial. El memorial que contenia les demandes de Barcelona seria presentat al rei per un ambaixador de la ciutat; don Joan d'Àustria i el marquès de Mortara li prestarien suport amb les més vives instàncies; el rei decidiria benigneament.

Va aprovar el perdó; va declarar que les constitucions de Catalunya estaven en llur força i valor; va dilatar una mica la decisió sobre altres matèries, entre les quals els privilegis de Barcelona. I, en definitiva (3 gener 1653), es reservava el dret de tenir-hi guarnició durant el temps que jutgés oportú, el dret a insacular, també durant un cert temps, les persones que havien d'exercir-hi els oficis de govern de la Ciutat; denegava el dret de cobertura; confirmava al conseller sisè, menestral, creat durant la revolta. El 18 de gener, dia que arribaven a Barcelona les lletres del rei i de l'ambaixador de la ciutat, totes les campanes al vol, tota l'artilleria dels baluards, un *tedéum* a la catedral, van saludar la jubilosa nova.

Sense la temença que va inspirar-los la intervenció de França al costat de Catalunya, els governants espanyols no s'haurien mostrat tant conciliadors els primers anys de la guerra; sense la temença que la prolongació d'aquella intervenció els produïa, no s'haurien mostrat tan benignes a les acaballes de la lluita. El recurs a França havia contribuït en gran manera a la salvació de les institucions i llibertats de Catalunya. Ai las! això havia de pagar-se, i de pagar-se carament. Un tros de terra catalana, el Rosselló i una part de la Cerdanya en serien el preu.

??-??-1653: [SO1962]. Don Joan d'Àustria, fill de Felip IV i de la Calderona (Maria Calderón), famosa actriu, s'havia atret, amb el seu capteniment llavors del setge i capitulació de Barcelona, i durant el temps que exercí el càrrec de virrei de Catalunya (1653-1656), l'afecte dels naturals. Havia influït prop del rei a llur favor, havia procurat trobar remei als mals del Principat, havia lluitat amb constància, amb coratge i amb un cert èxit, contra els francesos. Era jove -24 anys-, d'aspecte atractiu -recordem els seus retrats d'adolescència i de juvenesa-; la seva natural vivor havia rebut una educació molt completa i acurada; havia viscut sis anys a Itàlia -Nàpols i Sicília-, com a governador, com a generalíssim de les armades marítimes i com a virrei. Potser la seva ambició li havia fet comprendre l'interès que hi podia haver a

atreure's els catalans. Amb totes les esmentades circumstàncies no li calia gaire per a aconseguir-ho. En la seva primera entrada Barcelona (1652), arran de la capitulació, havia estat rebut amb general satisfacció; després de la victòria que obligà els francesos a llevar el setge de Girona (24 setembre 1653), fou rebut per la ciutat com si es tractés del rei -llevat el pal·li-; en partir cap a Flandes (4 març 1656), amb una fingida modèstia, va embarcar-se sense comiat, tot deixant per a la Ciutat una carta afalagadora oferint-se-li en qualsevol lloc, temps i fortuna.

??-??-1657: [SO1962]. J. Nadal i E. Giralt, damunt les dades de l'enquesta feta per la Generalitat l'any 1657 (l'any abans de la Pau dels Pirineus), han establert un quadre de la despoblació de diverses viles com a efecte del allotjaments: i el resultat no pot ésser més eloqüent: hi ha poblacions com Sant Celoni que arribaren a perdre el 82 per cent dels seus habitants. Altres, sense arribar a aquesta forta proporció restaren reduïdes a la meitat o a les dues terceres parts. Foren poques les que se'n sortiren amb un 10,5 % o amb una xifra similar.

07-11-1658: [SO1962]. Les negociacions de pau foren llargues. S'arrossegaven des de l'any 1646, en què a Münster s'havien aplegat els representants d'Espanya, França, l'Imperi i les potències mitjanceres, mentre a Osnabrück s'aplegaven els de l'Impero i Suècia, amb l'objecte de trobar una eixida a aquella guerra que durava feia trenta anys. A indicació de la regent de França, els catalans havien tramès a Münster un representant, a fi que el plenipotenciari francès, documentat plenament dels motius i títols que al·legava Catalunya per a separar-se d'Espanya, pogués respondre completament l'al·legat del plenipotenciari espanyol. El Principat havia tramès (1644) Josep Fontanella, fill de Joan Pere Fontanella; i. en una lletra que és un clam desesperat, tot recordant el jurament d'unió perpètua a la corona de França fet pel monarca francès.

Però les temences dels catalans davant el Congrés de Münster havien estat injustificades. A Münster Espanya no havia arribat sinó a la pau amb Holanda: fou el primer dels països aixecats contra el seu domini al qual va reconèixer la independència (1648). Les condicions que França imposava -annexió de l'Artois, el Franc-Comtat i el Rosselló- no foren acceptades pel govern espanyol, i Espanya havia prosseguit la guerra. Malgrat tost els esforços i protestes de Felip IV, l'Impero va fer la pau (1648). Quan, anys després, França va aliar-se amb Cromwell (1657), entre els objectius cercats, hi havia la conquesta dels Països Baixos espanyols i la recuperació de Catalunya. Calgué a Espanya la gran desfeta de les Dunes (1658) i la temença de malmetre el projectat matrimoni de Lluís XIV amb Maria Teresa per a decantar-se a negociar. I el dia 7 de novembre de 1658, a l'illa dels Faisans, a la desembocadura del Bidasoa, era signada la pau dita *dels Pirineus*, que reconeixia a França la major part de les seves conquestes.

07-11-1658: [SO1962]. Les negociacions de pau foren llargues. S'arrossegaven des de l'any 1646, en què a Münster s'havien aplegat els representants d'Espanya, França, l'Imperi i les potències mitjanceres, mentre a Osnabrück s'aplegaven els de l'Impero i Suècia, amb l'objecte de trobar una eixida a aquella guerra que durava feia trenta anys. A indicació de la regent de França, els catalans havien tramès a Münster un representant, a fi que el plenipotenciari francès, documentat plenament dels motius i títols que al·legava Catalunya per a separar-se d'Espanya, pogués respondre completament l'al·legat del plenipotenciari espanyol. El Principat havia tramès (1644) Josep Fontanella, fill de Joan Pere Fontanella; i. en una lletra que és un clam

desesperat, tot recordant el jurament d'unió perpètua a la corona de França fet pel monarca francès.

Però les temences dels catalans davant el Congrés de Münster havien estat injustificades. A Münster Espanya no havia arribat sinó a la pau amb Holanda: fou el primer dels països aixecats contra el seu domini al qual va reconèixer la independència (1648). Les condicions que França imposava -annexió de l'Artois, el Franc-Comtat i el Rosselló- no foren acceptades pel govern espanyol, i Espanya havia prosseguit la guerra. Malgrat tost els esforços i protestes de Felip IV, l'Impero va fer la pau (1648). Quan, anys després, França va aliar-se amb Cromwell (1657), entre els objectius cercats, hi havia la conquesta dels Països Baixos espanyols i la recuperació de Catalunya. Calgué a Espanya la gran desfeta de les Dunes (1658) i la temença de malmetre el projectat matrimoni de Lluís XIV amb Maria Teresa per a decantar-se a negociar. I el dia 7 de novembre de 1658, a l'illa dels Faisans, a la desembocadura del Bidasoa, era signada la pau dita "*dels Pirineus*", que reconeixia a França la major part de les seves conquestes.

12-11-1660: [SO1962]. Els articles 42 i 43 del tractat de la pau dels Pirineus (1658) són també consagrats a Catalunya. És allí, on es troba l'al·lusió al tractat de Madrid, on es va convenir "*que els Monts Pirineus, que havien dividit antigament les Gàl·lies de les Espanyes, farien també des d'aleshores la divisió dels dos mateixos reialmes*". Aquest passatge fou encara reforçat, ben significativament, com per donar-li més energia legal, en el text de la ratificació del tractat (10 desembre 1659): "*... que els monts Pirineus que comunament han estat sempre tinguts per divisió de les Espanyes i les Gàl·lies, siguin d'aquí endavant també la divisió ...*". Per això es va estipular, en el mateix text del tractat dels Pirineus, que serien diputats comissaris d'una i altra part, "*els quals ensems, de bona fe, declararan quins són els Monts Pirineus que ... han de dividir en l'esdevenidor els dos regnes, i assenyalaran els límits que han de tenir*".

Els comissaris van aplegar-se, efectivament, a Ceret. Els francesos eren Pere de Marca, arquebisbe de Tolosa, l'antic visitador general de Catalunya, erudit autor de la "*Marca Hispanica sive limes hispanicus*", i Hyacinte Cerrong, bisbe d'Orange; els delegats espanyols, catalans ambdós, eren Miquel de Salba i de Vallgornera, lloctinent del mestre racional de la Corona d'Aragó, i Josep Romeu i Ferrer, del Consell reial de Catalunya. Van discutir llargament, però no van poder arribar a una acord. Llavors, seguint les convencions del Tractat, la qüestió va passar a mans dels dos plenipotenciaris, francès i espanyol, del cardenal Mazarí i de Lluís de Haro. I a l'illa dels Faisans, el 31 de maig de 1660, els dos ministres, oït el parer dels comissionats, van resoldre que restessin per a França els comtats i vegueries del Rosselló i del Conflent, tot declarant que Banyuls del Maresme i els seu districte eren del Rosselló; i, així mateix, que restessin per a Espanya el principat de Catalunya i el comtat i vegueria de Cerdanya, però amb la reserva de la vall de Carol i d'una continuació del territori per a comunicar la dita vall amb el Capcir, de la vegueria del Conflent. Cinc mesos després, a Llivia (12 novembre 1660), els representants de França i Espanya -el bisbe d'Orange Hyacinte Cerrong i Miquel de Salba i de Vallgornera- firmaven en un nou tractat els límits de la Cerdanya, distingits i amollonats entre França i Espanya.

06-11-1661: Neix a Madrid el futur rei d'Espanya Carles II.

17-09-1665: [SO1962]. En aquesta data moria, a Madrid, el rei Felip IV d'Espanya i començava el regnat de Carles II.

Mort Felip IV, la Regència havia estat organitzada d'acord amb les disposicions del monarca. La reina vídua Mariana d'Àustria, havia d'ésser assessorada per una "*Junta de Govern*". Les funcions de la Junta eren exclusivament consultives; i, àdhuc en aquest aspecte, havent-hi entrat el confessor de la reina, el jesuïta alemany P. Joan Everard Nithard, i havent-se encarregat ell del govern, la influència de la Junta fou escassa.

Nithard va ésser enviat fora d'Espanya per un decret de Sa Majestat de 25-02-1669.

Els anys que van des de la capitulació de Barcelona (1652) fins a la pau dels Pirineus (1659), ens donen una prefiguració del que fou la vida a Catalunya durant una gran part del regnat de Carles II. Com hem dit, les guerres inacabables d'aquest regnat prenen, totes, Catalunya per un de llurs camps de batalla. La qual cosa vol dir que, si bé totes elles són guerres generals europees, són concretament guerres amb França. No és, però, que França, malgrat envair diverses vegades Catalunya, esperi a repetir la gesta de la guerra de Trenta Anys i a annexar-se un tros de territori català -si n'exceptuem la plaça de Roses que, sens dubte a causa de la seva badia, sembla abellir-li àvidament. És, d'una banda, que cerca d'assegurar el Rosselló contra tota possible i no inversemblant reconquesta; és, d'una altra banda, que cerca de tenir, amb el tros del Principat posseït per les seves tropes, una carta a jugar en les seves negociacions de pau, de cara a altres adquisicions, o àdhuc, cap a les acaballes del regnat, un pretext per a mostrar-se generosa a l'hora de liquidar la guerra i guanyar-se així -i amb altres procediments- la simpatia dels espanyols envers el príncep francès aspirant a la corona.

Catalunya fou d'aquesta manera víctima, alhora, de les ambicions territorials i dinàstiques de França i de la impenitència i la insensatesa del govern espanyol, que s'entestava encara, amb ministres com el comte de Peñaranda, a fer el paper de primera potència, a no abandonar en les seves lluites la branca imperial de la casa d'Àustria, a conservar Flandes. La magnitud en què havia contribuït a la ruïna d'Espanya la lluita per a mantenir-se als Països Baixos en temps dels tres Felips no deia res als dirigents de l'Espanya decrepita de Carles II, i s'aferraven a la conservació d'un país llunyà, amenaçat per la cobejança, més vital que no imperial, de la primera potència europea. La pau dels Pirineus (1659) s'havia trencat a causa d'aquell territori; a causa d'ell es trencà també la d'Aquisgrà (1668), malgrat que Lluís XIV havia ofert, en bescanvi, l'ajut financer i militar per a conquerir Portugal i la restitució del Rosselló, del tros de la Cerdanya que posseïa i d'un tros de la Navarra francesa. Una solució d'aquesta categoria i qualitat fou jutjada inadmissible per don Gaspar de Bracamonte, comte de Peñaranda. "Era – ha escrit un historiador francès – el veritable tipus d'aquells espanyols, crescuts en la superstició de Carles V i de Felip II, la "*morgue*" activa dels quals embolcallava tots els altres pobles en un igual menyspreu".

Un home així difícilment podia comprendre els avantatges del canvi. Alliberar l'Estat espanyol d'uns dominis que el barrejaven a les grans conteses europees i l'obligaven a sacrificis molt superiors a les seves forces, i rescatar al mateix temps potser Portugal i certament el Rosselló i la Cerdanya francesa, acabats com aquell qui diu de perdre, trossos del territori nacional, no degué semblar a Peñaranda, ni probablement a gaires dels seus compatriotes, una empresa acceptable ni abel·lible. I no solament no van acceptar-la, sinó que, avançant cap a la conflagració armada, van lligar Holanda amb Espanya i van fer-la entrar en la gran aliança ofensiva contra França: Espanya, l'Impero, Holanda i el duc de Lorena (agost de 1673). La pau de Nimega que va posar terme a la guerra (1678) signada en ple govern d'aquell don Joan d'Àustria, pretès salvador del país, tornava diverses places, entre elles Puigcerdà, però arrabassava a Espanya el Franc-Comtat i una part del territori flamenc. Trencada també la pau de

Nimega, i encara la treva de Ratisbona (1684), Espanya hauria perdut el Luxemburg i unes quantes places més de Flandes si no hagués estat el joc de Lluís XIV, que per atraure's els espanyols va tornar aquests guanys en la pau de Ryswick (1697). Es perdran. però, durant la guerra de Successió.

??-??-1681: [SO1962]. Pel que fa a Catalunya, participava de la pobresa general dels regnes. La guerra contra Felip IV, seguida de la guerra contra França -en conjunt vint anys de lluita- l'havia afeblida en molts aspectes; les guerres del regnat de Carles II l'afecten també directament; si el pobles castellans les pateixen perquè han de fornir-hi homes i diners, Catalunya les pateix de més, perquè n'és constantment un dels camps de batalla. D'altra banda, la introducció creixent de draps estrangers, al Principat, a Sicília, a Nàpols -més vistosos, però d'inferior qualitat que no els catalans- han acabat per provocar la prostració de la principal indústria que nodria Catalunya [Així es diu en el "*Memorial presentat a la Nobilíssima ciutat de Barcelona per alguns oficials de la Ciutat*", inscrit (en castellà) en la obreta de **Narcís Feliu de la Penya**, "*Político discurso en defensa de la cierta verdad que contiene un memorial presentado a la Nobilísima Ciudad de Barcelona suplicando mande y procure impedir el sobrado trato y uso de algunas ropas extranjeras que acaban el comercio y pierden las artes de Catalunya*", Barcelona, 1681: "... essent la causa la molta abundància de robes forasteres de llana y seda entren en aquesta ciutat, que no essent de tan bona qualitat con les fabricades en Barcelona, y sols per ésser més aparents se despatxen"]. Amb tot, enmig de la lluita i la pobresa, les virtuts del treball i els delers de regeneració no l'abandonen. Des del punt de vista demogràfic, malgrat les expulsions, les emigracions, les guerres, les epidèmies i les fams, la població no ha fet sinó augmentar; i si, d'una banda, assistim, en aquest període malaurat, a un dels més interessants projectes i esforços per a provocar el desvetllament industrial i mercantil del país, d'altra banda assistim a la intervenció de Catalunya, amb un paper importantíssim, en al sola temptativa seriosa i amplia d'aquest regnat a favor de la regeneració política d'Espanya.

L'augment de la població ha estat degut, en gran part a la immigració de gens de l'altra banda del Pirineu, gascons i llenguadocians principalment. la proporció més gran se'n troba a Barcelona i a la marina, però hi ha també colònies de francesos a l'interior, en poblacions com Reus, Terrassa, Manresa, Torelló, Vic. A la marina del Rosselló a Tortosa, "*la proporció de francesos respecte a la població indígena*", escriuen J. Nadal i R. Giralt, "*arriba en alguns pobles al 15 per 100 i gairebé mai no és inferior a un 10*". Aquesta immigració aconsegueix el punt més alt a finals del segle XVI i començaments del XVII, per a extingir-se en el XVIII. Quant a la immigració hispànica, si deixem de banda la valenciana i la baleàrica, la de terres en dins és ínfima. Un altre fenomen demogràfic important és el desplaçament de l'interior de Catalunya cap a les zones marítimes. Tot plegat no fa sinó afavorir el desvetllament d'activitats agrícoles, industrials i comercials.

Narcís Feliu de la Penya, l'obra del qual pren en aquest període un valor de primer rengle, perquè ell fou sovint testimoni i fins actor dels fets que refereix, ens parla, en els seus "*Anales de Cataluña*", de l'al·ludida temptativa industrial. Ell hi va tenir una intervenció preponderant: li correspon la propaganda per mitjà de dos llibres, l'esforç individual posat al servei de la riquesa pública. "*Les guerres que patí tants anys el principat*" -escriu- "*havien perdut en part les Arts Mecàniques i el Comerç. Afavorits els estrangers de la nostra descurança, introduïen robes d'aparença i de poc profit. M'instaren els amics, afectes al Reial Servei i al benefici públic, que emprengués aquesta obra d'encoratjar les Arts i introduir el Comerç (difícil en aquells temps); l'emprenguí molt a costa de la meva hisenda. Comencí per un llibret que vaig intitular*

Discurs Polític adreçat a la ciutat de Barcelona el 1681. Vaig prosseguir aquest any sol·licitant d'introduir les fàbriques, duent a costa meua les de Xamelots i Anascots, i enviant a Flandes a aprendre-les atenent sols al servei del Rei, i la utilitat de la Pàtria."

Prosseguint l'obra empresa, Feliu va publicar, amb el pseudònim de Martí Piles, el "*Fénix de Cataluña*" (1683), ampliació, en alguns aspectes, del "*Discurso político*". És un llibret molt interessant: un elogi de Catalunya, en la part històrica, bastit amb amor i erudició; una esperançada projecció cap a l'avenir, en els restants capítols. I, l'avenir de Catalunya, Feliu de la Peña el veu en el ressorgiment industrial i mercantil; i detalladament exposa el que cal fer: encoratjaments a la indústria, proteccionisme, fabricació de les robes que ara venen de l'estranger, creació d'una companyia per a fomentar la construcció de vaixells i la navegació, tramesa anual de dos vaixells a Amèrica, establiment a Barcelona d'un port franc i un llatzeret, préstecs als particulars, regulació dels canvis, amb celebració de quatre fires a la capital, assistència als hospitals de la Misericòrdia i dels Orfes, perquè s'hi recullin i s'hi ensenyi a treballar els vagabunds i infants pobres, i perquè una trentena d'orfes estudiïn les arts, la navegació, l'artilleria.

El llibret, dedicat al rei i repartit per les principals ciutats d'Espanya, va fer momentàniament el seu efecte. Una junta fou creada a la Cort, i Feliu fou encarregat oficialment de dirigir-ne l'acció a Catalunya, fins que, l'any 1692 fou també creada a Barcelona una Junta a semblança de la de Madrid. A costa seva, Feliu va afavorir les fàbriques de mitges, de faldilles i altres. "*Alguns*" -escriu- "*vam formar Companyia per introduir els draps, amb grans treballs per a mantenir-la. Després, don Bernat Aimerich i Cruïlles i jo, veient que moltes fabricacions s'esguerraven per falsificar o no reeixir a donar els colors, cercàrem les receptes antigues de Catalunya, i disposàrem que s'empremtessin aquestes amb les que aconseguirem d'altres regnes; però tot sense més fruit que malmetre el patrimoni, per l'oposició de molts mercaders de robes estrangeres, amb dany de la Pàtria i la Monarquia*". [L'any 1699, Carles II va prohibir que s'extraguessin dels seus regnes sedes no llavorades, perquè es perjudicava les fàbriques de teixits que les utilitzaven].

Aquesta era aleshores, com en tantes altres ocasions, la tragèdia de Catalunya: l'esforç per a aconseguir, a força de treballs, la prosperitat industrial estavellant-se contra la política econòmica del govern central -poques vegades tan desastrosa com en temps dels Àustria. I aquesta política i la idiosincràsia dels espanyols -amor a l'ociositat, menyspreu pel treball manual- havien conduït a la paradoxa que un Estat amb un vastíssim imperi colonial tingués el comerç i la banca gairebé, de fet, monopolitzats pels estrangers, els únics que se'n beneficiaven: no tingués a penes productes manufacturats a exportar, sinó sols primeres matèries, i amb prou feines pogués defensar els seus navilis, i fins i tot les seves costes, dels corsaris enemics. Mentre aquell quasi -monopoli de fet no fos trencat amb encertades mesures polític-econòmiques, tota temptativa de producció manufacturera, en topar amb els interessos estrangers, estava destinada a fracassar com va fracassar la que acabem de referir. La guerra d'altra banda, degué fer la resta; sols hi hagué cinc anys d'una treva -relativa- entre Espanya i França en el període que va veure aquell interessant assaig. Observem, amb tot, que Feliu de la Peña no dona sinó com a parcialment perdudes les arts mecàniques i el comerç catalans. Àdhuc en aquest període calamitos, de guerra perpètua podríem dir, les arts industrials mantenen a Catalunya llur tradició (vegeu-ne el notable balanç en el "*Fénix*"; i, pel que fa al comerç, en resten vestigis amb les altres terres catalanes, amb Itàlia, i sobretot amb els països de l'antic imperi català que flanquegen encara la vida de la metròpolis).

19-12-1683: Va néixer a Versalles el futur rei d'Espanya Felip V.

??-??-1687: [SO1962]. En efecte: l'acció del govern central a Catalunya, en la guerra contra França, fou, en general, llastimosa. D'una banda, arribà a suscitar novament l'hostilitat del país contra l'exèrcit espanyol; de l'altra no va saber proveir eficaçment a la defensa contra els francesos. Les qüestions dels allotjaments i contribucions militars, que tanta de participació havien tingut en l'alçament de Catalunya contra Felip IV, ara havien esta a punt de tornar a provocar una conflagració general. Els pagesos els havien suportat anys i anys; però, havent-hi hagut una devastadora plaga de llagosta el 1687, esgotat el país, persistents talles, insolents soldats, inhàbils els governants, vexats i destituïts per ordre de Madrid el president de la Generalitat i altres prohoms [el diputat eclesiàstic Antoni Sayol, l'assessor Daniel Sayol i l'òidor militar Josep Sitges i Vidal], la lluita armada va començar. Centelles fou la primera vila a resistir; van seguir moltes altres. Els soldats foren rebutjats. Mataró, que s'havia sotmès a pagar les contribucions, hagué d'obrir les portes al paisanatge armat. Els corns marins tornaren a aplegar amb llur so, greu i feréstec, les partides camperoles; el crit de "*Visca el rei i mori el mal govern!*" tornava a retrunyir. Barcelona va veure arribar fins a les seves portes milers de camperols armats (abril 1688).

El record del 1640 era encara massa pròxim i hi havia massa coses que el suscitaven perquè els virreis no es mostressin temorosos i perquè el govern de Madrid no acabés transigint amb les principals demandes dels rebels -reintegració a llurs càrrecs de diputat eclesiàstic i altres prohoms remoguts, perdó general (1688). Però les causes de l'agitació popular no eren sols dins Catalunya, sinó també fora d'ella. La guerra entre Espanya i França era imminent, i els francesos treballaven per suscitar una revolta dels catalans que els afavorís com en temps de Richelieu. L'ambaixador francès a Madrid, comte de Rebenac, proposava a Lluís XIV (1689) la invasió d'Espanya, i li deia que Catalunya es trobava "en rebel·lió, sense reconèixer l'autoritat del virrei ni del mateix sobirà". El duc de Noailles era a la frontera rossellonesa i, quan va entrar a Catalunya, una gran commoció hi esclatà, coneguda amb el nom de commoció dels *gorretes* o dels *barretines*. L'actitud pacífica de Barcelona -objecte per aquest motiu de les ires dels revoltats- i la d'altres poblacions de Catalunya, que no volgueren sumar-se a les alteracions, va apaivagar aquesta nova brotada de desordres. Hi contribuï l'esperit, ara contemporitzador, de les autoritats espanyoles: fou concedit un nou perdó general (1690) i, per a solucionar la qüestió dels allotjaments, es va acordar el cobrament entre els catalans d'un donatiu únic de 200.000 ducats, que me en cas de pau, fora reduït a la tercera part.

10-07-1691: [SO1962]. Diverses representacions foren trameses pels catalans a Madrid, per a plànyer-se al rei de la forma com eren governats i de la ineficàcia i la laxitud amb què era atesa la defensa de Principat. En aquest període de les guerres amb França que hom va veure places catalanes atacades per l'enemic i abandonades pels virreis a llurs soles forces; les autoritats del país havent d'esforçar-se a estimular el zel del virreis y generals; Alacant i Barcelona bombardejades -aquesta durant dos dies (10 i 11 juliol 1691)- sense cap vaixell que pogués oposar-se a l'estol enemic: els generals espanyols enviant, a petició de l'almirall francès, en una nova ostentació davant la plaça (1693), obsequis a l'esquadra enemiga, malgrat que els catalans van fer present "*que la nostra nació sols enviava obsequis de bales als enemics*"; i l'exèrcit francès passejant-se al seu grat per tot l'Empordà; Àdhuc quan el govern de Madrid feia prova de bona voluntat, els resultats eren deplorables: així llavors que el 1694,

amb lleves extraordinàries, fou aplegat als regnes de Castella un exèrcit de vint mil homes; però tan mal equipats, tan poc disciplinats i tan ineficaços que, a Barcelona, els minyons mateixos els ensenyaven el maneig de les armes. “*Con veinte mil hombres y todos los españoles, no hay que temer*”, deia el virrei marquès de Villena [Francisco Pacheco]. Poc temps després eren esmicolades a les vores del Ter (27 maig 1694) [va atenuar una mica la magnitud del desastre, la perícia i l'energia del mestre de camp Josep Boneu, que, amb el seu terç de la Diputació, va mantenir a ratlla l'enemic i va protegir la retirada d'altres tropes]. Palamós, Girona (29 juny), Hostalric, Castellfollit, queien seguidament en poder dels francesos.

??-??-1692: [TO1999] Davant d'aquesta situació d'agressions persistents i indiscriminades, que semblava de misèria i intranquil·litat les comarques del nord de Catalunya, reiterada any rere any, la Generalitat i el Consell de Cent feien constar les seves queixes a las autoritats de la monarquia, i ponderaven els perjudicis que les successives invasions franceses, i l'esforç militar per deturar-les, ocasionaven als habitants de la ruralia: “*todas las campañas dentro del País de Cataluña se sustentan dos exércitos que le dejan exhausta, y ponen en contingencia de desamparar sus casa y pueblos los abitadores, y quedar inútil el País por continuar el Real Servicio [...], porque la extrema necesidad en que se ven los soldados por la falta de acistencias les obliga a buscar su remedio aunque sea atropellando con las leyes del ospedaje, y violando sus Constituciones y Privilegios en gran daño de los naturales, y en contingencia de turbarse la quietud pública [...] iba desamparando con sencible desconuelo de los naturales, como son Camprodón y Ripoll, Capcecosta, Pla de Viaña, Olot, Santa Pau, Torras de Ribas, Biscondado de Cabrera y Bas, y casi todo lo restante desta pare de la Montaña, bajando asta la ciudad de Vique, [con] grave daño de los paysanos de toda aquella circunferencia, que es muy dilatada y lo más fértil de Cataluña, queda totalmente devastada i destruída de frutales y bosques, y exasuta de víveres: [...] nunca se avia experimentado tales estragos, que compasivamente llora todo el Principado, y lo que es más sencible, haver esto sucedido sin haver echo operación alguna contra el enemigo [francés]*”.

??-??-1694: [SO1962]. Carles II fou qui, a la fi, després que els catalans havien maldat tant i tant per aconseguir-ho, va concedir-los (1694) la confirmació d'allò que consideraven un dret irrenunciable i una distinció merescuda: el títol i tractament d'ambaixadors per el missatgers de la ciutat de Barcelona i la consideració de grans d'Espanya per els seus consellers amb el consegüent privilegi de restar coberts davant del rei.

??-??-1695: [SO1695]. Però quan la situació esdevingué insostenible fou llavors que les intrigues polítiques es van barrejar amb la guerra, llavors que la defensa de Catalunya fou supeditada a les conveniències del partit afrancesat, que guanyava ràpidament adeptes a la Cort. Aleshores els catalans no sols es van veure deixats a llurs pròpies forces, sinó que llur eficaç i ardida defensa va provocar una manifesta acció oficial per a dificultar-la i fer-la fracassar. Aleshores es van produir esdeveniments tan inoïts com la publicació d'un edicte per part del virrei marquès de Gastañaga (1695), prohibint als paisans d'atacar els francesos en petites partides [en cas de fer-ho així, els francesos podrien no considerar-los com a presoners de guerra i llançar-los a galeres. Les instruccions venien de Madrid i procedien de queixes presentades pels francesos. El marquès s'havia mostrat fins aleshores com a

encoratjador entusiasta dels paisans, El resultat immediat fou deixar lliures les comunicacions entre el Rosselló i Girona i les altres places ocupades pels francesos], la denegació de lliurar-los artilleria per acabar de rendir Hostalric i Castellfolit [fins al punt que havent arribat al setge un ginyador català molt hàbil, Lluís Noves, i havent fabricat un trabuc per a bombejar la plaça, el virrei va cridar-lo a Barcelona i li va manar de retirar-se a casa seva fins a nova ordre], la passivitat del virrei i els generals, malgrat l'arribada de reforços, que feien llurs efectius molt superiors als de l'enemic; la passivitat absoluta de l'exèrcit espanyol en el setge de Palamós, d'on, disgustats, els anglesos i holandesos que hi participaven, van retirar-se amb llurs estols; la manca d'oposició a l'avançament francès damunt Barcelona; el lliurament, en fi, de la capital (i aquest fou l'acte més piadós dins la claudicació) quan encara es trobava en disposició i amb voluntat de resistir, després de dos mesos de setge, durant els quals van produir-se episodis de la més revoltant i delatora eloqüència.

Quant l'enemic avançava sobre Barcelona, el príncep de Darmstadt [Jordi de Darmstadt] havia proposat d'establir una línia de resistència a Hostalric per impedir-li el pas; i, durant el setge, el príncep, en junta de generals, havia sostingut la possibilitat de seguir resistint. Deixant de banda la guarnició (cap a 10.000 homes) hi havia 8.000 homes dins la ciutat, i les comunicacions, amb l'exterior no eren tallades. Montjuïc no havia estat si solament atacat.

20-09-1697: [SO1962]. En lliurar Barcelona al francès, el virrei comte de Corzana pogué dir als catalans que es consolessin perquè amb això tindrien la pau. De moment, tant mateix, tingueren la dominació francesa. Com en temps dels Segadors -però ara contra al seva voluntat-, Catalunya passava a formar part de la corona veïna, i el duc de Vendôme (Josep Lluís, duc de Vendôme) va jurar dins la seu les seves Constitucions i Privilegis. Si algú dubtava encara de la necessitat de fer la pau, declinaria el seus dubtes: ara ja podia ésser tractada i signada. El partit afrancesat havia guanyat la partida en aquest punt com acabaria guanyant-lo en tots. Lluís XIV podia mostrar-se generós; i en el Tractat de Ryswick (20 setembre 1697) restituïa magnànimament totes les seves conquestes. A l'article 4.art es tractava de Catalunya: havien d'ésser restituïdes totes les places de Catalunya ocupades pels francesos des de la pau de Nimega (1678): s'hi anomenaven, especialment, Girona, Roses, Bellver i Barcelona. De la seva banda, el rei d'Espanya volia recompensar el zel i la lleialtat dels barcelonins: hom va creure arribada l'hora de recuperar la insaculació de càrrecs i oficis que Felip IV, malgrat certs extrems de la pau dels Pirineus, s'havia reservat llavors de la rendició de Barcelona el 1659. A instàncies de la reina, austríaca (Mariana de Neuburg), Carles II decretà favorablement; però alguns ministres van treballar per fer fracassat aquesta reparació i van aconseguir-ho (1698).

Així restava Catalunya befada en tots sentits. No és estrany que, paral·lelament a l'hostilitat contra l'invasor, s'afermés en el cor dels catalans l'hostilitat contra els castellans, i que en la pugna dinàstica que es descabdellava sordament al volt del monarca per a esclatar aviat en guerra civil i europea, els catalans es decantessin contra Felip d'Anjou, sostingut per castellans i francesos.

??-??-1700: [SO1962]. A finals del segle XVII, a la Cort es debatia, enmig de festes, en lluites diplomàtiques i en intrigues de tota mena, la qüestió de la successió a la corona. Els pretendents més sobresortints en foren aviat:

Felip d'Anjou, nét de Lluís XIV i de Maria Teresa d'Espanya.

Josep Ferran de Baviera, nét de la infanta Margarida, filla de Felip IV, que havia estat declarat hereu per Carles II en l'any 1698, però que va morir en febrer de 1699.

L'arxiduc Carles d'Àustria, fill del emperador Leopold i nét de Mariana, filla de Felip III. Era l'únic dels pretendents que pertanyia per línia masculina a la casa d'Àustria, descendent com era de l'emperador Ferran I, germà de Carles V.

Les previsions respecte a la manca de successió van resultar certes. La primera muller de Carles II, francesa, neboda de Lluís XIV, Maria Lluïsa d'Orleans, va morir, sense haver tingut fills, al cap de deu anys de matrimoni; la segon muller, alemanya, Mariana de Neuburg, tampoc no va tenir-ne, malgrat pertànyer a una família de preclara fecunditat (la seva mare n'havia tingut 23).

Limitada la lluita als partits francès i austríac, el rei es decantava, per afecció personal i per instigació de la reina, envers el segon. Ja en temps de la guerra de França, Carles havia arribat a prometre que nomenaria successor l'arxiduc sols que l'emperador li enviés dotze mil homes per a rebutjar la invasió francesa a Catalunya. La reina, laborant fermament a favor de l'Impero, havia aconseguit que el príncep de Darmstad fos designat com a virrei de Catalunya. De la seva banda, l'ambaixador francès, marquès de Harcourt treballava amb habilitat i eficàcia -en contrast amb la rigidesa de l'ambaixador austríac, comte de Harrach-, va atreure's molts i valuosos partidaris; i àdhuc la reina mateixa va sentir-se alguna hora indecisa davant els seus afalacs i promences.

No fou sinó quan el rei s'acostava a la mort, que el cardenal Portocarrero, principal agent de la intervenció francesa, havent aconseguit allunyar de la cambra reial la reina i els partidaris d'Àustria, va poder fer-li signar un testament on declarava hereu a Felip d'Anjou. No és, doncs, sorprenent que la sospita d'algun engany sorgís i es propagués entre els partidaris de la casa d'Àustria i, en conseqüència, entre el poble de Catalunya. Per això, malgrat el respecte envers el monarca difunt, la pretesa darrera voluntat reial hi serà tan fàcilment contradita.

01-11-1700. Mort a Madrid el rei d'Espanya Carles II.

??-??-1700: [SO1962]. Es, doncs, explicable que Carles II aparegués, a distància, com un bon rei (*"el millor rei que ha tingut Espanya"*, escrivia Feliu de la Penya), si bé voltat de mals ministres. Calia ben bé, en aquestes circumstàncies, que la darrera voluntat de Carles II fos alhora molt sospitosa quant a la seva autenticitat i molt contrària als sentiments dels catalans perquè aquests no s'apressessin a acceptar-la sense reserves i no consideressin, des d'aquella hora, la qüestió com a definitivament resolta.

És notable, però, el fet que en la mateixa carta en què els consellers de Barcelona expressen llur condol a la reina per la mort de Carles II, declaren que la Ciutat *"restaria inconsolable a no considerar lo que se ha servit disposar Sa Magestat en son testament, declarant per son lligítim Successor al Sereníssim Senyor Duch d'Anjou, de qui esperam ha de resultar lo major augment de la Cristiandat y de tota la Real Monarquia."*

I, si bé, de moment, no van contradir-la, i ningú a Catalunya no va alçar bandera a favor de l'arxiduc fins al cap de quatre anys, l'esperit hostil al novell sobirà traspuava tothora, de mil maneres.

23-01-1701: [SO1962]. Acabava de finir un llarg regnat durant el qual, sense protesta important per part dels catalans, ni el rei havia vingut mai a Catalunya, ni s'havien aplegat mai les Corts. Ara ja de bon antuvi, el sol fet que Felip sigui

considerat com a rei pels ministres abans d'haver jurat les constitucions, o que sigui sense aquell requisit acceptat el virrei, produeix sorpresa i protestes. Els fets similars, en contrast amb els del regnat anterior, són abundosos, i ells ens mostren prou quina era la disposició d'esperit en molts catalans.

Hi havia, tanmateix, una part d'ells que, sigui per inclinació envers la nova dinastia, sigui temença, per esperança de guardó. com pretén Feliu de la Peña, per inèrcia o per prudència, es mostraven decantats a no exagerar la rigidesa del legalisme i a actuar amb una certa flexibilitat benvolent -com s'havia actuat tantes vegades en precedents regnats. Molts fets semblen indicar que es trobaven entre aquests els diputats i els oïdors, és a dir, un organisme cabdal de la nostra terra: la Generalitat. Àdhuc de moment, mentre la conflagració europea no va començar, els partidaris de l'arxiduc van restar a l'expectativa -una expectativa hostil. Així pogueren descabdellar-se a Catalunya, sense topades irreparables, els començaments del nou regnat.

Algunes n'hi hagué, tanmateix, de serioses. Abans que el rei hagués pres contacte amb els catalans, fins i tot abans que hagués arribat a Madrid, ja els havien estat inferits alguns greuges.

El virrei Lluís Portacarrero, comte de Palma, nomenat per Felip d'Irun estant (23 gener 1701), no és acceptat; cal abans el jurament del sobirà. La protesta i representació dels Comuns pel nomenament del virrei no havia estat ni admesa, i no es va permetre d'imprimir-la. El president del Consell d'Aragó, duc de Montalvo, s'havia expressat durament contra el Principat. Els representants que el Consell de Cent i el Braç militar van trametre al rei per felicitar-lo i exposar-li les causes de no admissió del virrei foren arrestats a Saragossa per una reial Ordre. L'ambaixador de Barcelona a Madrid fou obligat a mantenir-se dotze llegües de la Cort, a fi que no pogués arribar al rei. Havent-hi arribat, tanmateix, i acollit, en aparença, benigneament, la ciutat va rebre una breu Reial Ordre que acaba amb aquests mots (24 febrer 1701): *"... y así espero que, sin otra réplica (que no se admitirá sobre esto), recibiréis al Conde, si ya no lo hubiereais hecho, al ejercicio de sus cargos, que así es mi voluntad."*

Felip va complaure's des del primer moment a vexar els sentiments més cars als catalans. Una tal conducta en ell i en els seus ministres sembla monstruosament impolítica; tot havia d'empènyer-los a procurar, almenys fins que la nova dinastia es trobés ben afermada en el tron, no ferir cap susceptibilitat, no ferir, especialment, Catalunya, ans al contrari, afanyar-se a fer-li sentir que res no havia de témer del canvi de reialesa. Pensem que s'aplegaven un rei francès, crescut en l'adoració de l'absolutisme i de la centralització, i uns ministres castellans, desitjosos d'anul·lar tot poder altre que el del rei i del govern central.

Cadascuna de les dinasties en pugna tenia, dins les tendències general de les grans monarquies europees, prou acusades les diferències, en allò precisament que més separava Catalunya i Castella. La dinastia austríaca representava l'imperialisme descentralitzat; la dinastia borbònica, l'absolutisme i la centralització portats a llurs darrers conseqüències. L'exemple de Lluís XIV i el seu capteniment davant les nacionalitats, ja esfumant-se, que integraven l'Estat francès no podien deixar lloc al dubte sobre la política que, en aquest aspecte, un Borbó, destinat fins aleshores a cenyir la corona de França, venia a representar.

18-02-1701: Arribada de Felip V a Madrid.

12-10-1701: [SO1962]. Lluís XIV, en les primeres instruccions donades al seu nét per al govern d'Espanya, havia inclòs la de visitar Catalunya, Aragó i altres províncies.

Felip no va trigar a complir aquesta indicació. Passant per Saragossa, Felip va jurar els furs d'Aragó i fou jurat pels aragonesos, però no va tenir-los Corts. Les Corts catalanes des del 12 d'octubre 1701 fins al 14 de gener 1702, eren les primeres i les úniques de veritables que Felip V havia de presidir.

Les Corts foren abundoses en incidents i discrepàncies. Llur durada, tanmateix breu, la insistència i la tenacitat els catalans a reclamar l'aprovació, per part del rei, de totes les Constitucions que li presentaven, el dissentiment de molts membres del Braç militar, amb Pere de Torrelles i Sentmenat al davant, vist que el rei, trencant les lleis que acabava de jurar, es refusava a atendre cap altra representació de les Corts, i el triomf final d'aquestes, van indignar els castellans i els francesos, no gens avesats a veure l'autoritat del rei limitada i contrastada per seus súbdits. És probable que Felip no cedís sinó a la necessitat. De mica em mica, potser perquè començava a conèixer-los, havia canviat la seva actitud envers els catalans. Ell qui, abans de sortir de Madrid, havia prohibit als consellers (2 setembre 1711) de cobrir-se sense la seva ordre expressa, i havia manat suprimir la cerimònia del lliurament de les claus de la ciutat; ell qui, en arribar a Barcelona i ésser saludat pels consellers, havia comès el despropòsit de no ordenar-los de cobrir-se, va procurar, durant tota la resta de la seva llarga estada a Catalunya, fer-se agradable als catalans, i, amb ell, la seva muller Maria Lluïsa de Savoia, que va arribar-hi procedent del seu país i que a Figueres va esdevenir reina d'Espanya, el dia 2 de novembre de 1701.

??-05-1702: Felip IV i el seu successor Carles II (1665-1700) van ser els darrers monarques de la dinastia austríaca dels Habsburgs. Aquest últim, va morir sense deixar descendència, havia suavitzat les tensions amb Catalunya, de manera que no és estrany que en plantejar-se la qüestió successòria els catalans desconfiessin de l'absolutisme de la dinastia francesa i s'inclinessin per l'austríaca.

Ja abans de la mort de Carles II, el 1700, la diplomàcia francesa es va valer de totes les seves argúcies per aconseguir del rei la designació del duc Felip d'Anjou, nét de Lluís XIV, com a successor al tron d'Espanya. Les pressions sobre el rei al seu llit de mort van decidir la designació del pretendent francès en detriment de l'arxiduc Carles d'Àustria, nebot de la reina d'Espanya (Mariana de Neuburg) i fill de l'emperador austríac Leopold I. Carles comptava amb el suport dels catalans, d'Anglaterra, d'Holanda, d'alguns estats alemanys, així com posteriorment de Portugal i de Savoia, penjats a la Gran Aliança contra el rei de França Lluís XIV i contra el duc Felip d'Anjou, el nou rei d'Espanya Felip V. Cal observar que ni la Generalitat ni la totalitat dels catalans havien rebutjat el primer rei Borbó, Felip V, fins que van veure amenaçades les seves llibertats malgrat que el rei hagués jurat respectar-les a les primeres Corts celebrades a Barcelona el 1701.

Ja l'any 1700 es forjava a Europa la guerra oberta contra les possessions espanyoles a Europa i contra l'eix Madrid-París: Holanda, amb ajuda anglesa, concentrava tropes al voltant de Flandes; Àustria feia el mateix al Milanesat. La Gran Aliança va trobar als catalans partidaris de l'arxiduc Carles d'Àustria uns bons aliats contra Felip V, mentre que els estats alemanys es dividien entre tots dos blocs.

La guerra oberta va esclatar el maig de 1702. Els primers enfrontaments en territori espanyol es van produir a les costes de Cadis i Vigo per part de la marina angloholandesa.

A Catalunya s'accentuava l'oposició a Felip V per les contínues vexacions del rei i el seu virrei, Fernández de Velasco, també enfrontat a la Generalitat, defensora de les Constitucions de Catalunya. Aquests fets i les notícies sobre les actuacions de la Gran

Aliança van provocar l'aixecament de Catalunya a mitjans del 1705. Al juny, dos enviats catalans van signar el conegut Pacte de Gènova amb els representants de la reina Anna d'Anglaterra a favor de l'arxiduc Carles d'Àustria, a canvi que la corona anglesa garantís el respecte a les llibertats i les Constitucions de Catalunya, fos quin fos el resultat de l'enfrontament bèl·lic, perquè Catalunya no duia a terme una guerra dinàstica, sinó en defensa dels seus drets i llibertats.

A finals de 1705 l'arxiduc Carles d'Àustria entrava triomfant a Barcelona com a rei Carles III. A les Corts catalanes que, per ell convocades, immediatament es van reunir, va jurar respectar les Constitucions dels catalans, serien les últimes a la història de la Corona catalanoaragonesa.

A l'escena europea tot feia pensar en una victòria aliada contra l'absolutisme de França i Espanya: el 1706 Felip V va assetjar Barcelona, però la resistència catalana va ser eficaç; després del seu fracàs, va haver de fugir a França. Tanmateix, poc després aconseguia dominar territoris importants a la Confederació catalanoaragonesa: València (1707) i Aragó (1708).

El 1708, Lluís XIV, derrotat en diversos fronts, va demanar la pau. Tot i això, les exigències dels aliats van trencar les negociacions, ja que el rei francès no va acceptar haver d'exigir al seu nét Felip V la renúncia al tron d'Espanya. La guerra seguia.

Un fet inesperat va canviar el curs dels esdeveniments: l'abril del 1711 moria l'emperador austríac Josep I. El seu germà, l'arxiduc Carles, heretava la corona i sortia de Barcelona cap a Viena. Davant del perill de reconstitució d'un gran imperi europeu. Més temible que l'aliança francoespanyola si finalment el tron d'Espanya queia en mans austríaques, les potències aliades no austríaques van decidir negociar la pau amb Lluís XIV i reconèixer Felip V. A continuació es van iniciar les negociacions que conclourien amb el tractat d'Utrecht del 1713.

Catalunya va ser abandonada a la seva sort malgrat les promeses de la corona anglesa i del nou emperador austríac Carles, que va proposar a Anglaterra la constitució de Catalunya a república. Però Anglaterra sabia que això implicava mantenir una guerra que ja no li interessava i es va conformar a insistir davant de Madrid, a través del seu ambaixador lord Lexington, en la necessitat de conservar les llibertats catalanes, perquè els països de la Corona catalanoaragonesa *“podían desempeñar un papel importante en el mundo organizándose ellos mismos en commonwealth”*.

El març del 1713 les tropes de Felip V iniciaven el setge de Barcelona. Catalunya, reduïda a les dues places fortificades de Barcelona i Cardona, havia d'optar entre rendir-se o continuar la lluita en defensa pròpia. A mitjan 1713 els braços generals les Corts sense el rei van ser convocats per prendre una decisió sobre això. Encara que els braços militar i eclesiàstic i els diputats de la Generalitat, davant la desproporció existent entre les forces catalanes (ja sense el suport de les tropes de la Gran Aliança) i les de Felip V, s'inclinessin per l'acceptació del rei Borbó, braç popular va decidir la votació a favor de la resistència. Davant d'aquesta decisió, la Generalitat, una vegada més, va fer una crida a la defensa de la ciutat.

El lloc va ser iniciat pel duc de Berwick, general francès imposat per Lluís XIV al seu nét Felip V. El general Antoni de Villarroel va ser posat al capdavant de les tropes catalanes. Catalunya veia a Felip V la instauració definitiva de l'absolutisme i del centralisme a tots els territoris sotmesos. Els testimonis contemporanis contemplaven el setge de Barcelona com l'agressió a un poble que havia fet de la llibertat el fonament de les seves institucions. Escriptors de l'època descriu la defensa de Barcelona com un gest heroic admirat per tot Europa.

Divuit mesos de setge i lluites aferrissades van obligar a capitular el dia 11 de setembre de 1714: els defensors més destacats de Barcelona, Rafael Casanova, conseller en cap del Consistori de la ciutat, i el general Antoni de Villarroel, comandant suprem de les forces militars, van voler evitar la destrucció total de la ciutat i dels seus defensors.

El 15 de setembre de 1714 el duc de Berwick va signar en nomenament de la Reial Junta Superior de Justícia i Govern, que, sota la presidència del conseller felipista José Patiño, substituïa l'autoritat de la Generalitat i del Consell de Cent. El dia següent José Patiño llegia davant del President de la Generalitat el decret de dissolució: *“Habiendo cesado por la entrada de las armas del Rey N. S. (Q.D.G.) en esta Ciudad y plaza la representación de la Diputación y Generalidad de Cataluña, el Excmo. Sr. Mariscal Duque de Berwick y de Liria me ha encargado que ordene y mande a los diputados y oidores de cuentas del General de Cataluña, que arrimen todas las insignias, cesen totalmente, así ellos como sus subalternos, en el ejercicio de sus cargos, empleos y oficios y entreguen las llaves, libros y todo lo demás concerniente a dicha casa de la Diputación y sus dependencias ...”*. València i Aragó ja havien caigut a les mans de la corona castellana. Mallorca i Eivissa es van rendir un any més tard. Pel tractat d'Utrecht (1713) Menorca havia estat cedida a Anglaterra. Els altres territoris de l'antiga Corona de Catalunya-Aragó quedaven desmembrats: Nàpols i Sardenya eren col·locats sota sobirania austríaca i Sicília lliurada al duc de Savoia.

Abolits la Generalitat i el Consell de Cent, desarmades i extingides les forces militars catalanes, exiliats, empresonats o condemnats a mort els líders de la resistència, derruïts els seus castells, tancada la Casa de la Moneda, suprimida la Universitat de Barcelona i els Estudis Generals del Principat, va decretar l'ús oficial del castellà en lloc del català. Catalunya va perdre tot poder polític sent sotmesa a un llarg procés de castellanització.

07-05-1704: [SO1962]. Però ja els catalans seguien àvidament les notícies que els arribaven d'Europa: la publicació del memorial de l'emperador Leopold al papa, reivindicant per el seu fill Carles l'herència espanyola (que corregué, a Barcelona, de mà en mà); la proclamació de l'arxiduc a Viena, pels aliats (Àustria, Anglaterra, Holanda), com a rei d'Espanya, amb el nom de Carles III; la ruptura de les hostilitats a Itàlia; l'entrada de Portugal dins la Gran Aliança; l'arribada de l'arxiduc a Lisboa (7 maig 1704); el manifest adreçat als espanyols; el desembarcament dels aliats a les costes d'Andalusia. En va notícies contradictòries eren escampades; la discòrdia ja era encesa, la malfiança creixia, i amb ella les mesures del virrei contra els més significats austròfils; les lleis són ara a cada pas vulnerades, comencen els empresonaments, les expulsions i els exilis (assenyalem, entre els casos més notables, l'empresonament d'un opositor a una càtedra de Lleis de la Universitat, Josep Bonveí, que havia sostingut ésser lícit defensar les lleis de la pàtria atacades i menyspreades; i l'expulsió, sense cognició de causa i en conseqüència contra fur, de l'holandès Arnold de Yager, establert a Barcelona i casat amb una catalana -ben defensat pel Braç Militar. Els militars que hom sabia afectes a la casa d'Àustria eren destinats a altres llocs, places d'Àfrica, especialment); és violada la correspondència (la Ciutat i el Braç Militar van acudir immediatament a protestar d'aquesta *“ofensa a la fe pública i greuge al dret de gents”*); el virrei pretén tancar l'Escola Militar de Barcelona. De llur banda, els catalans mostraven prou el desafecte a Felip V; i ara, al seu pas per Barcelona tornant d'Itàlia, li refusaven la formació de dos *“terço”s* per a enviar-los allí on convingués, en contrast amb les altres contrades que competien en zel i ardiment; ara refusaven una declaració, reclamada per Felip V, a favor de la casa de França, a afegir al testament de Carles II; ara els sacerdots ometien en la missa l'oració *“Et*

famulos”, i, si la deien, hi suprimien el nom de Felip. No és estrany, doncs, que quan l'estol dels aliats, duent a bord al príncep de Darmstadt, arribà davant Barcelona (17 maig 1704), i, després d'haver-la bombejada, hagué de retirar-se sense haver aconseguit certes suposades intel·ligències amb la plaça (lliurar el Portal de Sant Antoni al príncep), tant el virrei com la cort se sentissin en certa manera sorpresos, i expressessin llur agraïment als poders catalans -Consell de Cent, Diputació, Braç Militar- pel que havien fet en defensa de Barcelona.

20-06-1705: [SO1962]. Tanmateix, els austròfils ordien conspiracions a favor de l'arxiduc, alguns aconseguïen unir-se a l'esquadra aliada, les aprensions del virrei o els ministres del Reial Consell augmentaven, s'accentuava la persecució; la Plana de Vic, centre principal del partit austríac (d'on el nom de “*vigatans*” donat als seus adeptes), resistia a les ordres del virrei i s'aparellava a l'alçament, que va esclatar pel maig-juliol de 1705 [el 15 octubre, Vic enviava una lletra de regreïment a la reina Anna per la protecció atorgada a Carles. Fou llegida a la Cambra dels Lords el 27 novembre]. Per aquell temps, amb plens poders conferits secretament per diversos nobles, Antoni de Peguera i Aimerich [era joveíssim -vint-i-tres anys. La seva catalanitat té una altra manifestació ben digna d'esment: en les “*Nenias reals*”, és gairebé l'únic que escriu en català, i en el seu “*Romanç heroi*”c trobem aquest vers d'invocació a Catalunya, que, si bé referit a Carles II, ens sobta amb un so de Renaixença del XIX: “*I tu, o Catalunya, sempre amada...*”. Va morir en combat, a Aragó, als vint-i-sis anys, amb el grau de coronel] i el doctor Domènec Perera [el Dr. Perera hagué de tornar secretament a Catalunya per obtenir aquests plens poders, que foren donats (17 maig 1705) per vuit nobles vigatans, entre ells Francesc Macià Bach de Roda, en la impossibilitat d'entrar a Barcelona i obtenir-los dels Comuns, eventualitat ja prevista] que havien aconseguit sortir de Catalunya malgrat les ordres d'empresonament dictades contra ells, signaven a Gènova (20 juny 1705), amb Mitford Crow, plenipotenciari de la reina Anna per a “*contractar, convenir i formar una estreta aliança i amistat entre el regne d'Anglaterra i l'il·lustre i preclar Principat de Catalunya*”, el pacte d'aquell nom, el document diplomàtic més important d'aquesta guerra pel que fa a la integració de Catalunya en els rengles aliats.

En virtut del pacte de Gènova, Anglaterra prometia als catalans: el desembarcament de 8.000 peons i 2.000 cavalls; 12.000 fusells amb les corresponents municions per als naturals que no tinguin armes: el total compliment, per part de Carles III, de les lleis o privilegis de Catalunya, el qual compliment, en qualsevol contingència, Anglaterra garanteix; la garantia també d'Anglaterra per a les dites lleis i privilegis, tant en comú com en particular, àdhuc en cas de contingències adverses a les armes dels aliats; la ratificació de la dita garantia, per part del plenipotenciari de la reina d'Anglaterra, davant els diputats del Principat de Catalunya o d'altres persones destinades a representar els Comuns, després d'ocupada Barcelona pels aliats, o abans si convingués, a fi que “*ni ara ni mai, els habitants i naturals del Principat no puguin ni hagin de sofrir el més petit dubte que llurs Privilegis i Lleis seran amb totes les formes mantinguts i conservats*”. Els catalans, se llur banda, amb aquesta garantia, reconeixen com a rei legítim l'arxiduc i s'uniran a les tropes aliades, a sou de la reina anglesa, 6.000 homes, al cap de deu hores d'haver tingut avís que la flota aliada es troba ancorada a les costes de Llevant.

07-11-1705: [SO1962]. Com en la guerra dels Trenta Anys, ara en la guerra de la Successió, les grans potències enemigues d'Espanya, amb protecció i promences, l'estimulaven [a Catalunya] a la lluita. Quan, per segona volta, l'esquadra aliada aparegué davant Barcelona, duent aquesta vegada a bord l'arxiduc, els catalans van

acudir a corrua feta a rebre'l i a fer-li homenatge: el virrei Luis de Velasco es veia obligat a capitular al cap d'un mes d'expugnació de la Ciutat; i el nou rei Carles III podia fer-hi la seva entrada triomfal (7 novembre 1705). Tot seguit Corts eren aplegades -les darreres Corts catalanes- i la primera constitució aprovada declarava la casa de França perpètuament exclosa i inhàbil per a la successió a Catalunya o als regnes de la monarquia d'Espanya. Ara la sort ja era llançada. Catalunya es posava decididament enfront de Felip V i enfront de Castella en la lluita dinàstica.

28-11-1705: [TO1999] Les sessions de les Corts començaren en aquesta data a Barcelona.

La representació de les Ciutats, que formaven el Braç Reial, es veié considerablement augmentada: a més dels síndics de Barcelona, Lleida, Girona, Tortosa, Vic, Cervera, Manresa, Balaguer, Vilafranca del Penedès, Puigcerdà, Tàrraga, Berga, Granollers, Mataró, Camprodon, Besalú, els Prats del Rei, Vilanova de Cubelles, Castell de Pals, Torroella de Montgrí, l'Arboç, Caldes de Montbui, Figueres, Talarn, Cruïlles, Santpedor, Cardedeu i Agramunt, que ja havien participat a les Corts de 1701, s'hi afegirem ara els representants de Sabadell, Moià, Sant Feliu de Pallerols, Castellterçol, Verges, Sant Feliu de Guíxols, Cambrils, Cubelles, Montblanc, Montbrió i la vegueria de Ripoll.

??-??-1705: [SO1962]. Els catalans sabien que la lluita es descabdellava contra una França unida, però contra una Espanya deslligada, amb Catalunya i amb altres pobles en contra, i, dins Castella mateix, amb nombrosos partidaris de Carles III. Sabien que Portugal, a l'altra banda de la Península, constituïa per als aliats una magnífica base d'acció i per a Felip un perillós front Occidental. Sabien que l'emperador sostindria el seu fill en la lluita i, sobretot, que el sostindrien Anglaterra i Holanda. També el duc de Savoia, abandonant la causa de Felip i de la seva pròpia filla la reina Maria Lluïsa, s'havia decantat pel pretendent austríac, i els seu ducat esdevenia un poderós baluard de la Gran Aliança al Nord d'Itàlia. Encara els països escandinaus es decantaven per Carles III. I s'ho decantava el papa Climent XI (1704).

En aquestes circumstàncies, els resultats de la lluita no podien semblar als catalans massa dubtosos, ni podríem qualificar d'insensata llur actitud.

Però sols una part de les previsions dels catalans respecte als descabdellament de la guerra van realitzar-se: prou Barcelona i tot Catalunya es va posar abnegadament en armes a favor de l'arxiduc; prou València i Aragó van seguir, refent la independència de l'antiga corona catalanoaragonesa; prou Barcelona va resistir un setge violent, dirigit personalment per Felip V (1706); prou els aliats van entrar dos cops a Madrid (1706-1710), i a Itàlia, a Flandes, a França mateix, van obtenir grans victòries; prou els governs anglès i austríac van, més d'un cop, trobar-se en condicions d'imposar la pau a Lluís XIV i aquest disposar a acceptar-la. Però altres factors, no previstos, van aparèixer i intercalar-se, i certes desviacions van produir-se que havien d'ésser desastroses per a Catalunya.

El primer, i potser el més important de tots, fou el sobtat i unànim redreçament dels pobles castellans. Els països exhausts que, durant el regnat de Carles II, havien donat una tan punyent sensació d'esgotament definitiu, retrobaven, de sobte, sense transició, el tremp per a la lluita, el coratge per el sacrifici, fornien exèrcits i recursos pecuniaris, i en els moments més desesperats per a Felip, quan semblava abandonat per Lluís XIV i lliurat al triomf dels aliats, determinaven prosseguir la lluita per llur rei, fins a la mort.

31-03-1706: [SO1962]. En aquesta data s'inicia el setge violent que resistí Barcelona, dirigit personalment per Felip V.

??-??-1706: [SO1962]. No cal dir que la intervenció, com a més segures que eren, de tropes catalanes, en la lluita per terres de Castella i fins i tot dins la capital -Reial Guàrdia Catalana, fusellers catalans i, sobretot, els terribles miquelets-, havia de dur a l'exasperació una animositat ja prou abrindada per la sola qüestió dinàstica. Imagineu quin revulsiu devia ésser per al poble madrileny de contemplar els soldats catalans campant per Madrid i de veure's obligat per llur presència -i algun cop per llurs trets- a refrenar l'entusiasme filipista (1706). Prou es va conèixer quan, en arribar les primeres tropes del Borbó, el poble va llançar-se damunt dels catalans que es trobaven o residien a Madrid i, en general, damunt de tots els partidaris de la casa d'Àustria.

25-04-1707: [SO1962]. València i Aragó havien caigut en poder de Felip V després de la batalla d'Almansa (25 abril 1707). Llurs institucions i lleis havien estat suprimides, i els pobles, especialment els valencians, tractats amb una duresa cruel, duta a la ferocitat en càstigs tan horribles com l'incendi i destrucció de Xàtiva.

??-11-1707: [SO1962]. Lleida es conquerida per les tropes de Felip V.

25-07-1708: [SO1962]. Tropes de reforç aliades van arribar després de les dignes, enèrgiques i contundents reclamacions dels catalans davant Carles III al començament del 1708, després de la pèrdua de Lleida. I, mentrestant la vinguda d'Elisabet de Brunswick (va arribar a Mataró el 25 juliol 1708), promesa del arxiduc, llurs nuviàncies, a Barcelona (casament a Santa Maria del Mar), i la conquesta, pels estols aliats, de Sardenya (juliol 1708) i Menorca (setembre 1708), van dur conhort i esperança als catalans.

??-07-1708: [SO1962]. Tortosa cau en mans de Felip V.

??-09-1708: [SO1962]. Pel que fa a Menorca, era, des del 1708 (setembre), en poder dels anglesos, i, llur domini, reconegut pel tractat d'Utrecht.

??-??-1708: [SO1962]. Amb tot, si sense l'esclat de l'entusiasme castellà, Felip hauria estat vençut, aquest esclat no hauria estat prou per a dur-lo a la victòria. Altres factors calgueren: i en fou el segon les excessives ambicions dels aliats, manifestades, a l'hora de tractar la pau, en incomparables exigències.

En efecte: després del desastre d'Oudenarde i la rendició de Lille (1708), Lluís XIV va demanar la pau. Era el triomf per a l'arxiduc Carles, per als aliats, per a Catalunya: abandonat Felip V a les seves forces espanyoles, per molt que el seu coratge i el dels seus pobles el sostinguessin, la seva desfeta era certa. Tot havia, doncs, de menar els aliats a aconseguir la pau per separat amb França, àdhuc amb renunciament, si calia, d'alguns dels seus objectius secundaris. Però ni això calia, perquè Lluís XIV s'avenia no sols a abandonar el seu nét i reconèixer l'arxiduc, sinó també al repartiment de certs lots territorials de l'impero hispànic entre algunes de les potències aliades.

Era tan més natural l'acceptació d'una pau semblant per part dels aliats que la situació a Espanya apareixia, malgrat les dificultats financeres i polítiques amb què topava, com a molt més favorable a Felip V. Cal dir solament que aleshores l'arxiduc no posseïa a la península sinó Catalunya, retallada ja per la banda oest i sud amb dues places tan importants com Lleida (novembre 1707) i Tortosa (juliol 1708). València i Aragó havien caigut en poder de Felip V després de la batalla d'Almansa (25 abril 1707). Llurs institucions i lleis havien estat suprimides, i els pobles,

especialment els valencians, tractats amb una duresa cruel, duta a la ferocitat en càstigs tan horribles com l'incendi i destrucció de Xàtiva.

Malgrat les concessions de Lluís XIV, malgrat ésser aquesta, al cap de cinc anys de lluita, la situació de l'arxiduc dins la Península, els aliats van portar llurs arrogàncies fins a exigir que els exèrcits francesos s'unissin als dels aliats per foragitar Felip V si al cap de dos mesos de signats els pactes no havia renunciat a la corona d'Espanya. Era col·locar el francès en el dilema de lluitar contra els seus enemics o contra el seu nét. Va optar, com calia preveure, per lluitar contra el seus enemics. Encara després de la desfeta de Malplaquet (11 setembre 1709) feu noves gestions que van fracassar igualment.

27-07-1710: [SO1962]. Finalment, l'hora de l'ofensiva aliada Espanya endins va arribar. Felip V, que era a Catalunya al capdavant de les seves tropes, fou desfet pels generals Guiu Ubald Rudiger Starhemberg i Jaume Stanhope (comte) a Almenara (27 juliol 1710). I, seguit pels aliats fins a Saragossa, fou vençut novament davant la capital aragonesa (20 agost 1710). Si l'arxiduc i els seus generals, en lloc de restar-hi sis dies reinstaurant el règim de llibertats arrabassat per Felip V, els haguessin aprofitat per a perseguir i desfer les restes de l'exèrcit enemic i per a no deixar en repòs al Borbó, la batalla de Saragossa podia haver estat decisiva. Però aquí topem amb el tercer factor que, al costat de l'esforç castellà i de les excessives exigències aliades envers Lluís XIV, havia de tòrcer i malmetre els factors favorables a Catalunya. Els aliats tenien grans generals -el príncep Eugeni de Savoia, els anglesos Marlborough i Jaume Stanhope (comte), i l'alemany Guiu Ubald Rudiger Starhemberg-; però més d'un cop s'havia esdevingut que, després d'obtenir victòries, a França o Espanya, no aconseguien treure'n les conseqüències profitoses. Ara mateix, havent decidit, en lloc de perseguir l'exèrcit borbònic i tallar-li les comunicacions amb França, avançar sobre Madrid, l'exèrcit aliast triga un mes a arribar-hi. I mentrestant Felip podia, un cop més, refer-se i impedir el contacte de l'exèrcit aliast amb el portuguès, i Carles es veia obligat (novembre 1710) a sortir de Madrid -i tornar a Catalunya- al cap de cinquanta-un dies d'haver-hi entrat: les victòries d'Almenara i Saragossa s'havien esvanit, i es convertien en les desfetes de Brihuega i Villaviciosa (9 i 10 desembre 1710); l'ofensiva aliada Espanya endins es transforma en ofensiva francoespanyola endins de Catalunya, quan ja el duc de Noailles havia posat setge a Girona, que queia en poder dels francesos el 25 de gener de 1711. L'arxiduc s'havia refugiat a Barcelona.

25-01-1711: [SO1962]. El duc de Noailles (Adrià Maurici) havia posat setge a Girona, que queia en poder dels francesos el 25 de gener de 1711.

12-03-1711 [TO1999]. Segons els informes tramesos pels cònsols del municipi de Bagà a la Generalitat, el brigadier Antonio Gandolfo amenaçava amb el "*debido castigo a los pueblos que repugnaren rendirse a la legítima dominación de Phelipe Quinto, Rey de España (que Dios gde.)*", i comminava als habitants que, sense excusa ni dilacions, "*vengan y me envien sus síndicos a dar la obediencia al Rey (que Dios gde.), [...] advirtiéndolo a V. Ms. que si dentro de tres días después de la fecha no vinieren, [...] no se les admitiría disculpa si subo con tropas a tomársela*". Aquestes actuacions intimidatòries de l'exèrcit borbònic consistien en atacar les poblacions de la ruralia i, a més d'executar represàlies i violències de tot tipus contra els desafectes, extorquien els habitants amb contribucions de guerra, i per assegurar-se el cobrament agafaven com a ostatges les autoritats municipal y altres persones prominents de

cada població. Segons Francesc Solà i Esteve, informador de la Generalitat, els borbònics *“sen han aportat de Ripoll y St. Joan de les Abadesas los jurats i molts particulars de dites vilas, [...] y les extorsions que lo enemich té exequitadas en las vilas horrorisan, captivant personas sens distingir lo sagrat del secular”*

17-04-1711: [SO1962]. I la situació dels catalans ja era prou angoixosa, amb els francesos a Girona, a la Plana de Vic, iniciadora de l'alçament contra Felip V, acollida ara al perdó general ofert pel rei; a Morella, un dels darrers baluards del regne de València; a Solsona, a Calaf; sense més places importants que Cardona, Tarragona i Barcelona: sense l'auxili d'Anglaterra i Holanda, que havien decidit no enviar més tropes a la Península; quan un esdeveniment inesperat -un nou darrer factor advers- va venir a girar decisivament contra els catalans la fortuna d'aquella guerra cruel: la mort de l'emperador Josep I (17 abril 1711).

L'arxiduc Carles obtenia no solament els Estats hereditaris d'Àustria, sinó també, aviat, per vot dels prínceps electors, la corona imperial. No per això renunciava la corona d'Espanya; però les potències marítimes, que lluitaven per evitar l'eventual unió d'Espanya i França no estaven pas disposades a permetre la reconstitució del imperi de Carles V en la persona de Carles VI, l'arxiduc. No ho estava tampoc França. I, malgrat els esforços del nou emperador per a mantenir la Gran Aliança i prosseguir la guerra, els ministres de la reina Anna, els tòries, partidaris de la pau a tota costa, van acceptar negociacions amb Lluís XIV.

??-11-1711: [SO1962]. A Utrecht (novembre 1711 - abril 1713) van tenir lloc les negociacions entre la Gran Aliança i la coalició francoespanyola. Una darrera confiança servaven encara els catalans: que les grans potències que els havien encoratjat a la lluita contra Felip V i s'havien compromès a no abandonar-los complissin llur compromís.

14-03-1713: [SO1962]. A Utrecht, el 14 de març de 1713, en al darrera sessió tinguda a la Casa municipal, fou signat el tractat d'evacuació de Catalunya. La qüestió de les seves llibertats i les de Mallorca i Eivissa era deixada (art. 9) per a la conclusió de la pau pròxima, i Anglaterra i Lluís XIV s'hi comprometien -vanes paraules- a treballar perquè fossin respectades. El 19 de març l'emperadriu va sortir de Barcelona: l'emperador i tots els qui en conegueren els episodis impressionats van restar admirats de la dignitat i la paciència amb què els catalans havien deixat partir aquella magnífica penyora de possibles negociacions: no mancà -els diplomàtics anglesos i francesos- qui els trobés, amb motiu, massa complaents i poc polítics. Molts nobles i prohoms dels qui formaven la cort van seguir l'emperadriu, aragonesos i castellans principalment.

Restava, però, encara a Catalunya Starhemberg, i hi restava, en representació de l'emperador, amb el títol de virrei. El 20 de març va jurar dins la seu. Era el darrer virrei de Catalunya, i ho era estranyament en nom d'un sobirà que es trobava ja en aquells dies completament disposat a abandonar els catalans. Fins al darrer moment, Carles d'Àustria va jugar envers ell amb l'equívoc. Tanmateix, Starhemberg i les tropes austríaques van disposar-se, en compliment del tractat d'Utrecht i per ordre de l'emperador, a evacuar Catalunya [les tropes angleses havien sortit en setembre de 1712]; amb la circumstància agreujant que no sols l'abandonaven a les seves pròpies forces, sinó que contribuïen, abans de partir, a lliurar-la a l'enemic, com fou el cas més ressonant per a la ciutat de Tarragona i ho hauria estat per a Barcelona si ho haguessin cregut factible.

09-07-1713: [SO1962]. Per tal de decidir, davant l'abandó de tothom, el camí que calia emprendre -la submissió o la resistència-, havien estat convocats els Braços generals. Era el darrer Parlament de Catalunya, les darreres Corts catalanes, podríem dir, malgrat que, mancant-hi el rei, aquest nom no els escaigui estrictament. S'havien decantat envers la submissió els Braços Militar [sols per dos vots de majoria, i encara perquè es votaven alhora tres proposicions] i Eclesiàstic; però el Braç popular va declarar-se (5 juliol 1713), per 78 vots contra 45, envers la resistència. Davant la seva decisió, el Braç militar va revoltar-se; allò que no havia pogut aconseguir l'eloqüència inflamada de Manuel Ferrer i Cignes evocant arboradament les gestes glorioses de Catalunya ho va aconseguir l'exemple del Braç popular. El Braç Eclesiàstic va excusar-se de deliberar al·legant que no podia intervenir en afers de guerra, vedat com li era pels cànons. També la Generalitat va oferir una certa resistència -il·legal- a complir l'acord dels Braços; però, sota llur comminació [davant les seves dilacions, els Braços van trametre-hi un ultimàtum donant als diputats una hora de temps per a decidir, passada la qual els Braços prendrien ells sols la final deliberació], l'acord fou complert, i el dia 9 de juliol de 1713, a les quatre de la matinada, al saló de Sant Jordi, els diputats i oïdors de la generalitat de Catalunya declaraven conformar-se amb el que havien aconsellat els excel·lentíssims Braços Militar y Reial. Dues hores després, a so de trompetes i timbals, començava la crida pels carrers i places de la ciutat comunicant al poble la resolució d'eixir a la defensa del Principat i de les Llibertats, Privilegis i Prerrogatives dels catalans

13-07-1713: [SO1962]. En fi, per a fer total l'abandó dels catalans, la pau entre Espanya i Anglaterra era signada a Utrecht (13 juliol 1713).

Catalunya no en restava menys abandonada. La seva submissió semblava imminent. L'enemic a qui la lliuraven es llançava a subjectar-la, però, va produir-se un fet que ningú -o gairebé ningú- no esperava. Aquell poble que ja tothom considerava sota el jou implacable del vencedor i que dins breus dies havia de veure anul·lades les seves llibertats seculares, va disposar-se heroicament, en un esforç suprem, a salvar-les i a sucumbir.

30-08-1713: [SO1962]. Havent arribat a Vic (30 agost 1713), Bracamonte va amenaçar els caps del moviment vigatà -Mas de Roda, Francesc Macià Bach de Roda i Carles Regàs de Manlleu i llurs famílies- que, si no acudien a donar-li obediència, cremaria llurs cases i destruiria llurs hisendes. Bach no podent-se sostenir, hagué de llicenciar les seves tropes i va cercar refugi en la seva heretat de Colom. Fou allí on denunciat per un traïdor, fou fet presoner (27 octubre 1713).

28-09-1713: [SO1962]. El general Josep de Moragues havent-se presentat a la Conca de Tremp, fou batut pels botiflers i els sometents: molts pobles d'aquelles contrades ja havien donat obediència la general Aguilar, comandant d'Àger. Va capitular a la Seu d'Urgell, en condicions honroses (28 setembre 1713) que no foren complertes, i això degué contribuir a reintegrar-lo més tard (maig 1714) a la lluita.

02-11-1713: [SO1962]. Aquest era el fet: Felip V tots sol, Espanya tota sola, no haurien pogut dominar Catalunya àdhuc reduïda com era a dues places fortes; Barcelona i Cardona [Cardona era defensada per Manuel Desvalls i de Vergós, germà del marquès de Poal. En va el duc de Pòpuli havia volgut guanyar-lo a la causa de Felip]. Els esdeveniments ho demostren; els testimonis en són abundants.

Mentre l'hora de rebre els grans reforços arribava, el duc de Pòpuli, generalíssim de Felip V a Catalunya, descabdellava pel país una guerra de terror. Un fort alçament dels catalans hauria restat aleshores funest per a ell i les seves tropes. *"Cal fer ús del ferro i del foc pera a cauteritzar membres tan danyats"* -escrivia aprovant l'incendi i

matança de Sant Quintí de Mediona: i devastacions, cremes, exterminis, saqueigs, espaordien les poblacions; soldats i miquelets catalans no rebien quarter i eren penjats sense remissió. Així van caure dignes figures de patriotes, com Francesc Macià Bach de Roda o el pagès Francesc Peracolls de Malla, penjats ambdós a Vic, aquell 2 de novembre de 1713, aquest, malgrat les seves ferides, el 17 o 18 d'abril de 1714. Una cançó popular, de les més belles del nostre cançoner, vingué aviat a enaltir el record de Francesc Macià Bach de Roda, al qual són atribuïts aquelles nobles paraules:

*No em maten per ser traïdor
ni tampoc per ser cap lladre,
sinó perquè he volgut dir:
Que visca tota la pàtria.*

I, si aquest podia ésser l'epitafi de Bach de Roda [traslladat del cementiri a la seu, li fou fet un nínxol en el claustre. El seu cos fou trobat sencer], unes paraules del guerriller Ermengol Amill, en donar compte de la topada on havia caigut presoner Francesc Peracolls de Malla, podrien ésser l'epitafi d'aquest seu ardit companyó: *"Acabat en lo patíbul de la forca, per ser home conegut en defensa de la pàtria"* [La seva sepultura és a Moià i el seu cos aparegué incorrupte].

Més que no el terrorisme militar, el qual no s'aturava, a vegades, ni davant els indefensos [La muller del general Josep de Moragues, i els seus fills i altres dones i infants foren empresonats per ordre del coronel Vallejo. Amb un ardit cop de mà, Moragues va aconseguir rescatar-los de Balaguer], resultava eficaç per a evitar la cooperació del país a la salvació de Barcelona, l'acció estratègica de caps com Bracamonte, Vallejo i González, mestres en l'art de la guerrilla, perseguidors incansables, a través de Catalunya, de les partides de paisans i miquelets. Calia tota la perícia militar i el coneixement del país d'un marquès de Poal, d'un Ermengol Amill, per a subsistir un mes darrera l'altre en l'hostilització de l'enemic i en els esforços per a socórrer Barcelona.

Esforsos vans, perquè, després de tants anys de lluita, de la caiguda de tantes esperances, després de l'abandó de que Catalunya havia estat objecte i davant la perspectiva gairebé certa d'una final submissió, era molt difícil que la pagesia respongués encara al clam de la capital, majorment essent així que els espanyols i els catalans botiflers, atiant l'hostilitat envers Barcelona, propagant que els Privilegis sols afavorien els nobles, fent córrer fins i tot que les llibertats de Catalunya serien respectades, havien coadjuvat a la submissió de les comarques. D'altra banda, era molt perillós, per a les poblacions que ja havien donat obediència, de tornar a alçar-se en armes. Els guerrillers i sometents, havent de menar la lluita amb canvis constant de lloc, no els eren una garantia suficient contra els càstigs terribles. I no és massa excepcional de veure poblacions ja sotmeses, coadjuvant amb les tropes filipistes a perseguir les partides de patriotes. Homes tan prestigiosos com el general Moragues hagueren d'experimentar-ho [havent-se presentat a la Conca de Tremp, fou batut pels botiflers i els sometents: molts pobles d'aquelles contrades ja havien donat obediència la general Aguilar, comandant d'Àger]. No parlem ja d'aquells casos en què guerrillers no massa escrupolosos, com Francesc Bach de Roda, fill, cometien extorsions damunt del país [El patriota Salvador Lleonart, l'home de les missions més solitàries, deia de Bach, fill, que tenia *"ampla la consciència"*]: calia tot el patriotisme de les gents de la Marina, on actuaven, perquè no es produís una reacció.

Així, les instigacions per a aixecar en armes els pobles van fracassar: va fracassar, a la primeria del bloqueig, la sortida del diputat militar Antoni Berenguer i Novell, que, escortat i guiat per l'expertíssim general Rafael Nebot, amb gran risc i sense gaires

resultats, va recórrer, durant els mesos d'agost-setembre de 1713, en una emocionant expedició, bona part de Catalunya, de la Marina a la Plana de Vic, a Olot, a la Conca d'Urgell i al Pallars; van fracassar igualment els esforços de cabdills i guerrillers, alguns dels quals -Moragues, Mas de Roda, el mateix Bach poc temps abans d'ésser empresonat- van haver d'abandonar la lluita. Van fracassar, finalment, els esforços d'Antoni Desvalls i Vergós, marques de Poal, el més prestigiós, tenaç i temut de tots, que fins a la caiguda de Barcelona treballà per socórrer-la.

La sola veritable eficàcia en l'acció dels guerrillers era, doncs, de distreure una part de les tropes espanyoles -deu mil homes, afirmava el marquès de Poal- i recollir les romanalles de l'esperit de rebel·lió. N'hi havia d'escampats per diverses comarques. S'unien quan calia, i, si a voltes llur acció semblava ofegada, ressorgia impensadament.

Encara que algun d'aquests guerrillers actuaven més amplament, units al marquès de Poal, heus aquí llurs noms i la comarca que tenien per centre:

- Antoni Desvalls i de Vergós, marquès de Poal, principalment al Lluçanès.
- Josep de Moragues, al Pallars.
- Vidal, Magrinyà, Arniches i Pere Joan Barceló (A. Carrasquet o Carrasclet), al Camp de Tarragona i al Priorat.
- Francesc Bach de Roda, fill, a la Marina.
- Ermengol Amill, al Vallès i al Llobregat.
- Puig de Perafita, Mas de Roda i Francesc Macià Bach de Roda, a la Plana de Vic.

Hi havia també Pere Brichfeus i Francesc Busquets (A. Mitjans), pagesos nomenats coronels per consell de Andreu Joan Rico (a. l'ermità Bartomeu).

??-01-1714: [SO1962]. Una de les dificultats més grans per a Felip V era de procurar-se recursos econòmics amb què pagar i mantenir les tropes a Catalunya, així les espanyoles com les franceses. Algun cop hagué d'arribar a témer seriosament el total fracàs de la campanya per manca de diners. Un dels greuges que sentia més vivament contra els catalans, l'únic que fa constar contra ells de cara la regents anglesos que intercedeixen pels catalans, és que li havien fet despendre vint milions amb llur pertinàcia. Pel desembre de 1713, el govern va decidir de cobrar un impost extraordinari damunt dels regnes per a la continuació del setge de Barcelona, i tement que, si no es cobrava també a Catalunya, els castellans protestessin, fou repartida per vegueries una imposició de 750.000 pesos, en tres terminis. Això obrí els ulls àdhuc als més encecats: no era cert que subsistissin els Privilegis, com havien volgut fer-los creure. Això va ésser la causa perquè un alçament seriós es produís al crit de "*Via fora, lladres!*", el crit del sometent. Fou pel gener de 1714. L'alçament, però, que prengué proporcions alarmants per al filipistes, espontani i improvisat com fou, sense nexa amb Barcelona, on fins a les seves acaballes no es tingué real consciència de la seva importància, fou sufocat, com escrivia Vicente de Bacallar i Sanna, marquès de San Felipe, per la flama, pel coltell i pel suplici. Al cap d'una mesada no es restava altra cosa, es pot dir, que alguns munts de runes més i de cendres estesos per tot Catalunya i alguns catalans més en armes: aquells que, molt compromesos en l'alçament, no podien defugir la mort sinó unint-se a la resistència.

26-02-1714: [SO1962]. Malfiances i antagonismes interns no van mancar. El fet que, segons la llei, el conseller en cap de Barcelona, fos cap militar, no sols de la Coronela, sinó de la Plaça i de Montjuïc, va donar lloc a conflictes amb Antoni de Villarreal, general-comandant. I encara que es va arribar a un acord, en virtut del qual el

conseller en cap Manuel Flix delegava les seves funcions de governador en el general i es reservava sols el comandament de la Coronela. Van ressorgir els conflictes -en temps de Rafael de Casanova- per a tornar a apaivagar-se no sense que en patís el prestigi de tots i la unitat del comandament militar, a la qual, i en mans de Villarroel, hauria calgut anar sense vacil·lacions. L'altre conflicte important, no deslligat d'aquest, fou entre els consellers i els diputats. Havent restat reduïda la defensa de Catalunya a la ciutat de Barcelona, els consellers pretenien que la Diputació passés, provisòriament, durant el setge, el comandament a la ciutat. El diputats van acabar cedint (16 febrer 1714). La qüestió de les finances hi va entrar per molt, perquè sols de la ciutat mateixa podien sortir els recursos econòmics. També fou notable la conspiració de Ramon Rodolat per a donar més intervenció a la Coronela en el govern.

06-03-1714: [SO1962]. En aquesta data es signa la pau de Rastatt entre França i l'Imperi. Lluís XIV, signada aquesta pau, pot acudir plenament en auxili del seu nét. Aquest no té més remei que doblegar-se a les condicions humiliants que li son imposades: si vol que Lluís XIV l'ajudi a sotmetre els rebels, cal que signi la pau amb Holanda -i, àdhuc a contracor, Felip la signa (26 juny 1714)-; cal que accepti un generalíssim de Lluís XIV, Jacob Fitz-James duc de Berwick, persona poc grata -i Felip acaba acceptant-lo. Així, l'obra d'anorreament de les llibertats catalanes era acomplerta amb la plena intervenció estrangera.

19-06-1714: [SO1962]. Però el cas, per al rei d'Espanya, era d'aconseguir la submissió de Catalunya, i, per tal d'aconseguir-la passava per tot. Les primeres instruccions que va donar a Berwick ens mostren quin era el seu estat d'esperit respecte als catalans. Considera imminent la rendició de Barcelona (la instrucció és del 18 de juny de 1714): si els "*rebels*" acuden a Berwick, demanat perdó, abans que comenci a obrir la trinxera per al setge, els oferirà d'interposar-se amb ell perquè aconseguixin almenys les vides (exceptuant, si és possible, les dels caps principals); si deixen obrir la trinxera, ja no escoltarà capitulació de cap mena, sinó de rendir-se a discreció; si cal arribar a l'assalt, es respectaran les vides de dones i infants, i les esglésies i monestirs, res més; un cop caiguda la plaça, tot i que serà desarmat el poble, s'hi establirà una forta guarnició. Quant el govern a crear, serà posat "*immediatament en el mateix peu i planta que el de Castella, i sense la més petita diferència ni distinció en res*".

06-07-1714: [SO1714]. L'arribada de Berwick (6 juliol 1714) i dels grans reforços francesos davant Barcelona assenyala la formalització del setge en tots els aspectes. S'intensifica la vigilància marítima (fins aleshores els assetjats, mercès a llurs gestes navals, havien pogut rebre queviures suficients per mar), és oberta la trinxera, comencen els atacs formidables. Cap a 35.000 homes d'infanteria i 5.000 de cavalleria formaven l'exèrcit assetjant, sense comptar la resta de l'exèrcit d'ocupació de Catalunya, que assegurava les seves línies i podia unir-s'hi o reforçar-lo, si calia. Barcelona per contra, no tenia per a la seva defensa sinó 5.365 homes, distribuïts en aquesta forma: 1.485 homes de forces regulars d'infanteria, 380 de cavalleria, i 3.500 de la famosa Coronela, milícies compostes pels ciutadans i agrupades per gremis. Aquestes migrades forces (la major part de tropa improvisada), i unes fortificacions considerades com antiquades i frèvoles era tot el que els barcelonins podien oposar a l'exèrcit de les dues corones en començar Berwick els seus atacs.

14-07-1714: [SO1962]. També hi hagueren algunes desercions i traïcions. Entre les més deplorables, la del general Joan Baptista Martí, l'home en que Antoni de Villarroel tenia posada tota la seva confiança, un dels vigatans que havien iniciat l'alçament, un dels caps més estimats pels soldats i pel poble. Ell, el seu germà, el seu cunyat i altres vigatans van passar a les línies enemigues la nit del 14 al 15 de juliol

de 1714. Berwick, però, no volgué escoltar-los i els trametré, empresonats, a Peníscola.

04-08-1714: [SO1962]. Mentre aquesta era la situació de Barcelona al caire de l'abisme que anava a engolir-la, els patriotes que se'n trobaven fora -guerrillers i ambaixadors- feien esforços desesperats per tal se socórrer-la i salvar-la. A la primeria del mes d'agost, els consellers de Barcelona d'una banda i la Diputació d'una altra havien llançat sengles crides al país. ... Tanmateix, malgrat totes les excitacions, el país no havia respost. Poal havia de plànyer-se de la *"poca calor del país"*, i Amill parlava de *"sa continuada indiferència i poca resolució amb què es manté"*. *"Fins ara"*, escrivia aquell als gremis de Barcelona, *"ni mon zel ni aplicació, ni la benignitat amb què he procurat exhortar a estos naturals, ha bastat a què prenguessin les armes, en sa pròpia i natural defensa"*. Així i tot, va intentar un darrer esforç: intimant tothom a prendre les armes i a venir en el seu seguiment i socórrer la capital, per a vèncer o morir, va amenaçar amb el càstig, com a inobedient i mal patriota, tot aquell qui no acudís a la seva crida. Això era el dia 4 d'agost. Dos dies després, Berwick publicava un ban esfereïdor en què anunciava que tothom qui, sense permissió, fos trobat amb les armes a la mà, seria penjat tot d'una, i que els pobles que no alcessin el sometent per perseguir, matar o prendre els rebels, serien occits i saquejats. I cal dir que, així i tot, els sometents van acudir a Poal i, amb un conjunt de cap a quatre mil homes, va aconseguir batre l'enemic a Talamanca i Sant Llorenç de Savall. I decidit a avançar sobre Barcelona, va llençar aquesta ordre de sometent general, que és la darrera proclama del valent patriota: *"Importa al reial servei que luego de rebuda esta, sens rèplica, excusa ni dilació, alce lo sometent general, de 14 anys en amunt, sens exempció de persones, nobles ciutadans y plebeus, y los necessaris manteniments: vinguen en mon seguiment a trobar-me on sia, repicant sempre les campanes i fent cridar: 'Via fora, socors a Bacelona!'"*

Tot fou inútil. Tenint damunt d'ell tropes molt superiors en nombre, Poal ja va fer prou de sostenir-se. Mentrestant, Moragues amb sols 400 homes, se sostenia per les contrades de Bagà i Ripoll; i Vidal trobava la mort al Priorat.

12-08-1714: [SO1962]. Berwick, en una carta adreçada a Lluís XIV, després dels assalts frustrats del 12-14 agost, finia amb aquestes paraules: *"La V. M. veurà, per tot el que tinc l'honor de dir-li, que els enemics es defensen com a desesperats, i tal vegada millor del que ho farien tropes regulars ... Anirem endavant, però al més prudentment que podrem"*.

26-08-1714: [SO1962]. A les darreries d'agost (26 i 27) es van produir tumults, fàcilment resolts. Grups de dones i criatures del poble més baix sortien de la plaça, oprimits per la fam, i es dirigien a les línies enemigues, on no els permeteren de passar i els obligaren a tornar-se'n. Alguns oficials i soldats els llançaren pa, mentre procuraven fer-los comprendre que encara Barcelona podia acollir-se a la clemència del rei. El dia 3, amb permissió del govern de la ciutat, tornaren a sortir, més nombrosos, però Berwick va ordenar que a canonades fossin obligats a tornar a la ciutat.

03-09-1714: [SO1962]. El dia 3 de setembre, segons va declarar el conseller en cap, no restaven sinó 40 quintars de pólvora bona. Per fortuna per als assetjats, la nit del 7 al 8 de setembre van rebre pólvora i alguns manteniments.

03-09-1714: [SO1962]. Quan les bretxes foren obertes arreu de les seves muralles, que per una sola -la Bretxa reial- podien atacar 260 homes de front, el duc de Berwick va intimar la rendició (3 setembre). Convocats els tres Comuns -Consellers, Diputats i Braç Militar-, la resposta fou negativa. Ho fou, malgrat que el Consistori de la ciutat i

las vint-i-quatrena de guerra semblaven decantar-se envers la transacció; malgrat que les dues figures preeminents, el conseller en cap i el general comandant, Casanova i Villarroel, eren partidaris d'escoltar l'enemic i d'acceptar una capitulació honrosa. Per una majoria que s'acostava a la unanimitat -16 vots contra 4- fou presa la decisió contrària.

11-09-1714: [SO1962]. Finalment, els Comuns, en redactar, l'11 de setembre de 1714, el darrer document, la crida adreçada al poble abans de capitular, invoquen, no sols la llibertat de Catalunya, sinó la de tot Espanya.

11-09-1714: [SO1962]. L'assalt de Barcelona fou el digne coronament d'aquell setge, de tota la lluita contra Felip V, de tota la lluita, secular, contra l'uniformisme absolutista. Des de les onze de la nit (10 de setembre), cautelosament, anaren preparant-se les columnes d'assalt. Vint mil homes les formaven; i a dos quarts de cinc de la matinada, en llustrejar les primeres clarors d'aquell 11 de setembre que havia de restar com una de les dates culminants i atziagues de la nostra història, van llançar-se a l'atac per les set bretxes obertes. Arreu fou rebutjada llur formidable escomesa, i Berwick hagué de fer entrar en combat les reserves. Per a infortuni dels assetjats, les pluges torrencials dels dies precedents havien mullat els fornells de les mines, i cap no va esclatar-ne. Sota la pressió enorme i constant, foren cedides les bretxes; però la resistència no va minvar. Es combatia als terraplens de les muralles, als portals de la ciutat, als baluards i als carrers. La campana mare de la seu havia tocat a sometent, i el paisanatge havia acudit al combat. Els atacs i contraatacs se succeïen sense intermissió. En una sola fase de la lluita, el convent de Sant Pere fou perdut i reprès onze vegades. esclataren les canonades amb tanta de violència que a Girona se'n sentia el retruny i al terra tremolava fins a Tordera. Per indicació de Villarroel, cap allà les set del matí, després de més de dues hores de combat, havia estat treta la bandera de Santa Eulàlia. La duia el conseller en cap, Rafael Casanova, i era voltada de la noblesa i seguida de companyies de la Coronela -fadrins sastres i taverners, que es batien des de punt d'alba, terrissers i venedors de teles. Al pas de la bandera -escriu un testimoni ocular- *"s'aplegaven les gens a acompanyar-la, perquè era molta la devoció i confiança que, de temps molt antics, tenien els catalans en aquest penó, i amb més fervor els barcelonins"*. La seva arribada a la muralla de Jonqueres, al moment que la lluita feréstega era un flux i reflux de contraatacs damunt del terraplè, va determinar un tal enardiment del assetjats, que van recuperar a la baioneta -per quarta vegada- el baluard de Sant Pere i van fer retrocedir els enemics fins el Portal Nou. Damunt del terraplè de la muralla fou ferit Casanova, i calgué retirar-lo. La bandera va passar a mans del vell Lanuça, comte de Plasència. *"Si la vostra Excel·lència em permet -li digué al noble En Jacint Oliver, que l'havia recollida de mans del conseller en cap-, jo us descansaré tenint la bandera"*. *"Jo soc l'Alferes Major a qui la Ciutat l'ha confiada després del Conseller -respongué el comte-. Ni els meus anys ni la meua fatiga no em són impediment per dur-la i mantenir-la fins a morir"*. Mentre això esdevenia per la banda de San Pere, Villarroel atacava per la plaça del Born i el pla d'En Llull. Quant al capdavant de la cavalleria es llançava a desallotjar l'enemic de les seves posicions, fou ferit. *"Segueixi l'avanç; que davant meu ningú no es retira: morir o vèncer és el que ens toca"*, havia cridat, en veure la vacil·lació que produïa en els seus rengles el foc intens dels contraris. Però, desfeta, la cavalleria havia hagut de retrocedir.

Malgrat aquest i tants d'altres contratemps, malgrat els esforços dels assetjants, francesos i espanyols havien estat continguts arreu. Prop de sis mil baixes els havia costat la conquesta de la primera línia de defenses. La fatiga aclaparava els contendents -set hores va durar el furor de la lluita-, el foc minvava de mica en mica. Els uns i els altres es fortificaven en llurs posicions. Els assetjats -homes, dones i

infants- s'apressaven a alçar barricades a l'entrada dels carrers, des del Portal de Mar a Sant Agustí. Ningú, ni l'home més míser ni la doneta més feble, no havia ni murmurat la paraula capitulació.

I, tanmateix, què calia fer ara? La tarda curtejant de setembre avançava. Al cap de poques hores la fosca envairia la ciutat i facilitaria l'obra de saqueig i extermini. Calia persistir en la resistència fins a imitar l'antiga Sagunt o la recent de la malaurada Xàtiva? Deliberaren els prohoms del govern, presidits per Feliu de la Penya. Deliberaven, passaven les hores i res no decidien. A les dues toques de la tarda, Villarroel, que, malgrat la seva ferida, havia seguit en el comandament, assabentat sens dubte de tantes dilacions, prenent damunt d'ell tota la responsabilitat, va enviar el coronel Joan Francesc Ferrer amb ordre de que toquessin a capitulació. Encara els membres del govern, informats d'aquesta decisió i de les raons en què Villarroel la fonamentava, haurien volgut consultar el poble mitjançant una crida. Però en coronel Thoar ja havia complert l'ordre del general-comandant. [Cal fer observar que els generals de batalla Francesc Sans i Miquel i Josep Bellver no van gosar complir les ordres de Villarroel, aquell sense l'aprovació dels Comuns, aquest sense ordre escrita].

12-09-1714: [SO1962]. Després de les negociacions i reunions que es van prologar fins ben entrat el dia 12, els termes de la capitulació restaren establerts. Berwick, naturalment, no havia volgut ni dialogar respecte a privilegis i llibertats de Catalunya, ni solament a canvi de l'obediència de Mallorca i Eivissa. Va avenir-se, però, a esborrar els mots “a discreció” de les clàusules de rendició (els comissionats tenien ordre de retirar-se si el mariscal es mostrava irreductible en aquest punt), a assegurar les vides, a garantir la ciutat del saqueig, a permetre que cadascú visqués a casa seva com abans, a no incoar cap procés per que havien fet contra el rei. En canvi, la ciutat lliuraria el moll, Montjuïc i totes les armes, donaria un estat de tots els magatzems i cavalls, i enviaria ordre de rendició al comandant de Cardona. Berwick, però, no va voler signar la capitulació, sinó simplement atorgar-la sota la seva paraula d'honor. El mateix dia entraven les tropes franceses a Barcelona. L'endemà, dia 13, dos representants de la Diputació es presentaven al mariscal per complimentar-lo i sotmetre's a l'obediència del rei: Berwick els feu respondre que ell no coneixia cap Diputació. Dos dies després, el 15 de setembre, signava el nomenaments de la “*Real Junta Superior de Justicia y Gobierno*”, que havia de substituir les autoritats polítiques del Principat, i dels divuit administradors de la ciutat que havien de supplantar l'organisme municipal. Finalment, el dia 16 es presentà el milanès fill de gallecs, Josep Patiño, president de la Real Junta, a Casa de la Ciutat, i, a presència de quatre consellers, feu llegir el decret d'extinció del Consell de Cent i el nomenament dels administradors.

14-09-1714: [SO1962]. Segons el mateix Berwick: “*Barcelona ha sostingut seixanta-i-un dies de trinxera oberta, però tampoc no s'ha vist gaire una més gran obstinació que la de la seva guarnició i els seus habitants*”.

14-09-1714: [SO1962]. Després de la capitulació, els consellers de Barcelona van donar ordre perquè tothom reprengués el treball i ningú no parlés del passat.

Francesc Castellví, capità de la Coronela, va escriure : “*El dia 13 a la tarda havien obert algunes botigues i el dia 14 al matí els habitants generalment les obriren totes. I tornà a córrer el comerç i als artesans a llur treball, amb tranquil·litat, com si dins la ciutat no s'hagués esdevingut res. A les botigues els mestres de les quals havien mort, compareixien les vídues i els fills, amb les divises de dol. Tot continuava en quietud, i en les cares dels veïns s'advertia la més gran serenitat, atents i cortesos*”.

18-09-1714: [SO1962]. Durant els tres dies (18-20 setembre) que van durar les lluminàries oficials per l'entrada de Berwick, no es veia pels carrers ni un sol ciutadà, diu Francesc Castellví.

10-11-1714: [SO1962]. No restava als catalans ni el recurs d'emigrar: molt aviat, el 10 de novembre de 1714, havia estat publicat un edicte en virtut del qual era castigat amb pena de mort tot català que intentés sortir de Catalunya sense passaport en regla.

10-01-1715: [SO1962]. És molt remarcable, en aquest darrer aspecte, el diàleg de pasquins descabdellat amb motiu de l'ensorrament d'una part de les presons públiques -la torre de la plaça de l'Àngel- el 10 de gener de 1715: "*Carceris ruina praesagium libertatis*" (La ruïna de la presó és presagi de llibertat), es podia llegir l'endemà pels carrers. Durant la nit nous pasquins foren fixats: "*Carceris mansio ruit cur? Tota Cathalonia presidii habitatio est*" (La mansió de la presó, per què s'ensorra? Tot Catalunya és habitacle de presidi). I encara al terç dia, malgrat la vigilància establerta pel capità general, a la façana mateixa del palau de la Diputació: "*Dum renascatur libertas, universa Hispania quoque*" (Fins que reneixi la llibertat, tot Espanya ho és també).

Però no era solament aqueix esperit de Fronda, que es manifestava ara i adés; era també, encara, la lluita amb les armes a la mà. Si militars havien eixit del país, si d'altres jeien dins les presons d'Espanya, encara hi havia guerrillers que reprenien la lluita contra les tropes de Felip V. En Pere Joan Barceló, més conegut amb el sobrenom de Carrasquet o Carrasclet, n'és la figura més representativa: figura jutjada molt diversament, i amb desdeny àdhuc per alguns historiadors catalans. Ell era un patriota a la seva manera, la sola manera com podia ésser-ho qui, com ell, no volgués acceptar la submissió, i vagant per les muntanyes, burlant amb els seus escamots de miquelets les tropes reials, maltractant les autoritats -traïdors que calia castigar-, hagués de viure damunt del país -un país ja sotmès i amb ànsies de quietud, després de tantes lluites i desolacions-. Per a molts no era sinó un bandoler, i no cal dir si ho era per a les autoritats. A fi d'oposar-se a les seves audàcies i a les dels seus col·legues, fou donada força a una institució ja més o menys embrionària, que havia d'ésser aviat les "*Esquadres del Batlle de Valls o Mossos d'Esquadra*" (1719). Instrument, en els seus inicis, de felipisme en mans del futur batlle vallsenc Pere Anton Veciana, esdevingué després una institució d'utilitat pública, que s'estengué per tot Catalunya i que, havent-se mantingut a través de totes les vicissituds polítiques, ha arribat fins als nostres dies.

29-01-1715: [SO1962]. No eren, però, les enumerades fins ara, tantes i tan greus, les soles vexacions i opressions que hagueren de sofrir els vençuts: L'esperit de repressió va anar fins al detall: crema dels privilegis i títols honorífics concedits per l'arxiduc, recollida i mutilació dels "*Anales de Cataluña*" de Feliu de la Penya, extirpació de tots els ornaments i insígnies del palau de la Generalitat, on, esbotzant i trasbalsant l'edifici sense cap respecte artístic ni històric, s'instal·lava la Reial Audiència; enderrocament de l'obelisc alçat al Born, per l'arxiduc, a la Puríssima Concepció (29 de gener 1715); recollida, sota incorriment en delictes de lesa majestat, de tots els llibres, opuscles, poesies i altres escrits apareguts a Catalunya del 1705 al 1714; fosa de la campana "*Honorata*", que havia tocat "*en tots els moviments de les sedicions*"; substitució dels antics bancs del saló de Cent, a fi de posar-los en al forma dels altres Ajuntaments d'Espanya (1718). Gairebé ni cal dir que Catalunya va deixar de tenir moneda pròpia i que fou tancada la Casa de la Moneda o Seca, de Barcelona (1718).

27-03-1715: [SO1962]. A excepció d'uns quants, pocs, que pogueren fugir a temps, tots els caps militars que havien restat a Barcelona foren enviats al castell d'Alacant, i d'allí estant dispersats per llunyanes poblacions d'Espanya -La Corunya, Fuenterrabia, Segovia, Pamplona. [Llur presó no fou benigna. Villarroel, que després de nou mesos d'empresonament, el 6 de juliol de 1715, va aconseguir per fi escriure i enviar secretament una carta al general anglès Stanhope des del calabós on el tenien tancat, al castell de Sant Antoni, a La Corunya, li deia que si arribessin a descobrir-lo *"Me duplicarían los tormentos, si caben mayores sobre los que padezco". "Me basta decir -afegia- que quedo ignominiosamente en un enzierrro, y, menos de corazón, todo lo demás rendido"*.

Tots els catalans que durant els anys 1713-1714, havien servit dins les tropes a sou foren comminats, sota pena de la vida, a presentar-se, i, un cop van haver obeït, foren concentrats i empresonats a diverses places. El guerriller Ermengol Amill, que havia entrat a l'exèrcit espanyol i servia a les ordres del seu contrincant el coronel Vallejo, fou (recompensa de la seva claudicació) empresonat, i dut a Girona, d'on pogué fugir, novel·lescament, i passar a Viena, com tants altres fugitius i exiliats. El general Josep Moragues i els capitans Jaume Roca i Pau Macip, descoberts en voler fugir a Mallorca, foren ajusticiats, després d'haver estat sotmesos-inútilment- a tortura, per fer-los declarar llurs còmplices, Tots tres (27 març 1715) foren executats com a homes vils, amb mort infamant a la forca i esquarterats. I, per refinament de crueltat, el cap de Josep Moragues fou penjat, dins una gàbia de ferro, dalt del Portal de Mar, i no en fou retirat i lliurat a la seva muller, que no havia cessat de reclamar-lo, fins al cap de catorze anys (març 1727). Un altre militar, el capità Francesc Catllar i Tort, que havia participat en la fugida de Moragues, fou també condemnat a mort i executat a la Rambla (14 abril 1715).

Com foren violades les capitulacions pel que fa als militars catalans, ho foren així mateix, amb empresonaments i exilis, pel que fa als altres estaments. Els eclesiàstics, sobretot, hagueren de patir persecucions rigoroses [Solament els mesos febrer-abril de 1715 foren empresonades més de 3.876 persones, entre elles 676 eclesiàstics i religiosos]. D'altra banda, després de moltes dilacions i consultes, violant també les capitulacions, tots els que havien fet algun paper en defensa de Catalunya durant els anys 1724-1714 foren condemnats a confiscació de béns. En fi per aixecar la famosa Ciutadella que dominés la ciutat, havent, segons el projecte de Jordi Pròsper Verboom, d'ésser aterrades prop de 900 cases del barri de la Ribera -finalment moltes més-, en foren tret els veïns, malgrat la clàusula que assegurava a cadascú la potestat de viure-hi com abans. Foren, almenys, indemnitzats els propietaris? Vingueren les consultes; Verboom respongué que calia indemnitzar, però carregava la indemnització a tot Catalunya i especialment a la ciutat de Barcelona. Els altres dos consultats, Josep Patiño y Pedrajas, van anar més enllà: aquell afirmava que el rei no havia renunciat, per la capitulació, *"al dominio que adquirió por la fuerza de sus armas y por el (¿delito?) de rebelión, sobre todo lo que puede conducir a afianzar su conquista y poner freno a semejantes excesos ..."*. I afegia que, sols com a mesura de clemència, no per obligació de justícia, el rei podria fer algun acte de commiseració, per benignitat i pietat, ordenar que fossin valorats els terrenys -no les cases- i que els indemnitzessin Barcelona i el Principat. Quant Pedrajas, sostingué que el rei podia disposar, àdhuc per ocupació violenta, de qualsevol territori o casa dels seus vassalls, sempre amb esmena de dany. Però afegia que això no fa el cas per a Catalunya, *"bien notoria la obstinación y barbaridad de este pueblo tan criminal como el no discurrírsele pena alguna"*. El seu parer és que sols cal indemnitzar (a càrrec de Barcelona, no cal dir-ho) l'Església i els vassalls fidels a Felip V.

Quin parer van seguir el rei i el govern? Per molts radicals que en semblin les opinions precedents, encara ho fou més la solució adoptada: Felip V “no va indemnitzar ningú, ni l'Església ni els particulars, ni els que li foren fidels ni els que li foren infidels”.

I per fer més odiosa l'arbitrarietat, hom obligà a la prestació personal i hom recaptà un considerable donatiu forçós i establí l'estanc de la sal per a la construcció de la Ciutadella. Per por d'algun tumult foren fortificades contra la ciutat portes i baluards i reforçada la guarnició. Desaparegué gran part del barri de la Ribera, amb edificis importants com el convent de Sant Agustí, el monestir de Santa Clara, la Llotja; i amb una celeritat fantàstica s'elevà la fortalesa que havia d'ésser per als catalans, durant un segle i mig el símbol de totes les opressions i el càrrec de totes les llibertats.

??-07-1715 [SO1962]. Defensades Mallorca i Eivissa per el virrei català marquès de Rubí, van rebutjar totes les intimidacions de rendició, i l'emperador, que no havia acudit en auxili de Barcelona, va decidir-se, ja vençuda la capital, a defensar les illes i conservar-les unides a la seva corona. Si ho hagués aconseguit, llur cas hauria estat similar al de Menorca en poder d'Anglaterra. Aviat, però Carles renunciava a la empresa, i, Mallorca i Eivissa passaven a poder de Felip V (juliol de 1715).

16-01-1716: [SO1962]. També havia estat establert sobre bases legislatives el nou règim del Principat i havia cessat el règim provisorí -i, amb ell la Reial Junta. per decret de 16 de gener de 1716, Felip V havia dictat l'establiment i “nova planta” (per això es conegut generalment amb el nom de *Decret de Nova Planta*) pel govern de Catalunya. No havia estat obra improvisada ni peremptòria. Era massa important el pas que anava a ésser fet cap a la centralització i l'uniformisme de l'Estat espanyol perquè els governants -en altres qüestions improvisadors i arbitraris- no estudiessin a fons el problema. Pel març de 1715 (decret del dia 12) el rei va consultar-lo al Consell de Castella; aquest va passar-lo a la Sala de Govern; la Sala en ple, després de deliberar, va demanar, separadament, informe a dues altes personalitats, catalana l'una, Francesc Ametller, ministre del mateix Consell de Castella; castellana l'altra, Josep Patiño, intendent de Catalunya i president de la Reial Junta del Principat; rebuts els informes, el fiscal del Consell de Castella va informar detalladament sobre ells; el Consell, en ple, va deliberar, vistos els tres parers, i va afegir-hi el seu, amb alguns vots particulars. El tot fou elevat al rei. Així va néixer del “*Decret de Nova Planta*”, que havia d'informar durant segles, amb al seva lletra i el seu esperit, l'acció del govern central a Catalunya, i que encara avui perdura en molts dels seus efectes.

16-01-1716: El nou règim de Catalunya, instaurat provisionalment el 1714, es va estructurar definitivament pel Reial Decret de Nova Planta de 16 de gener del 1716, sotmès a l'aprovació del Consell de Castella. El decret de Nova Plana va confiar el màxim poder de govern a un militar: el capità general, assistit per la Reial Audiència. La divisió territorial del principat en vegueries, ja citada en temps de Jaume I i formalment establerta en divuit vegueries des de 1304, va ser substituïda per una divisió en dotze corregiments i un districte (Valle de Arán). Tot i això, ni les antigues vegueries ni els corregiments ni les futures províncies reflectien les realitats humanes i geogràfiques de la terra. Caldria esperar més de dos segles per recuperar l'organització territorial en comarques per la nova Generalitat del s. XX.

Durant els regnats dels successors de Felip V, Ferran VI (1746-1759) i Carles III (1759-1788), l'atenció dels catalans es va centrar en la recuperació cultural i econòmica, afavorida per la concessió de Carles III als ports catalans de comerciar directament amb Amèrica, anteriorment prohibida. És el moment del desenvolupament industrial de Catalunya.

La vida política se centra en la cort de Madrid, de la qual emana tot allò que concerneix el govern de Catalunya. Així com Felip V havia eliminat l'ús oficial del català, Carles III el va eliminar de l'ensenyament primari i secundari per una Reial Cèdula de 1768. Evidentment, aquestes mesures no aconseguirien la total desaparició de la llengua catalana, que fins i tot va ser vehicle de notables creacions literàries. De la mateixa manera, Catalunya tampoc no havia perdut totalment la seva consciència nacional, malgrat la submissió oficial a la nova monarquia. Quan el 1789 es van reunir les Corts a Madrid per al jurament del príncep hereu Ferran, la representació catalana va acudir com a Diputació del Principat de Catalunya, reminiscència de l'abolida Generalitat.

20-01-1716: Va néixer a Madrid el futur rei d'Espanya Carles III.

11-05-1717: [SO1962]. La universitat de Barcelona, com els altres “*Estudis*” de Catalunya, és definitivament suprimida i, per decret de l'11 de maig de 1717, és creada la universitat de Cervera. I els mots primers del decret diuen: “*Por quanto las turbaciones passadas del Principado de Cataluña obligaron mi providencia a mandar se cerrasen todas sus Universidades, por haver los que concurrían en ellas fomentado muchas inquietudes; mas viendo reducido a mi obediencia todo aquel Principado y reconociendo la obligación en que Dios me ha puesto de atender al bien de aquellos vassallos y no permitir que las torpes sombras de al ignorancia obscurezcan el precioso lustre de las Ciencias: he resuelto restituir a sus Naturales esta común utilidad*”.

??-11-1717: [SO1962]. Tres anys no s'havien escolat des de la caiguda de la capital catalana, quan ja Espanya es llançava a provocar una nova guerra europea. Amb l'ensorrament del règim peculiar de Catalunya havia coincidit, impressionantment, la dispersió dels seus antics dominis mediterranis: Sardenya i Nàpols a poder de l'Emperador, Sicília a mans del duc de Savoia.

Dues grans expedicions foren aparellades en menys d'un any a Barcelona, fos perquè el lloc era avinent a llur objectiu, fos perquè a Catalunya es podien trobar els elements necessaris per a equipar-les, fos perquè el govern jutgés útil de fer a la ciutat rebel aquella ostentació de força.

A la primeria de novembre de 1717 tota l'illa de Sardenya restava sotmesa a les tropes de Felip V.

La segona expedició s'adreçava contra Sicília. Partí de Barcelona el 18 de juny de 1718. Començada sota bons auspicis i amb èxits fulminants, però l'expedició es complicà aviat amb la intervenció de les potències garantidores del tractat d'Utrecht. I de provocació en provocació, i d'intriga en intriga del cardenal Juli Alberoni arribà a concitar contra Espanya alhora Anglaterra, França i l'Imperi. I Catalunya esdevingué, com sempre, camp de lluita entre francesos i espanyols.

??-??-1717: [SO1962]. En aquest període [Segle XVIII] té lloc un dels fets més transcendents de la nostra història en general i de la nostra història econòmica en particular: l'articulació de l'economia catalana amb la de les altres contrades peninsulars. La desaparició d'algunes duanes interiors (1717) [el marquès de Campo Florido va suprimir per ordre de Felip V els ports secs i duanes interiors que existien entre Aragó, Catalunya, València i els regnes de Castella, i les establí en els ports de mar] i l'atenuació d'algunes de les traves i vexacions que dificultaven el comerç intern; la pèrdua de Sardenya i Sicília, que havien estat alhora mercats i font de proveïment per a Catalunya; la renaixença industrial catalana provocada per la pau i pels progressos mundials de la tècnica i afavorida per les mesures proteccionistes [Felip V

(1726) arribà a ordenar amb penes severes que tots els súbdits es vestissin amb robes del país. Els fabricants i els obrers foren estimulats amb avantatges, com l'exempció de quintes]; l'obertura, finalment, per als catalans, del comerç amb Amèrica, són les causes d'aquest fenomen. Ara Espanya comença pròpiament a esdevenir un mercat per a la indústria catalana. La tradició industrial ininterrompuda reprèn vigoria. L'esforç pel seu desvetllament econòmic, que hem vist apuntar en el regnat de Carles II, en les hores més depriments de la monarquia espanyola, i que la guerra de Successió ha tallat brutalment, ara rebota amb una intensitat en la qual podríem trobar com una concentració d'energia. Catalunya, políticament enfonsada, nacionalment desfeta, serà alçapremada i refeta pel treball. El 1746 no es fabricava a Barcelona una sola vara de teixit de cotó [J. Vicens Vives esmenta, abans de 1738, la fàbrica d'Indianes d'Esteve Canals]. Aquell any Joan Pau Canals, després baró de Vall-Roja, estableix la primera fàbrica d'estampats d'indianes; el 1767, a Barcelona, solament, ja en funcionaven vint; el 1779, després, doncs, de la pragmàtica proteccionista de 1771, en funcionaven vint-i-cinc, més nou de teixits de llana amb 3.000 obrers [Terrassa i Sabadell esdevingueren també centres fabrils importants]; el 1792 la indústria cotonera n'ocupava a Catalunya 80.000. Les indústries del cuero eren també pròsperes, i vers la fi del segle XVIII Catalunya arribava a exportar a la resta d'Espanya i a les Índies de 600 a 700.000 parells de sabates cada any. Mantenien una certa reputació les fàbriques de vidres de Barcelona, Mataró i Palma de Mallorca. Era important la fabricació d'aiguardents. Ni les guerres mateixes del regnat de Carles III -guerra amb Anglaterra i Portugal- no arribaren a ésser perjudicials per a Catalunya, anteriors com foren a la llibertat de comerciar amb Amèrica; àdhuc en l'aspecte industrial que ens ocupa, li foren favorables, perquè impulsaren la fabricació d'armes [Recordem els mots de Cadalso, en les *"Cartas marruecas"* relatius als catalans: *"No sólo son útiles en la paz sino de mayor servicio en la guerra: fundición de cañones, fábricas de armas, vestuario y monturas para el ejército, conducción de artillería, municiones y víveres, formación de tropas ligeras de excelente calidad; todo esto sale de Cataluña"*]. I encara li foren favorables en l'aspecte comercial, perquè la lluita amb Anglaterra va donar per resultat la recuperació de Menorca (1781) [un dels resultat en el dit aspecte fou el de contribuir a estimular el desig de restablir l'antic comerç de Llevant, que els maonesos practicaven eficaçment gràcies al mestratge anglès], anglesa des del tractat d'Utrecht, amb un breu parèntesi (1756-63) de dominació francesa [Una expedició comandada pel duc de Richelieu se n'havia apoderat, però la pau de París va tornar-la a Anglaterra].

18-06-1718: [SO1962]. La segona expedició s'adreçava contra Sicília. Partí de Barcelona el 18 de juny de 1718. Començada sota bons auspicis i amb èxits fulminants, però l'expedició es complicà aviat amb la intervenció de les potències garantidores del tractat d'Utrecht. I de provocació en provocació, i d'intriga en intriga del cardenal Juli Alberoni arribà a concitar contra Espanya alhora Anglaterra, França i l'Imperi. I Catalunya esdevingué, com sempre, camp de lluita entre francesos i espanyols.

Durant aquests anys els escamots del Carrasclet, d'En Barnich i d'altres guerrillers catalans cobraren tant increment que arribaren a tenir dominat el país, recaptant contribucions de guerra, interceptant combois i correspondència, presentant batalla a les tropes regulars i atacant places fortificades.

La guerra va acabar per un tractat firmat en 1720: Sardenya passava a mans de Víctor Amadeu de Savoia i es perdia per sempre. Sicília i Nàpols, adjudicats a l'emperador, serien encara, dins el mateix regnat, reconquerits, però per a esdevenir un reialme a part, sota el govern d'una branca borbònica.

??-06-1723: [SO1962]. Els tributs havien seguit augmentant, fins a tal punt que, pels voltants de juny de 1723, els síndics de tot Catalunya havien hagut d'enviar una representació -inútil- a Madrid per a mostrar com era exorbitant l'impost del cadastre i com eren injustos els tributs que s'exigien pels llits, palla, farratges i altres objectes necessaris o insignificants.

31-08-1724: [SO1962]. En aquesta data moria el rei d'Espanya Lluís I d'Espanya i tornava al tron Felip V, que, mig abans, havia abdicat en ell la corona.

Representants de diverses ciutats catalanes havien acudit al simulacre de Corts generals convocades a Madrid per al jurament i reconeixença del nou hereu del reialmes, Ferran VI (1724). Era el primer cop que els catalans hi acudien, i encara per a poder-ho fer havien hagut de suplicar-ho. I foren col·locats en els llocs inferiors, després dels representants de Jaén.

??-??-1729: [SO1962]. A Barcelona, damunt el record de l'antiga "*Acadèmia dels Desconfiats*", dispersada per la Guerra de la Successió, i davant l'exemple de l'Acadèmia de la Història, fundada a Madrid per Felip V, havia sorgit, el 1729, l'Acadèmia de Bones Lletres. S'hi anaren aplegant noms il·lustres, que havien lluitat en els rengles hostils durant la guerra -Pau Ignasi de Dalmases i Ros, Antoni Alòs i Rius, Bernadó de Taberner, Narcís Feliu de la Penya, Francesc de Sentmenat; d'altres d'erudits insignes, com el P. Jaume Caresmar, abat de Bellpuig de les Avellanes, el P. Manuel Marià Ribera, cronista de la Mercè, o el valencià Francesc Pérez Bayer, canonge de Barcelona; i al costat d'ells, figures forasteres gairebé inconegudes en el camp de les activitats historicoliteràries, sense gaire títol més que algun càrrec oficial a Catalunya.

El 1751, per mediació del ministre Lluís de Carvajal, va sol·licitar i obtenir del rei Ferran VI, com una gràcia imponderable, la protecció i el títol de Reial.

20-12-1735: [SO1962]. Noves instruccions hagueren d'ésser dictades el 1735 (20 desembre) per a veure d'endegar a Catalunya la màquina tributària. I el mateix desballestament que es notava en aquesta matèria es produïa en l'aplicació del Decret de Nova Planta, el qual, ben aviat, va demostrar no ésser la llei excel·lent i benèfica que proclamaven els panegiristes. Molts abusos i desordres -són paraules reials- s'experimentaren en el govern interior de la Reial Audiència, i foren atribuïts a mancança de reglamentació. La reglamentació vingué, prolixa (Reial resolució de 4 febrer, Reial Decret de 2 març, i Reial Cèdula de 30 de maig 1741). Però els abusos i els desordres van continuar. Hi contribuï el govern central mateix concedint, gairebé al mateix temps, facultats extra legals al capità general (Reial Ordre de 28 abril 1741 i 3 febrer 1742).

09-07-1746: Mor a Madrid el rei d'Espanya Felip V.

09-07-1746: [SO1962]. Barcelona ja no és, políticament, res: amb capità general, governador militar, forta guarnició, corregidors i regidors nomenats pel rei, i sense recursos econòmics. A la mort de Felip V no tenia diners per a celebrar els funerals del rei difunt i la proclamació del novell rei.

14-06-1750: Va néixer a la casa pairal de la família a Altafulla, coneguda amb el nom de l'Hospital, Antonio de Martí Franqués, insigne meteoròleg, botànic, físic, químic i filòsof, que per la seva tasca, que bé es pot qualificar de transcendental, va merèixer que la Reial Acadèmia l'honorés permanentment, ja que el seu retrat és un dels setze que van ser col·locats al fris del seu Saló d'Actes, honor que també li va dispensar la Universitat de Madrid el 1895, en col·locar al Paranimf el seu retrat.

04-05-1751: [SO1982]. El 1751 (Reial Cèdula de 4 maig) és creada i aprovada una Companyia de Barcelona per a comerciar -partint de Cadis naturalment- amb Puerto Rico, Cumanà i la Margarida. Aquesta primera temptativa, però, va fracassar a causa de les fortes despeses que calgueren per a la fundació de Nova Barcelona i per a l'obriment de vies de comunicació; a causa també de la impossibilitat de concórrer amb els registres particulars. Tanmateix el camí era traçat; quatre anys després (1755), passen a Madrid representants del comerç barceloní i demanen llicència per a formar una nova Companyia, amb els mateixos mercats que, tinguts com a pobres, oferien l'avantatge de no ésser cobejats per ningú i de no suscitar recels ni oposicions. I, per Reial Cèdula d'11 d'abril de 1756, la Companyia és creada. Si bé limitadament i sense tràfic directe, el camí per el comerç amb Amèrica restava obert [L'activitat de la Companyia fou tan pròspera que en el primer trienni va repartir el 30 per cent als accionistes].

Al mateix temps, resultat del mateix esperit expansiu, els catalans penetren per tota la Península: el secretari de Carles III, Antoni Ponz, que escrivia en el darrer terç del segle XVIII, assenyalava com els catalans, ans de sofrir misèria, ans de lliurar-se a la mendicitat, sortien per les altres províncies del Regne, cercant en llurs ciutats i viles mitjans per a aconseguir millor fortuna; i un home ben documentat, l'economista Eugenio Larruga, escrivia concretament: *"A penes hi ha en aquesta província" -la de Sòria- "cap poble de consideració on no s'hagi establert algun català amb botiga d'alguns gèneres, especialment amb mitges, cotons i sobretot sabates; i el mateix esdevé avui generalment a tota la Península"*. Anys després a començament del segle XIX, el geògraf Alexandre de Laborde confirmava aquests testimonis, assegurant que no hi havia ciutat ni port d'Espanya on no hi hagués catalans. Fins a Galícia arribaren, ja a mitjan segle XVIII (1750), i pocs anys després (1774) hi havia a les costes gallegues més de 12.000 pescadors i mariners catalans: gràcies a ells hi foren salvades les indústries pesquera i suplantats els productes similars que venien d'Anglaterra. També, en aquest aspecte, els catalans manifestaren llur esperit d'iniciativa i d'empresa; i la *"Real Compañía Marítima de Pesca de Barcelona"*, establí factories a la Patagònia (illa de los Reyes, Puerto Deseado, illa Gotirri, etc.) i, amb grossos beneficis, es dedicà al comerç de l'oli i cuir de balena i de llop de mar i al comerç de barbes de balena.

21-11-1754: [SO1962]. Les temudes extralimitacions dels capitans generals de Catalunya no han deixat de produir-se; els abusos i desordres a què al·ludíem abans han persistit. Ferran VI ha hagut de dictar diverses disposicions per tal de tornar aquells personatges als límits de llurs funcions i per tal de tallar abusos [Vegeu, sobretot, la Reial Cèdula de 21 de novembre de 1754]. Però curiosament, com en 1741-1742, gairebé al mateix temps que s'expedien les disposicions, relatives a les funcions del capità general, eren contradites per altres d'expedides a favor de la seva extensió de poders, a instància del capità general de Catalunya, marquès de la Mina (R.O. de 8

abril 1755). Això ens fa comprendre la força que, davant del govern central, el càrrec suprem del Principat donava als qui l'exercien.

16-03-1758: [SO1962]. Es modifiquen institucions que havien restat, en aparença, incòlumes, com en Consolat de Mar (Reial Cèdula del 16 març 1758).

16-03-1758: [SO1962]. Enmig de tot aquest esforç de renaixença industrial, aviat sorgeix, entre les forces vives de Catalunya, l'anhel de constituir una Junta Particular de Comerç que pugui prendre i endegar iniciatives, defensar interessos, entendre en les causes civils de comerç marítim i terrestre. Llurs sol·licituds i constrenyiments es veuen, després d'una gestació difícil i tenaç, coronades per l'èxit. Carles III confirma i amplia (7 setembre 1760) les concessions fetes per Ferran VI (16 març 1758), i el 1763 apareix definitivament constituïda la Junta de Comerç de Barcelona. La seva actuació fou, durant més de tres quarts de segle, de lluita constant per l'engrandiment econòmic i cultural de Catalunya. *“A penes hi hagué en aquella època”,* ha pogut ésser escrit, *“cap manifestació noble de les activitats humanes a la qual la Junta no consagrés un intens esforç, o almenys una atenció sol·licita”*. No va limitar-se a fomentar i protegir el comerç, les indústries, l'agricultura, treballant per aconseguir mesures favorables a l'expansió comercial de Catalunya a Amèrica, organitzant un ample assaig de comerç amb el Llevant, projectant millores per al port de Barcelona, sinó que va crear o ampliar escoles, com la de Nàutica i la de Nobles Arts, va trametre pensionats a l'estranger, va fundar premis, va editar grans estudis, com el d'Antoni de Capmany, va impulsar i salvar obres d'art, va sostenir institucions de beneficència, va estimular l'adaptació d'invents i progressos tècnics. En poques paraules: fou un dels principals artífexs del ressorgiment de Catalunya.

31-12-1758: [SO1962]. Carles III, en partir de Barcelona, havia perdonat al Principat les quantitats que aquest havia d'haver satisfet, per raó del cadastre fins el 31 de desembre de 1758. I afegia, en el decret: *“reservant-se S.M. de fer, amb una major coneixença, que aquest benemèrit Principat experimenti els majors efectes de la seva Reial Munificència”*.

15-05-1760: [SO1962]. Si hi ha algunes vel·leïtats i provatures lliurecanvistes, aviat, sota l'experiència adversa, ve la rectificació. Així, al començament del regnat de Carles III, foren suprimides nombroses prohibicions, entre elles (15 maig 1760) la d'importació de teixits asiàtics, dictada per Felip V, que havia contribuït a l'increment de la indústria cotonera catalana; les conseqüències en foren perniciosos. Les esperances concebudes ni es van veure confirmades, i aviat es van acreditar -aquest és el llenguatge oficial- *“els perjudicis que experimentaven les fàbriques de Catalunya i les altres dels Regnes i la nul·la augmentació de l'Erari públic”* [Real Decret de 8 de juliol de 1768]. La prohibició, doncs, fou restablerta i seguida d'altres per evitar la propagació de gèneres estrangers *“en perjudici de la nació i del Reial Erari”*.

??-07-1760: [SO1962]. Carles III aplega les Corts un sol cop (juliol 1760) i com en temps de Felip V (Corts de 1724) van a Madrid els representants catalans. La tasca dels reunits no fou molt gran: prestar jurament al príncep hereu (Carles IV) i aclamar patrona d'Espanya la Verge Maria considerada *“en el gloriós misteri de la Concepció Immaculada”*.

31-07-1760: [SO1962]. Per posar remei al desgavell de l'administració municipal, Ferran VI havia ordenat vanament que els Ajuntaments enviessin cada any un exemplar dels seus comptes al Consell de Castella; i l'esperit reformador de Carles III i

els seus ministres va establir (edicta 31 juliol 1760) una estreta vigilància que, a través de l'intendent, tenia per cap suprem el Consell de Castella, amb una Cambra de comptes municipals, anomenada “*Contaduría general de los propios y arbitrios*”. Era el Consell qui autoritzava la lleva d'impostos municipals, qui establia el salari dels empleats, fixava la xifra de despeses ordinàries i extraordinàries. Fou la destrucció dels darrers vestigis d'autonomia municipal.

18-01-1764: “*En éste día y con el nombre de Conferencia Phisicomathemáthica quedó fundada en la farmacia de don Francisco Sala lo que hoy día es la Real Academia de Ciencias y Artes. Los 16 socios fundadores se escalafonaron por sorteo en el orden en que aparecen en la lápida de mármol que existe en dicha Academia y son:*

1. *Ignacio Montaner, doctor en Medicina.*
2. *José Mariano Avellá, escribano.*
3. *Melchor Guardia, ciudadano honrado.*
4. *Francisco Sala, boticario.*
5. *Pedro Güell, doctor en Medicina.*
6. *Ramón de Marimón, cadete de las Reales Guardias.*
7. *José Mollar, boticario.*
8. *Francisco de Dusay, marqués de Monistrol.*
9. *Pablo Balmas, doctor en Medician.*
10. *José Antonio de Desvalls de Ardena. marqués de Lupiá.*
11. *Jaime Roig, canónigo.*
12. *Francisco Subirás Barra, bachiller en leyes.*
13. *Juan Sardaños, boticario mayor del Hospital.*
14. *Antonio Vilalba Llorach.*
15. *Jaime Bonells, doctor en Medicina.*
16. *José Payssa, cirujano.*

Su primer Director o Presidente fue Francisco Subirás Barra y su primer Secretario José Antonio de Desvalls de Ardena. Ver 17-12-1765”.

17-12-1765: “*Carlos III en este día dio una cédula dando el nombre de Real Conferencia de Física a la Conferencia Phisicomathemáthica creada el 18-01-1764. Se nombraba Presidente nato de la misma al Capitán General de Cataluña, cargo (o el de Jefe Político de Cataluña de 1820 a 1823) que ostentó la presidencia de la Real Corporación hasta 1836; durante estos años quedaron interrumpidas sus tareas en los años 1808 a 1814, por la guerra de la Independencia, y de 1824 a 1832 por la orden de su Majestad. Los Vicepresidentes nombrados por elección eran quienes ejercían las funciones del Presidente. El 14-10-1770. por Cédula de Carlos III, pasó a llamarse Real Academia de Ciencias Naturales y Artes. De 1820 a 1824 fue llamada Academia Nacional de Ciencias Naturales y Artes, volviendo después al nombre anterior que perduró hasta que por Real Orden de 07-12-1892 pasó a llamarse Real Academia de Ciencias y Artes, que es el nombre actual.*

Desde su fundación y hasta hoy día los Presidentes han sido:

Conferencia Phisico – Mathemáthica Experimental

- *Presidente: D. Francisco Subirás (18-01-1764 a 30-04-1766)*

Real Conferencia de Física

En virtud de lo preceptuado por la Real Cédula de 17-12-1765, el Presidente nato de esta Corporación era el Capitán General del Principado de Cataluña, siendo tan sólo electivo el oficio de Vicepresidente, que ejercía las funciones de Presidente efectivo.

- Vicepresidente: D. Francisco de Dusay y de Fivaller (1766-1768)
- Vicepresidente: Rdo. Sr. D. Jaime Roig, Pbro. Canónigo (1768-1770)

Real Academia de Ciencias Naturales y Artes

- Vicepresidente: Rdo. Sr. D. Jaime Roig, Pbro. Canónigo (1770-1799)
- Vicepresidente: Dr. D. Juan Antonio de Desvalls y de Ardena, Marqués de Lupiá (1799-1808)

Las tareas académicas quedaron interrumpidas desde el 18-05-1805 al 05-09-1814, a causa de la guerra promovida por la invasión francesa.

- Vicepresidente: Dr. D. Juan Antonio de Desvalls y de Ardena, Marqués de Lupiá (1814-1820)

En virtud del cambio de régimen político a que dio lugar la publicación del Decreto de 06-03-1820, restableciendo la Constitución del año 1812, la presidencia nata de esta corporación pasó al Jefe Político de Cataluña.

- Vicepresidente: Dr. D. Francisco de Dusay y de Marí, Marqués de Monistrol (1820-1823)

Abolida de nuevo la Constitución del año 1812 por el manifiesto de 01-10-1823, volvió a ejercer la presidencia el Capitán General de Cataluña.

- Vicepresidente: Dr. D. Francisco de Dusay y de Marí, Marqués de Monistrol (1823-1824)

Desde 31-12-1824 al mismo mes de 1832 la Academia estuvo cerrada por orden de Su Majestad.

- Vicepresidente: Dr. D. Francisco de Bahy (1833)
- Vicepresidente: Dr. D. Alberto Pujol (1833-1835)
- Vicepresidente: Dr. D. Agustín Yáñez Girona (1835-1836)

En 1835 volvió la presidencia al Gobernador civil, hasta 1836, en que, aprobados los nuevos Estatutos, quedó abolida la presidencia nata de la Autoridad superior de Cataluña, declarándose en general, por la Real Orden de aprobación de dichos Estatutos, libres e independientes de la acción de S.M. las corporaciones que subsistan con sus propios fondos particulares.

- Presidente: Dr. D. Agustín Yáñez Girona (1836-1837)
- Presidente: Sr. D. José Antonio Llobet y Vall-llosera (1837-1838)
- Presidente: Sr. D. Félix Janer y Beltrán (1838-1839)
- Presidente: Sr. D. Raimundo Fors y Cornet (1839-1840)

Por los sucesos políticos quedaron interrumpidos los trabajos académicos desde el 10-06-1840 a 23-07-1841.

- Presidente: Dr. D. Agustín Yáñez y Girona (1841-1842)
- Presidente: Sr. D. Juan Bautista Foix (1842-1843)

Volvieron a interrumpirse las sesiones, a causa de los trastornos políticos, desde el 04-03-1843 al 07-02-1844.

- Presidente: Sr. D. José Antonio Llobet y Vall-llosera (1844-1845)
- Presidente: Sr. D. Félix Janer y Beltrán (1845-1846)

- *Presidente: Sr. D. Pedro Vieta y Gibert (1846-1847)*
- *Presidente: Sr. D. José Melchor Prat (1847-1848)*
- *Presidente: Dr. D. Agustín Yáñez y Girona (1848-1849)*
- *Presidente: Dr. D. José Antonio Balcells (1849-1850)*
- *Presidente: Sr. D. Juan José Anzizu (1850-1851)*
- *Presidente: Sr. D. José Antonio Llobet y Vall-llosera (1851-1852)*
- *Presidente: Sr. D. Ramón Muns y Serinà (1852-1853)*
- *Presidente: Dr. D. Agustín Yáñez y Girona (1853-1854)*
- *Presidente: Dr. D. José Melchor Prat (1854-1855)*
- *Presidente: Dr. D. Agustín Yáñez y Girona (1855-1856)*
- *Presidente: Sr. D. José Antonio Llobet y Vall-llosera (1856-1857)*
- *Presidente: Sr. D. José Oriol y Bernadet (1857-1858)*
- *Presidente: Dr. D. Antonio Rave y Bergnes (1858-1859)*
- *Presidente: Sr. D. José Antonio Llobet y Vall-llosera (1859-1860)*
- *Presidente: Dr. D. Francisco Doménech y Maranges (1860-1861)*
- *Presidente: Dr. D. Vicente Munner y Valls (1861-1862)*
- *Presidente: Sr. D. José Arrau y Barba (1862-1863)*
- *Presidente: Dr. D. Antonio Cipriano Costa y Cuixart (1863-1864)*
- *Presidente: Dr. D. Narciso Vidal y Campderós (1864-1865)*
- *Presidente: Dr. D. Narciso Vidal y Campderós (1865-1866)*
- *Presidente: Sr. D. José Oriol Mestres y Esplugas (1866-1867)*
- *Presidente: Dr. D. Antonio Cipriano Costa y Cuixart (1867-1868)*
- *Presidente: Sr. D. Francisco Paradaltas y Pintó (1868-1869)*
- *Presidente: Dr. D. Antonio Rave y Bergnes (1870-1871)*
- *Presidente: Dr. D. Julián Casaña y Leonardo (1872-1874)*
- *Presidente: Sr. D. Ramón de Manjarrés y Bofarull (1874-1876)*
- *Presidente: Dr. D. Julián Casaña y Leonardo (1876-1878)*
- *Presidente: Sr. D. Lucas Echevarría y Ugarte (1878-1880)*
- *Presidente: Dr. D. Federico Trémols y Borrell (1880-1882)*
- *Presidente: Sr. D. Ángel del Romero y Walsh (1882-1884)*
- *Presidente: Dr. D. Julián Casaña y Leonardo (1884-1886)*
- *Presidente: Sr. D. Ángel del Romero y Walsh (1886-1888)*
- *Presidente: Dr. D. Juan Montserrat y Archs (1888-1890)*
- *Presidente: Sr. D. Rafael Puig y Valls (1890-1892)*

Real Academia de Ciencias y Artes

- *Presidente: Sr. D. Rafael Puig y Valls (1892-1894)*
- *Presidente: Sr. D. Ángel del Romero y Walsh (1894-1895)*
- *Presidente: Sr. D. Silvino Thos y Codina (1895-1904)*
- *Presidente: Sr. D. Rafael Puig y Valls (1904-1906)*
- *Presidente: Rdo. Sr. D. Jaime Almera y Comas (1906-1908)*
- *Presidente: Dr. D. Eugenio Mascareñas y Hernández (1908-1910)*
- *Presidente: Sr. D. Luis Mariano Vidal y Carreras (1910-1912)*
- *Presidente: Dr. D. José Doménech y Estapá (1912-1914)*
- *Presidente: Rdo. Dr. D. Pedro Marcer Oliver (1914-1916)*
- *Presidente: Dr. D. Eduardo Alcobé y Arenas (1916-1924)*
- *Presidente: Sr. D. José Serrat y Bonastre (1924-1926)*
- *Presidente: Sr. D. Carlos de Camps y Olzinellas, Marqués de Camps (1926-1931)*

Academia de Ciencias y Artes

Presidente: Sr. D. Carlos de Camps y Olzinellas, Marqués de Camps (1931-1939)

Desde Julio de 1936 hasta Abril de 1939, la Academia no desarrolló las actividades que le son propias, durante este periodo el académico Sr. S. Eduardo Fontseré veló por la seguridad de la Corporación y siguió cuidándose del servicio horario.

Por Decreto de 12-08-1936 (publicado el 14), fue incorporada a las Instituciones de Cultura de la Generalitat de Cataluña: por el mismo decreto fue nombrado comisario el Sr. D. Jaime Agudé Miró, quien designó Presidente accidental a D. Joaquín Bassegoda y Amigó, éste permaneció en el cargo hasta su fallecimiento el 13-08-1938. Fue sustituido por D. Manuel Álvarez-Castrillo y Bustelo. El 04-04-1939 empezó a ejercer la Presidencia el Sr. D. Eduardo Alcobé y Arenas.

Real Academia de Ciencias y Artes

- *Presidente: Dr. D. Eduardo Alcobé y Arenas (1939 – 1945)*
- *Presidente: Sr. D. Paulino Castell Vidal (1945 – 1946)*
- *Presidente: Rdo. P. Dr. D. Eduardo Vitoria Miralles, S. J. (1946 – 1951)*
- *Presidente: Dr. D. Francisco Pardillo Vaquer (1951 – 1955)*
- *Presidente: Dr. D. Isidro Polit Buxareu (1956 – 1958)*
- *Presidente: Sr. D. Francisco Planell Riera (1958 – 1961)*
- *Presidente: Dr. D. José Pascual Vila (1962 – 1977)*

Decreto 3533/1964, de 22 de octubre, sobre conmemoración del II Centenario de la Real Academia de Ciencias y Artes de Barcelona y concesión de honores y distinciones a sus académicos de número.

Se cumple en el año actual el II Centenario de la constitución en Barcelona de una Sociedad científica que bajo el título de ‘Conferencia Fisicomatemática Experimental’ tenía por objeto el perfeccionamiento en los estudios de Física experimental. Un año después, Carlos III le otorgó el título de Real y por Cédula de catorce de octubre de mil setecientos setenta el de ‘Real Academia de Ciencias Naturales y Artes’.

La labor desarrollada a lo largo de estos dos siglos y la relevancia científica de las personas que la han integrado justifican plenamente el alto rango concedido. La categoría y continuidad de sus sesiones científicas y publicaciones, el restrictivo criterio de selección de sus miembros -personalidades prestigiosas de la ciencia, la técnica y el arte barceloneses- la cuidada ordenación de sus Estatutos, todo ello asimilable al nivel de alta cultura de las Reales Academias de Madrid hacen de estricta justicia que en fecha tan señalada se confieran a sus miembros los honores de que disfrutaban los de éstas y a la Real Academia asistencia análoga a las que se presta a aquéllas.

En su virtud, a propuesta del Ministerio de Educación Nacional y previa deliberación del Consejo de Ministros en su reunión del día quince de octubre de mil novecientos sesenta y cuatro.

DISPONGO

Artículo único. – Se concede a los Académicos de número de la Real Academia de Ciencias y Artes de Barcelona el tratamiento de Excelencia y los demás honores y distinciones de que disfrutaban los miembros de las Reales Academias establecidas en Madrid.

Así lo dispongo por el presente Decreto, dado en Madrid a veintidós de octubre de mil novecientos sesenta y cuatro

Francisco Franco

El Ministro de Educación Nacional

Manuel Lora Tamayo.

Presidente: Dr. D. Luis Solé Sabarís (1977-1983)

Presidente: Sr. D. Enrique Freixa Pedrals (1983-1995)

Presidente: Dr. D. Ramón Parés Farràs (1995-...)”.

??-??-1765: [SO1962]. Al costat dels esforços privats i col·lectius, les mesures governamentals afavoreixen, en general, no sense ensopegades serioses, aquest ressorgiment industrial i mercantil. A patir de 1765, per encoratjar l'ensenyament, l'agricultura i la indústria, són fundades les Societats Econòmiques d'Amics del País, entre les quals, en terres catalanes, on tanmateix no van arrelar gaire, les de Barcelona, Tarragona, Tàrraga, Mallorca, València. Es fan esforços -no prou fructuosos, val a dir- per a millorar les comunicacions i transports, encara en estat rudimentari: reduïdes aquelles a començos de carreteres i a mals camins; reduïts aquests, en gran part del Principat, a les bèsties de bast. Sobre aquesta qüestió escrivia Antoni Ponz: *“Fuera de los trozos de camino que en el presente reynado (Carlos III) se han hecho en Cataluña, los demás son malos por lo regular, particularmente en las partes montañosas, intransitables el algunos parages”*. També indica: *“Ya desde el tiempo del marqués de Mina se empezaron a abrir los dos caminos de Barcelona a Aragón y Valencia”*. I assenyala que al bisbat de Solsona hi ha gran necessitat de camins i tot s'hi ha de dur damunt bèsties. No existia comunicació entre Espanya i França sinó per la Jonquera. Per aquesta carretera, que era la de Madrid-Catalunya, hi havia una consignació de 100.000 rals al mes (1761). Així i tot, les carreteres (i no ens costa de creure) eren dolentes. El poeta italià Víctor Alfieri, que va visitar Catalunya el 1771, declarà que a l'entrada de Barcelona hagué de renunciar al carruatge. I el viatger francès Alexandre de Laborde anotava que *“Catalunya tan opulenta i tan industriosa i potser la província d'Espanya més activa és una d'aquelles en què els camins són al mateix temps pitjors i menys arreglats”*. No deixa, però, de lloar els trossos acabats a què ens hem referit, que qualifica de *“monuments d'obra com les antigues vies romanes”*. El 1763 fou establerta la *“Diligència general de Cotxes”*, i Barcelona n'era unida amb Madrid per Saragossa i per València, El servei era bisetmanal i el viatge durava sis dies o més, amb etapes diàries de sis hores.

??-??-1765: [SO1962]. La importació de blat espanyol a Catalunya s'inicia en aquest període, però no existeix encara en gran escala, a causa del mal estat o la inexistència de les vies de comunicació. Catalunya figurava aleshores entre aquelles contrades on es venia a preu més baix: el 1765 el preu n'havia estat fixat a 22 rals per una ordenança, mentre a països com Andalusia i Múrcia era fixat a 35. En canvi, la importació de bestiar peninsular esdevé tot d'una molt abundosa: el trasllat de les ramades demanava temps, però no pas vies de comunicació gaire avançades.

20-04-1766: [SO1962]. El motí madrileny contra Squillace va semblar que anava a tenir repercussions a Barcelona. Els pasquins van anunciar (20 abril 1766) una sedició, però no va arribar a esclatar, sia perquè els anuncis no tinguessin cap consistència, sia perquè les mesures més que enèrgiques del marquès de la Mina [Jaime Miguel de Guzmán], capità general, que va encarar contra la ciutat els canons de totes les fortaleses, els fessin avortar.

??-??-1766: [SO1962]. Una altra reforma de Carles III en el règim municipal ja tingué un caràcter polític (1766). Fou obra del ministre Pedro Rodríguez, comte de Campomanes, i s'adreçava a donar al poble una intervenció en l'administració municipal i a treure, baldament fos una mica, els Ajuntaments del poder dels regidors vitalicis, pertanyents a l'aristocràcia, característica fins aleshores del municipi

borbònic. Es tracta dels “*diputats del comú*”, i del “*síndico personero*”, elegits anualment per sufragi de segon grau per parròquies i barris. La principal funció dels diputats era de controlar el servei de proveïments. Tenien dret a intervenir en la gestió de les finances municipals i en l'administració de les propietats del municipi o “*Propio*”s i en la dels “*Pósitos*” o dipòsits de blat i en el sorteig de les “*quintes*”. També tenien atribucions disciplinàries sobre el personal del servei de proveïments. Eren quatre per a les poblacions de més de dos mil habitants i dos per a les de menys d'aquella xifra. El poble va rebre la reforma amb indiferència. Quant el síndic representant o “*personero*” era, o havia d'ésser com un advocat de la ciutat prop de l'Ajuntament. També s'establiren “*alcaldes de quartel y de barrio*” a totes les ciutats on residien “*Chancillerías*” i Audiències (13 agost 1769). Barcelona en tingué cinc, i cada quarter vuit barris.

Pel que fa als vicis de l'administració de justícia, comuns a tot Espanya, val a dir, tot i que Carles III va esforçar-se a combatre, formen un teixit espès. Són conegudes les acusacions de Campomanes: ajornaments i endarreriments interminables, confabulació dels qui intervenen en el despatx de la justícia, dificultats d'apel·lació, lladronici judicial, impunitat de la prevaricació.

27-02-1767: [SO1962]. Lleis i decrets ja venen tots fets de Madrid; disposicions sobre la incorporació dels vagabunds a l'exèrcit, sobre el joc, sobre els desafiaments, sobre l'ús d'armes blanques, sobre càrrecs municipals. Podran suscitar algun respectuós malcontentament, amb la sola excepció de l'expulsió dels jesuïtes (1767) [Quant a l'expulsió dels jesuïtes, decretada el 27 febrer 1767, foren concentrats a Tarragona i embarcats a Salou, en vaixells comandats per Antoni Barceló. Foren duts a Itàlia] que pogué produir deficiència en certes esferes, i de les quintes, que van provocar avalots (1773).

23-06-1768: [SO1962]. Correspon a Carles III la trista glòria d'haver foragitat, de dret si no de fet, el català de l'ensenyament. Ell ha dictat una Reial Cèdula (23 juny 1768) manant que l'ensenyament primari i secundari (Primeres Lletres, Llatinitat i Retòrica) es faci arreu en llengua castellana, encomanant de vetllar pel seu compliment a les Audiències i Justícies respectives, i recomanant-la també als Diocesans, Universitats i Superiors seculars, “*para su exacta observancia y diligencia en extender el idioma general a la Nación*”. Aquesta Reial Cèdula, que afectava altres qüestions i manava a l'Audiència de Barcelona de posar en castellà les sentències, redactades encara en llatí, i a les cúries eclesiàstiques d'actuar en llengua castellana, va exercir una forta influència i va anar acompanyada d'una seriosa ofensiva contra l'idioma vernacle.

??-??-1769: [SO1862]. Per desembarassar les vies marítimes, és empresa una lluita vigorosa contra els pirates turcs i barbarescos, en la qual es distingeix sobretot el menorquí Antoni Barceló, que en una sola de les seves expedicions audacioses, el 1769, va dur 1.600 moros presoners a Cartagena, i en una altre, el 1783, bombejà la ciutat d'Alger [El ministre Ensenada havia establert una prima de 15 pesos per cada moro i 25 per cada turc pres en la mar].

??-??-1774: [SO1962]. Tot plegat vol dir que Catalunya es col·loca ara [finals segle XVIII] al capdavant de l'economia espanyola. L'índex de salaris n'és una prova

eloqüent. De tot Espanya, és a Barcelona on trobem els salaris més elevats. Fins el 1774 es mantenen a un nivell similar als de Madrid; però, a partir d'aquella data, els salaris barcelonins s'eleven ràpidament i guanyen d'un 66 a un 110 per cent, mentre els salaris madrilenys no augmenten sinó de 14 a 30. Pierre Vilar, que ha estudiat a fons aquesta qüestió fonamental, i que ha establert l'índex dels salaris barcelonins de 1737 a 1798, arriba a la conclusió que fins el 1760 la vida barcelonina era encara provincial, amb un desenrotllament modern mal afermat, davant una capital poblada i altiva; però que el ràpid distanciament de la xifra corresponent a Barcelona respecte a la corresponent a Madrid, a partir del 1773-1774, prova que la capital no va saber aprofitar la conjuntura econòmica del segle XVIII i participar en la revolució industrial de l'Occident d'Europa, i que, en canvi, van aprofitar-la els ports, perifèria, Cadis i Barcelona, principalment. *"En els progressos innegables realitzats per l'Espanya del segle XVIII"*, escriu Pierre Vilar, *"s'instal·la entre les regions de la Península un equilibri sensiblement diferent del que havia caracteritzat el període del segle d'Or. Demogràficament i econòmicament, l'Espanya central perd des d'ara la seva posició dominant, i hom torna a la situació de l'Antiguitat i de l'Edat Mitjana, en què l'Espanya perifèrica -i particularment mediterrània- representava el lloc d'elecció de la població, de l'activitat i de la producció"*.

??-??-1775: [SO1962]. Les temudes extralimitacions dels capitans generals de Catalunya no han deixar de produir-se; els abusos i desordres a què al·ludíem abans han persistit. Ferran VI ha hagut de dictar diverses disposicions per tal de tornat aquells personatges als límits de llurs funcions i per tal de tallar abusos [Vegeu, sobretot, la Reial Cèdula de 21 de novembre de 1754]. Però curiosament, com en 1741-1742, gairebé al mateix temps que s'expedien les disposicions, relatives a les funcions del capità general, eren contradites per altres d'expedides a favor de la seva extensió de poders, a instància del capità general de Catalunya, marquès de la Mina (R.O. de 8 abril 1755). Això ens fa comprendre la força que, davant del govern central, el càrrec suprem del Principat donava als qui l'exercien.

Carles III volgué acabar amb aquest i amb altres abusos. L'any 1775 dicta un Reial Decret. Duu un preàmbul molt interessant, explícita confessió historial del fracàs d'aquella organització que havia de dur l'ordre i la justícia a Catalunya. Hom no atribueix, però, el mal a la llei en ella mateixa, sinó al seu incompliment. La llei -El Decret de Nova Planta- és excel·lent: és la llei fonamental amb què Felip V volgué, tan sàviament, que es procedís en l'ordre polític; fou establerta amb l'acord dels homes més doctes i prudents de la monarquia, entre ells molts de catalans afectes al Reial Servei. Cal complir-la, i, amb ella, el seu reglament ulterior i la Reial Cèdula del 21 de novembre de 1754. Els trets s'adrecen, sobretot, contra el capità general. El rei vol i mana que cada autoritat s'atingui a les facultats prescrites: res no hi han de fer les disposicions expedides en contra, especialment les obtingudes a instància del capità general, marquès de la Mina (8 abril 1755), *"perquè és la meua voluntat"*, afegeix, *"que, reintegrada aquesta Reial Audiència i president en l'ús de les facultats amb què l'establí i tingué a bé que es governés el Sr. D. Felip V, mon Senyor Pare (de gloriosa memòria), es trobi expedida per a servir la meua Reial persona i la causa pública, segons el seu institut i els de tots els tribunals del Regne, i lliure dels lligams amb què s'ha inutilitzat en perjudici meu i d'aquests meus vassalls"*.

Aquestes eren les disposicions de Carles III -contràries a l'omnipotència pretoriana, però uniformistes. Era, tanmateix, difícil de llevar el predomini a l'element militar, establert per voler reial a Catalunya. Hauria calgut minvar-se abans la força i la brillantor. Barcelona era una de les places més importants de la Península, amb una guarnició de tropes nombroses i lluides, entre elles les que hom anomenava guàrdies

d'infanteria espanyola, infatuades de l'esperit militar i del prestigi de l'uniforme. Ací hi hagué, del 1715 al 1764, una de les dues escoles militars -l'altra era a Cadis-, refoses després en la de Segòvia. Hi hagué una de les dues escoles d'enginyers militars -l'altra era a Oran-, refoses després en la d'Alcalà d'Henares. Hi hagué, en fi una escola d'artilleria i un col·legi de cirurgia militar (1764). D'altra banda, no havien de passar gaires anys ans que les guerres del regnat de Carles IV vinguessin a restablir el capità general -un Ricardos, un comte de la Unión- en la seva omnipotència.

12-10-1778: [SO1962]. Les disposicions protectores de la indústria catalana proven que havia sabut complir [Carles III] la seva oferta [veure 31-12-1758]. La utilitat de la Monarquia era per molt en aquestes decisions: Carles i els seus ministres havien sabut comprendre allò que, en els nostres temps, molts espanyols no han acabat encara de capir: que l'Estat espanyol necessita d'una Catalunya pròspera y rica, Però cal deixar també la seva part, en l'esperit del rei, a la impressió de l'acolliment que Catalunya li havia fet i a l'actitud dels catalans envers la dinastia. En diverses ocasions, al llarg del regnat, Carles III va mostrar la seva satisfacció per l'esperit que dominava Catalunya [Del 1767 (2 febrer) Carles III, en crear, a petició de Barcelona, que ho demanava en nom seu i de les ciutats amb vot en Corts de Catalunya i Mallorca (fet remarcable) una plaça en la "*Sala de Millones*" del Consell d'Hisenda, diu; "*Condescendiendo con esta instancia por las razones en que se funda y porque el Principado de Cataluña y Reyno de Mallorca se esmeran cada día en hacerse más dignos de mis Reales piedades*"]. De totes les mesures, però, que va dictar, afavoridores, en una forma o altra, de la prosperitat dels catalans, cap de tan transcendental com la que va obrir els seus ports al comerç amb Amèrica. Per decret del 12 d'octubre de 1778, tretze ports espanyols eren autoritzats per a comerciar amb vint ports americans. Entre aquells hi havia els de Barcelona, els Alfacs, Palma de Mallorca i Alacant; aquests comprenien totes les possessions atlàntiques de l'Imperi espanyol.

??-??-1778: [SO1962]. Per aquelles mateixes dates del 1778 en què era permès a Catalunya el tràfic directe amb Amèrica, Portugal cedia a Espanya les illes de Fernando Poo i Annobon i, com a conseqüència, prenia increment el tràfic negrer, que, a exemple dels països "*civilitzats*", fou practicat també, com ha estat observat, pels espanyols en general, però amb més de coratge pels catalans, i contribuï a l'entrada del règim capitalista a Catalunya.

14-10-1784: Va néixer en el Monestir de l'Escorial el futur rei d'Espanya Ferran VII.

??-??-1787: [SO1962]. La població que, amb les calamitats de la guerra de la Successió, havia sofert un retrocés; que l'any 1708 (fogatge d'Aparici) sobrepassava al mig milió d'habitants, i que, segons el cens de 1725 era, aproximadament, de 402.000 habitants, el 1787 (cens de Floridablanca) s'elevava a 868.668; i, al final de la centúria, s'acostava al milió [Antoni Ponz en "*Viaje de España*" diu: "*la població de toda Cataluña bien se puede asegurar que baxará poco de 1.200.000 almas*". Per Barcelona dona les xifres següents:

- Any 1769: 13.917 veïns amb 53.000 habitants.
- Any 1788: 20.000 veïns, amb 94.890 habitants, que amb els que no figuraven en el cens es calculaven en 111.410.

En el sol any 1784-85 foren construïdes 125 cases. Així la població relativa del Principat que el 1708 no era sinó de 10,94 per Km² arribava a 27 l'any 1787. La mitjana d'Espanya era, a finals del segle XVIII, de 21. L'augment de la població catalana té lloc, principalment, a la zona del litoral i prelitoral, mentre la zona continental i les muntanyes resten estacionàries o disminueixen; i mentre al Maresme la població relativa, el 1787, era de 102 habitants per Km², al Pallars no passava de 8. A les darreries del segle, Barcelona arribava als 100.000 habitants: en una centúria havia triplicat la població. Aquestes xifres, tanmateix, semblen inferiors a la realitat: Antoni Ponz ja afirmava que la població de Catalunya no era gaire per sota d'1.200.000 ànimes.

29-03-1788: Va néixer a Madrid Carles Maria Isidre de Borbó, comte de Molina, pretendent al tron d'Espanya.

14-12-1788: Mor a Madrid el rei d'Espanya Carles III.

28-02-1789: [SO1962]. Ja durant els primers temps del regnat [de Carles IV], just arran de les festes celebrades a Barcelona i altres poblacions catalanes (1789), s'havien produït els famosos avalots o "*rebomboris del pa*". L'escassetat de forment es feia sentir gairebé arreu d'Europa, i Catalunya i especialment Barcelona no van pas escapar a la calamitat. Les commocions populars que esclataren a la capital (nit del 28 de febrer) van coincidir precisament amb les que, a les poblacions dels voltants de París, van preludiar els començaments de la Revolució francesa. Grans escamots populars recorregueren els carrers, assaltaren botigues; calaren foc a la fàbrica dita del Pastim i a algunes de les barraques que servien per a la venda de pa (nit del 28); envairen la Seu, tocaren a sometent (1r de març). Els esdeveniments, que foren produïts per la publicació d'un edicte de la Reial Audiència apujant el preu del pa, havien revestit gravetat, L'actuació desafortunada del capità general, comte de l'Asalto [Francisco González de Bassecourt], no contribuï a llevar-los-la. L'Ajuntament, els gremis, els PP. Caputxins, van reduir-ne les proporcions, i el dia 5 de març, es pogué considerar assegurada la tranquil·litat material: se suprimiren les rondes dels gremis i es tornaren els batalls a les campanes.

Cal subratllar en aquests episodis dos fets essencials: la discrepància de l'Ajuntament i els gremis amb el capità general i la intervenció en els aldarulls de gents no aveïnades a Barcelona. Per primera vegada d'ençà del triomf borbònic ens trobem, doncs, davant un conflicte greu, aquesta disparitat que tantes vegades retrobarem en el segle XIX i primeres dècades del XX. I, probablement, influït per l'ambient insatisfet de la ciutat i potser conscient de la pròpia insuficiència, el capità general, comte de l'Asalto, fingint-se malalt, va encomanar per un quan temps el govern de la capitania al comte de Lacy [Francesc Antoni Lacy], home experimentat i enèrgic, barceloní malgrat el seu origen irlandès.

L'altra fet era, hem dit, la intervenció en els aldarulls de forasters. En un memorial adreçat per l'Ajuntament a la Verge de la Mercè es declara que les malifetes són degudes "*a un curt nombre de gents desconegudes, no aveïnades, que per aquestes soles circumstàncies i per l'oposició manifesta a les contínues persuasions de quietud que els han fet les classes que componen aquesta nombrosa ciutat, acrediten bé que Barcelona mai no els ha conegut per fills*". Tanmateix, tenim notícies més concretes sobre l'origen de les alteracions pel que fa a la ciutat de Vic, i un autor anota que el dia 6 de maig de 1789: "*Per motiu de la gran carestia de pa, los anomenats 'gitanos' i 'Castellans nous'*

promouen lo alborot conegut amb lo nom d'alborot del pa'." [J. Salarich, *Efemèrides vigatanes*, Vic 1882].

Encara caldria subratllar un altre fet en aquestes commocions: són esdeveniments similars als que es produïen a França, però denoten un estat d'esperit enormement distanciat dels que agitava el poble francès. Ja ha estat observat: els nobles i els frares surten a encalmar les passions de la multitud i són respectats i escoltats; L'Ajuntament i els col·legis i gremis, per trobar remei, en els moments de més angúnia, acudeixen a la Mare de Déu de la Mercè. Més encara: no sols els obrers de tots els gremis, sinó també d'altres de tan populars com els camàlics o traginers de capçana, s'ofereixen per a contribuir a la pau pública en el servei de rondes o on se'ls destini.

??-08-1789: [SO1962]. Aquestes colònies [franceses] ja eren nombroses a Catalunya aleshores. L'emigració havia començat l'agost-setembre de 1789. Cada esdeveniment trasbalsador de l'Estat veí -la presa de la Bastilla, les jornades del 5 i 6 d'octubre de 1789, la constitució civil del clergat, al fugida de Varennes i la tornada dels reis a Paris (juny 1791), el 10 d'agost, l'expulsió dels sacerdots "*refractaris*" (1792)- enviava noves onades de fugitius a Catalunya. No oblidem, d'altra banda, que entre els emigrants no hi hagué solament aristòcrates, religiosos i burgesos, sinó també gentes pertanyents a les classes baixes.

??-12-1789: [SO1962]. Ja des dels començaments dels Estats Generals insisteixen en la il·lusió d'arribar a fer de Catalunya una base d'actuació dins la Península. Segueixen amb atenció les palpitations del país. En el vell "*Moniteur*", dins la rúbrica "*Espagne*", inaugurada pel desembre de 1789, apareix sovint el nom de Catalunya i de catalans. "*Els catalans s'han revoltat*", escriu ja el primer dia.

22-02-1792: [SO1962]. Tot contribuïa, doncs, a remoure l'esperit públic del Principat contra França -àdhuc certs contrastos amb els reialistes emigrats que no deixaven de ferir-lo [Escepticisme en matèria religiosa, costums més lliures el l'aspecte moral, fins i tot les maneres de la clerecia, que semblen efeminades i corrompudes al costat de la rudesia i la incúria dels sacerdots catalans]; àdhuc el desig de veure'ls partir i el malcontentament que suscita llur competició en el treball [El capità general, comte de Lacy, en lletre al comte de Floridablanca (22 febrer de 1792), es mostra esverat del nombre d'emigrants que arriben, i escriu "*esto nos inquieta e incomoda porque los catalanes ven con ojos de envidia que hay artesanos y gentes de oficios que quieren trabajar, y si lo hacen por dos cuartos menos es una envidia, y veo que en los lugares están mal vistos los emigrantes y estoy con cuidado para que no pare en golpes que sería un degüello*"]. Per tot plegat, si certs governants i polítics podien veure amb desplaer la necessitat de trencar amb França, el poble espanyol, en general, en sentia el deler, i el corrent d'opinió que es forma no deixarà d'influir a la ruptura definitiva

01-10-1792: Sortida del "*Diario de Barcelona*".

??-??-1792: [SO1962]. El 1792 sols al cap de catorze anys de la llibertat de comerç [amb Amèrica], l'exportació d'indianes catalanes a Amèrica atenyia 200 milions de rals. Finalment, arran de la proclamació de la llibertat de comerç amb Amèrica, la pau amb Turquia (1783) i Trípoli (1784), i, el 1786, la pau amb Alger, deixen lliure la Mediterrània al comerç català després de tres segles d'esmortiment, i sorgeixen tot seguit els projectes d'expansió, que rebran llur principal impuls de la Junta de Comerç i tindrà llur representant més típic, al començament del segle XIX, en el cèlebre Domènec Badia (Alí Bey).

17-04-1793: [SO1962]. Res no hi feia l'amenaça que la lluita armada representava per a Catalunya. A Barcelona s'obre l'allistament: es forma una junta magna, amb comissionats de l'Ajuntament, de la noblesa, de la religió de Sant Joan, del comerç, dels gremis i fabricants; un missatge és elevat al rei comunicant-li la decisió de formar un cos de 800 voluntaris catalans, vestits, armats i mantinguts a despeses de la Ciutat, i de prendre les armes per a la custòdia i defensa de la plaça, a fi que la guarnició pugui ésser emprada per a altres operacions. Aprovada pel rei i pel govern, el projecte és tirat endavant; una sola entitat, la de fabricants d'estampats, se subscriu per 20.000 lliures anuals; les comunitats i parròquies de la ciutat s'ajunten als altres contribuents. Tan bon punt les tropes regulars cal que siguin tretes de Barcelona, la Junta procedeix a organitzar la guàrdia de la ciutat, per gremis i oficis. Els qui no poden allistar-se ofereixen compensacions pecuniàries o substituïts. Hi ha invàlids i malats que ensenyen instrucció; metges que visiten gratuïtament; la fabricació d'armes, municions i vestuari comença a gran escala. Hi ha una veritable competició per a obtenir les places d'oficial del primer batalló de Voluntaris de Catalunya.

En altres poblacions de Catalunya l'entusiasme no era menys viu. A Reus es prepara un altre batalló de 88 homes (més 30 per a la marina), i un altre a Tarragona. A Berga es formen “*terços*” de miquelets. Lleida ofereix 157 voluntaris a les seves despeses; Cervera, 50 voluntaris i 20.000 rals; Vilafranca, 25.000 rals per a socórrer les famílies de vint-i-dos voluntaris; Terrassa, 20.000 rals per a gratificar vint voluntaris. El provincial del Caputxins de Catalunya ofereix tots els religiosos de la província per al servei de mar i terra, sigui als exèrcits, sigui als hospitals. La Congregació Benedictina Tarragonesa, 50.000 rals cada any; etc.

L'exèrcit que Ricardos y Carrillo de Albornoz tenia a Catalunya no passava de 3.000 homes. Esperava ordres de Madrid quan els veïns de Sant Llorenç de Cerdans van demanar la seva protecció per a alliberar-se de les ires dels revolucionaris. La ocupació d'aquell vilatge (17 abril 1793) fou seguida molt aviat de la de tot el Vallespir i gairebé tot el Conflent; i si bé per la banda de la Cerdanya el general francès Lluç Dagobert de Fontenille arribà a apoderar-se de Puigcerdà, per la banda del Rosselló els primers encontres amb els francesos foren, quasi sempre, favorables a l'exèrcit espanyol, ben ajudat pels voluntaris catalans. Es pot dir que per l'agost de 1793, gairebé tot el Rosselló, llevat de la capital, estava en poder de les tropes de Ricardos.

06-07-1793: [SO1962]. La “*Gran Guerra*”, com era anomenada, posa, en certs aspectes un aturador a la davallada de Catalunya, doncs posa al descobert la persistent vitalitat de l'esperit autòcton.

En el número de 6 de juliol de 1793, els lectors del “*Diario*” de Barcelona degueren ésser sorpresos de trobar tot d'una aquest “*Soneto català*” glossant la presa de Bellaguarda, al Rosselló:

Ja del bronze tronant la força activa
Rompé de Bella-guarda l'alta roca,
I rendida al foc viu que la sufoca
La guarnició s'entrega i's fa cautiva.

Lo “*Gall*” francès abat la cresta altiva
De son orgull, que a tot lo món provoca,
I davant del “*Lleó*” no bada boca,
Sí que fuig atordit quan ell arriba.

Vallespir, Rosselló, la França entera

Del valor espanyol lo excés admira:
Ja espera resistir, ja desespera:
Ja brama contra el Cel, però delira:
Que lo Cel és qui vol que torne a Espanya
Lo Rosselló, Navarra i la Cerdanya.

En el número del 19 de desembre de 1793, tornava a publicar una altra composició catalana, patriòtic-humorística, amb motiu de la recent victòria. Des d'aleshores durant uns quants anys, no fou excepcional de trobar composicions en català a primer plana del Diario de Barcelona, i àdhuc l'any 1796 s'hi descabdellà un llarg debat sobre ortografia catalana.

??-??-1793: *“La Revolución Francesa fue, para ciertos sectores de Cataluña, como una bocanada de libertad. Cuando Francia declaró la guerra a España (1793), dando lugar a la llamada “Guerra Grande”, Cataluña organizó su defensa contra los franceses, quienes resultaron derrotados. La firma de la paz de Basilea, en 1795, supuso la restitución recíproca de los territorios ocupados.*

La emergencia de Napoleón Bonaparte y el envío de su ejército a la conquista de Europa implicaron de nuevo a Cataluña en una nueva guerra de defensa, al cabo de trece años del fin de la ‘Guerra Grande’. Carlos IV (1788-1808) fue incapaz de afrontar la situación y Napoleón aprovechó hábilmente la debilidad del rey y la inexperiencia de Fernando VII para ampliar su imperio. La defensa del territorio catalán estaba motivada, en aquella época, por la animadversión al invasor y sentimientos religiosos. A mediados de 1808 se constituyó la Junta Superior del Principado, que organizó de forma autónoma las fuerzas militares de defensa. Con ello se abrió un período de guerra desoladora que devastó al país y lo sumió en la miseria. Napoleón intentó ganarse a Cataluña mediante el ofrecimiento de una forma de autogobierno independiente de la corona de José Bonaparte (1810) y decretando la oficialidad del catalán. Pero el Principado no aceptó la ocupación. Cuando todavía se estaba librando la guerra contra Napoleón, las Cortes de Cádiz daban fuerza constitucional al centralismo y al uniformismo, lo cual situaba a Cataluña en una posición incluso más desfavorable de la que Napoleón estaba dispuesto a otorgar a ésta.

La Junta Superior del Principado, que en momentos de emergencia había actuado como gobierno, fue abolida y sustituida por un nuevo organismo establecido por la Constitución de Cádiz: la Diputación provincial, presidida por un capitán general, máxima autoridad en el Principado, ya que la guerra de la independencia había conducido a un predominio del estamento militar. De acuerdo con la Constitución de Cádiz (1812), Cataluña fue dividida en provincias. El absolutismo de Fernando VII, que en 1813 había recuperado de Napoleón la corona de España, supuso la vuelta al régimen de corregimientos, hasta que en 1833 se implantó de nuevo la división provincial.”

??-05-1794: [SO1962]. L'exèrcit espanyol després d'haver entrat al Rosselló, vençut a la batalla de Voló, hagué de retirar-se i d'acabar per replegar-se ençà de la frontera (maig 1794).

A França existia la idea que Catalunya es trobava “madura per a una revolució”. No mancava qui pensés en l'annexió pura i simple: “reunir a França el ric territori de Catalunya” i fer-hi “aviat verdejar l'arbre de la Llibertat”. Els representants del Comitè de Salvació Pública a l'exèrcit del Pirineus Orientals, Milhaud i Soubrany, el convencional Delcassó, el general Jaume Francesc Dugommier, són els capdavanters d'aquest projecte (maig 1794). Però el Comitè de Salvació Pública havia cregut que

ultrapassava el programa guerrer i expansiu de la República: l'assoliment de les fronteres naturals -és a dir, el de la Monarquia. Creia també que *“Catalunya, esdevinguda departament francès, seria tan difícil de conservar com ho és avui l'antic Rosselló”*.

El general francès Dugommier, en disposar-se a entrar al Principat després de foragitar l'exèrcit espanyol del Rosselló, mostrant-nos ben al viu quina era la seva opinió respecte a Catalunya i les esperances que li feia concebre, escrivia aquestes paraules en el seu *“Mémoire sur la Catalogne”*: *“Catalunya és una superba i rica província, per les seves collites de tota mena i per les seves manufactures. És recomanable per les seves mines i els seus ports sobre la Mediterrània. Però allò que, sobretot, ens ha de decidir a atreure els catalans és la certitud d'establir entre França i Espanya un nou baluard més sòlid que els Pirineus. Tal és l'avantatge que representen els catalans reunits a la nostra República. El català és brau, actiu, treballador, enemic d'Espanya; ha estimat sempre la seva llibertat; i quan veurà ajuntar-hi la Igualtat, aquesta reina de les nacions, aviat s'unirà als qui combaten per aquests principis. La bandera de la Fraternitat anirà al davant de la nostra avantguarda: el sant i senya serà protecció, i els catalans, aviat afrancesats, goso, predir-ho, ens facilitaran els nostres projectes ulteriors sobre Espanya”*.

Dugommier persistia, doncs, en les il·lusions dels primers temps revolucionaris, amb l'agreujant que l'experiència ja havia mostrat clarament que Catalunya no era aleshores, i menys per laboreig de la invasió, camp a propòsit perquè hi prenguéss la llavor revolucionaria. Per altre banda l'exèrcit francès va llençar-se des dels primers moments a una guerra a mort [A causa de la qüestió d'un canvi de presoners, la Convenció va decretar que no es farien presoners espanyols], a una acció devastadora, que encara és recordada en algunes viles i llocs que en foren víctimes. *“No hi havia ornaments d'església, ni aixovar de casa, ni olivar, ni vinya, que sobrevisquessin al pas dels francesos”* -dedueix A. Ossorio i Gallardo dels papers de l'època. Però no cal acudir a deduccions: Delbrel, representant de la Convenció, ens en dona, en una comunicació oficial un quadre complert (1794): *“El pillatge, l'incendi, la violació, l'assassinat, els excessos tots, en fi, de la indisciplina més desenfrenada, estan com a l'ordre del dia. No es veuen sinó objectes robats; les botigues, les cases particulars són enfonsades; els objectes més preciosos devastats, trencats, destruïts. Magatzems superbs de grans i farratge són presa de les flames. L'incendi es comunica, i carrers sencers resten indicats solament per ruïnes. I tenim el dolor de no poder atribuir tals desgràcies a simples accidents, perquè hom duu la ràbia de la destrucció fins a calar foc a les oliveres carregades d'una collita abundosa i prospera. La violació, aquest procedir infame que ens fa semblants a la bèstia, també és posat en pràctica [una de les poblacions que més en patí fou al de Sant Llorenç de la Muga]. Vells són estrangulats en les llars perquè no indiquen prou de pressa, al grat de la impaciència i la rapacitat dels saquejadors, els llocs on aquests suposen que hi deu haver alguna cosa amagada ... En fi, els generals han vingut diverses vegades a declarar-nos que renunciarien al comandament si hagués de continuar aqueix estat de coses”*.

06-05-1794: [SO1962]. El comte de la Unión, Luis de Carvajal, successor de Ricardos [havia mort quan es disposava a reprendre el comandament], no havia estat afortunat en el seu comandament. Davant l'exèrcit espanyol, la seva indisciplina, la mala qualitat dels seus oficials, falles que havien merescut de Ricardos acerbes censure, el nou general, convençut que no podria sostenir l'avançament dels francesos i que tota la salvació estava en el poble, havia ressuscitat el sometent (6 maig 1794). L'expedient era bo, perquè, volgués o volgués, tots els homes capaços, dels 15 als 40 anys, i, en una segona lleva, amb possibilitat de rescatar-se, fins als 60, havien d'acudit a la lluita, i Catalunya mateixa havia de sostenir-los en gran part [Sols els pobres (simples

artesans, jornalers i peons) restaven exempts de contribuir amb diners al sosteniment dels sometents].

??-06-1794: Els francesos roben el monestir i saquegen la tomba de Ramon Berenguer IV.

28-11-1794: [SO1962]. Les anomenades “*línies de Figueres*” establertes pel compte de la Unió van enfonsar-se desastrosament (20 novembre), amb mort del generalíssim [a assenyalar, enmig del desastre, la bella retirada de l’ala dreta, comandada pel general Joan Miquel Vives, català]; i la desmoralització de l’exèrcit va culminar en la vergonyosa rendició (a un exèrcit francès de 14.000 homes, mancat de pólvora i canons de setge) del castell de Figueres, ben munit i guarnit -171 canons, 9.100 homes-, sense disparar ni un sol tret (28 novembre 1794). I damunt les allaus de famílies fugitives, enmig del sentiment d’indefensió en què vivien, la malfiança s’emparava del cor dels catalans, la veu es propagava que l’exèrcit era guanyat als enemics i Catalunya abandonada. Hi havia pobles que es negaven a allotjar els soldats. Les autoritats militars van a arribar a haver de prendre certes precaucions, perquè les tropes saquejaven les poblacions de trànsit. No eren pagats els pagesos els bagatges i transports de proveïment. Els pobles havien de sostenir les paisans armats -cap a 18.000- passant-los una pesseta diària.

24-12-1794: [SO1962]. Fou la ciutat de Manresa la que va prendre i llançar la iniciativa. Foren el seu Ajuntament i la seva Junta de Sometents els que s’adreçaren al governador i a l’Ajuntament de Barcelona proposant-los la celebració, a la capital, d’una Junta general o Assembla de comissionats de tots els corregiments. Invocaven l’estat d’indefensió de l’Empordà, caiguda la línia de la Muga (ignoraven encara la rendició del castell de Figueres, que s’havia lliurat dos dies abans), el zel de la Religió, el bé universal de l’Estat i de la pàtria i la defensa del Principat. Curiosament, no hi ha ni un sol mot per al rei o el seu servei.

En aquest ambient, ardit enmig de la desfeta, emprenedor en contrast amb l’ensorrament oficial, va obrir-se l’Assembla catalana. Cinquanta-cinc diputats (els era donat aquest nom) la constituïen. Presidida pel governador militar, va actuar a Barcelona de 24 de desembre 1794 a l’11 de gener 1795, i sota la presidència del capità general, José de Urrutia, successor del comte de la Unió, a Girona, on residia el quarter general, del 18 al 25 d’aquell mes. Era, doncs, el Principat, per mitjà dels seus diputats, qui resolía allò que calia emprendre en la seva defensa. I el que resolía era l’armament de tots els catalans de 16 a 50 anys; la formació d’un cos de voluntaris amb el nom de terços de Catalunya, sota l’alt comandament del mariscal de camp Joan Miquel Vives, català, que ja s’havia distingit en la campanya anterior; la formació d’un fons econòmic mitjançant el pagament d’una “*contribució general de defensa*” i d’altres contribucions i transferències: l’organització en fi, per a dur a la pràctica els acords.

03-02-1795: [SO1962]. Catalunya, doncs, amb diners propis, amb exèrcit propi -si bé sota l’alt comandament d’un general no català, però que havia fet els seus estudis a Barcelona-, va plantar cara a la invasió. I va rebutjar-la. Els miquelets i sometents, dirigits per guerrillers com el capità Manuel Pineda [que, una nit amb mil voluntaris dels terços de Catalunya i 200 sometents, va destruir el parc de reserva que el general Pierre Augereau tenia entre Bellaguarda i Figueres], el prevere Joan Salgueda, el canonge Cuffí, Josep Oliver, rector de Castellfollit, Pere Brichfeus, Vilardaga, Senespleda i tants altres, hostilitzant tothora els francesos, van fatigar-los i desmoralitzar-los, els impediren de realitzar llurs plans (forçar la línia del Fluvià i

atacar Girona i Barcelona), permeteren a les tropes de refer-se, malgrat la caiguda de Roses, que havia resistit (3 febrer), i tots plegats pogueren escometre els francesos en batalles campals -Pontós (26 maig). Fluvià (14 juny)- i emprendre una ofensiva a la Cerdanya, rescatar-hi Puigcerdà i desfer l'enemic i obligar-lo a retirar-se enllà de la frontera, amb presa dels magatzem militars i de gairebé totes les tropes amb l'Estat Major i tres o quatre oficials generals.

22-07-1795: [SO1962]. Pocs dies després era signada la pau de Basilea (22 juliol 1795). L'article 4t establia que la República francesa restituïa al rei d'Espanya totes les conquestes fetes en els seus Estats durant la guerra. Pel que fa a Catalunya, entre les instruccions donades als plenipotenciaris francesos hi havia la de procurar l'obtenció de la Vall d'Aran; però no s'hi feren forts. Així va finir la guerra amb la República francesa; la famosa "*Guerra gran*".

??-??-1795: Isidre de Rocabruna i de Taberner: 63è abat de Ripoll (1795).

Villanueva indica sols el seu nom i primer cognom, "*Isidoro de Rocabruna*". L'abaciologi glossat anomena, en llatí, "*Isidorus de Rocabruna*". Pellicer castellanitza el seu nom com a "*Isidoro de Rocabruna*". Pladevall l'anomena "*Isidre de Rocabruna*," però dubta i afegeix "*(i de Taverner?)*". Lazerme ens treu de dubtes ja que es tracta del quart fill de Carles de Rocabruna i de Pons, casat el 1715 amb Maria Ignacia de Taberner i de Codol, fills del comte de Darnius i de les Illes.

Villanueva sols indica que fou "*electo*". L'abaciologi glossat i Pellicer col·loquen el seu abadiat l'any 1795, tot indicant que no va arribar a prendre possessió per la seva mort a Madrid (als quatre o cinc mesos del seu nomenament). El DHEE sols diu que fou electe. Pladevall també ens indica que fou electe però el col·loca l'any 1794. L'abaciologi glossat diu que morí a Madrid el 1795.

??-??-1795: [SO1962]. El proveïment de Barcelona, el 1795, ja exigia 30.000 moltons d'Aragó, 26.000 de Castella, 18.000 de València i Alacant, 10.000 de les Muntanyes, 16.000 ovelles, 2.500 bous i vaques i 300 vedelles: en conjunt 10.543.550 rals, una bona part dels quals pagable a les altres regions.

??-??-1824: El primer enllumenat per gas establert a Espanya ho va ser a Barcelona per José Roure Estrada el 1824, que després el va establir a Madrid, el 1832, per encàrrec del Govern. El mateix Acadèmic va descobrir el 1846 la pólvora blanca que porta el seu nom, i va idear l'enllumenat per incandescència de l'òxid de calci a la flama de l'hidrogen.

20-08-1832: Morí a Tarragona Antonio de Martí Franqués.

10-11-1839: Aquest dia i abans de transcórrer el trimestre de la presentació pel físic francès, Francisco Aragó, davant l'Acadèmia de Ciències de París, de la primera màquina fotogràfica, l'Acadèmia de Barcelona va organitzar una concorredíssima sessió a la Plaça de Sant Jaume dirigida per el Dr. Monau i on es va obtenir al nostre país la primera fotografia. A l'observatori Fabra es conserva la màquina emprada en aquest acte.

??-??-1847: L'acadèmic Francisco Domènech Maranges va aplicar per primera vegada al nostre país la llum elèctrica, il·luminant amb ella la seva farmàcia.

??-??-1859: Francesc Macià (1859-1933), primer president i restaurador de la Generalitat moderna (1931-1933). Dirigent del partit Esquerra Republicana de Catalunya (ERC), després d'una gran victòria electoral a les eleccions municipals del 14 d'abril de 1931, va proclamar la república Catalana des del Palau de la Generalitat a Barcelona. Tres dies més tard, i com a conseqüència d'una negociació amb representants del Govern de Madrid, es va acordar que la nova Institució d'autogovern rebria el nom de Generalitat de Catalunya. Francesc Macià, governant d'una enorme popularitat, va morir exercint el càrrec de president de la Generalitat el dia de Nadal del 1933.

??-??-1869: Josep Puig i Cadafalch (Mataró 1869 - Barcelona 1956). President de la Mancomunitat de Catalunya entre el 1917 i el 1924. Arquitecte, historiador de l'art i polític. La seva obra més coneguda és la Casa de les Punxes (1903-1905). Especialista en art romànic de fama internacional i promotor de les excavacions d'Empúries. El seu historial catalanista s'inicia com a membre del "*Centre Escolar Catalanista*" el 1886. Va formar part de la Lliga de Catalunya, la Unió Catalanista i la Lliga Regionalista, de la qual va ser membre a la Comissió d'Acció Política. Diputat per Solidaritat Catalana, va ser un actiu col·laborador de Prat de la Riba a la Diputació de Barcelona: Junta de Museus, Institut d'Estudis Catalans, etc. En morir Prat el 1917, va ocupar el seu lloc a la Mancomunitat fins que la Dictadura de Primo de Rivera es va apropiat de la institució. Durant el seu mandat com a president, va tenir lloc, durant els anys 1918-1919, la gran campanya proautonomia que va tenir gran ressonància a Catalunya. Durant la segona República, la seva activitat política va ser molt reduïda. Exiliat a causa de la Guerra Civil, va tornar a presidir l'Institut d'Estudis Catalans durant l'etapa més dura de la persecució anti-catalana del general Franco.

??-??-1876: Josep Irla (1876-1958). Igual que els seus predecessors, va ser diputat a les Corts i al Parlament de Catalunya (1932) per Esquerra Republicana de Catalunya. Va ser l'últim president del Parlament abans que aquest fos abolit pel general Franco. Executat el President Companys el 1940, i trobant-se Irla a l'exili, va assumir la Presidència de la Generalitat d'acord amb les previsions de la legislació catalana. Va formar un govern de personalitats a l'exili, va nomenar conseller primer del Govern Josep Tarradellas i va dimitir, el maig del 1954. Va morir exiliat (a França) el 1958.

??-??-1879: Enric Prat de la Riba i Sarrà (Castellterçol 1879-1917), home de partit, de govern i de doctrina. Polític. El 1887 va ingressar al Centre Escolar Catalanista, on va sorgir una de les primeres definicions nacionalistes del catalanisme. Va tenir càrrecs de responsabilitat a la Unió Catalanista.

Com a actiu catalanista, va elaborar diversos manifestos, entre els quals destaca el "*Missatge al Rei dels Hel·lens*" (1897). Com a divulgador i pensador catalanista va escriure "*Compendi de la doctrina Catalanista*", "*Compendi de la Història de Catalunya*" i va impulsar el diari "*La Renaixensa*".

Des de 1899 va impulsar un corrent polític catalanista, primer al “*Centre Nacional Català*” i després a la “*Lliga Regionalista*”. El 1907 va presidir la Diputació de Barcelona i va redactar el programa de la “*Solidaritat Catalana*” (programa del Tívoli). Un cop constituïda la Mancomunitat de Catalunya, va impulsar des de la presidència la normalització de la cultura catalana, la construcció d'infraestructures i la creació d'institucions d'ensenyament especialitzat, amb governs unitaris que mantenien la continuïtat de la seva obra.

El seu pensament queda sintetitzat a “*La Nacionalitat Catalana*” (1906).

??-??-1882: Lluís Companys (1882-1940). Advocat sindicalista durant el primer terç de segle i dirigent d'Esquerra Republicana de Catalunya, va participar a la victòria electoral del seu partit l'any 1931, al costat de Francesc Macià. Primer president del Parlament de Catalunya l'any 1932. En morir Macià l'any 1933 fou elegit president de la Generalitat. Va haver de governar en una època de grans commocions socials i polítiques, sobretot durant la guerra civil espanyola. Refugiat a França, després de la victòria del general Franco va ser detingut a La Baule per la policia militar alemanya, lliurat al Govern de Madrid i condemnat a mort per un tribunal militar. Va morir afusellat al Castell de Montjuïc de Barcelona el dia 15 d'octubre del 1940.

??-??-1892: L'acció més decidida i clarament política, en termes de recuperació efectiva del poder polític perdut amb l'abolició de la Generalitat per Felip V, va ser l'Assemblea constitutiva de la Unió Catalanista el 1892, la qual va formular les “*Bases per a la Constitució regional catalana*” o “*Bases de Manresa*”: s'hi reclamaven les Corts Catalanes, un òrgan de poder executiu autònom, el restabliment de l'Audiència de Catalunya com a òrgan del poder judicial, l'ordre públic i l'ensenyament sota el control autòcton, així com la oficialitat del català com a única llengua pròpia del país. El principi bàsic inspirador de les bases és que “*Catalunya serà sobirana del seu govern interior*”.

Al llindar del segle XX el catalanisme polític enllaça amb un important renaixement cultural, artístic i literari. Catalunya sortia d'una etapa de crisi i prostració. Gràcies a la revolució industrial i al dinamisme de la seva societat, ja molt vinculada a Europa, esdevenia motor econòmic de la península.

??-??-1899: Josep Tarradellas (1899-1988). En la seva joventut va militar en diverses organitzacions d'esquerra i nacionalistes. El 1931 va ser secretari general d'Esquerra Republicana de Catalunya, Diputat a les Corts Constituents espanyoles de 1931, va ser conseller de Governació i de Sanitat sota la presidència de Macià, i durant la guerra civil, conseller de Serveis Públics, Economia i Finances, i Cultura. Exiliat a França el 1939, en dimitir el President Irla va ser elegit President de la Generalitat a l'exili a l'ambaixada de la República espanyola a Mèxic el 1954. Després de la mort de Franco el 1975, va ser cridat a Madrid el 1977 pel President Adolfo Suárez (també va ser rebut pel Rei) i va negociar d'acord amb les forces política de Catalunya la restauració de la Generalitat que va tenir lloc l'octubre del mateix any. Rebut solemnement a Barcelona, va constituir un govern nacional. Tarradellas havia mantingut la institució durant l'exili i representava la continuïtat històrica. Va ser l'únic governant dels temps de la República Espanyola que va retornar per exercir funcions de govern a la democràcia reinstaurada. Va acabar el seu mandat amb les eleccions al parlament de Catalunya del març del 1980; a l'abril, el Parlament va triar com a President de la Generalitat Jordi Pujol.

05-01-1904: Aquest dia va aparèixer el primer número de “*El Patufet*”.

??-??-1906: El catalanisme va aconseguir una primera vertebració unitària el 1906 amb la constitució de Solidaritat Catalana, moviment autonomista en què participaven la Lliga Regionalista, la Unió Republicana, la Unió Catalanista, així com nacionalistes republicans, federals, carlins i independents. Aquest moviment va sorgir com a protesta per una repressió militar contra òrgans de la premsa catalana de l'època i per fer front també a la proposta d'una Llei de jurisdiccions del govern central, netament antidemocràtica i anti-autonomista. A l'any següent, les eleccions a Corts van donar una rotunda victòria als candidats de Solidaritat Catalana.

Els dos homes més representatius de la Solidaritat Catalana, Enric Prat de la Riba (1870-1917) i Francesc Cambó (1876-1947), van destacar a la política catalana de principis del segle XX. El primer va plasmar a la “*Nacionalitat Catalana*” (1906) una justificació filosòfica del nacionalisme català tendent a la constitució d'un Estat Català dins d'una Federació espanyola, i fou el creador de la Mancomunitat de Catalunya (1914).

??-??-1907: Sala de lectura a la Biblioteca de Catalunya. Creada l'any 1907 com a biblioteca de l'Institut d'Estudis Catalans, es va obrir al públic el 1914, en temps de la Mancomunitat amb seu al Palau de la Generalitat, l'any 1929 essent propietat de l'ajuntament de Barcelona, ocupà els edificis de l'antic Hospital de la Santa Creu, un conjunt del segle XV. Actualment, la Biblioteca ocupa una superfície total de 8.820 m² i té un fons aproximat d'un milió d'exemplars.

??-??-1914: La Mancomunitat, constituïda el 1914 i basada en la unió de les diputacions provincials catalanes, va representar la primera reunificació territorial del país. Estava integrada per una assemblea que agrupava els noranta-sis diputats de Catalunya a les Corts Espanyoles, i pel Consell, format per vuit consellers i el president, Prat de la Riba. Sense més pressupost que l'acumulat per les quatre diputacions provincials, la Mancomunitat va realitzar una tasca cultural i cívica, algunes de les creacions de les quals encara avui perduren. No obstant això, la Mancomunitat també va acabar essent abolida, el 1925, per la dictadura del general Primo de Rivera (1923-1930).

??-01-1922: En aquesta data 1 \$ = 192 marcs alemanys. El 15-11-1923 1 \$ = 4.200.000.000.000 marcs alemanys.

16-03-1930: Santísimo Cristo de Limpias.

“El pensamiento de volvernos a encontrar en el Cielo dulcifica nuestro duelo y llena de Esperanza nuestro dolor.

Una foto de Miguel Primo de Rivera.

+ en París el 16 de marzo de 1930

In memoriam”

“Palabras vivas del general”

“Deseo que este retrato mío, destinado por mis amigos a difundirse, sea mirado siempre por los españoles con la consideración y cariño que cree merecer quien ha consagrado su vida entera a hacer próspera, culta, humana y respetada por todos la Patria en que nacimos.”

Miguel Primo de Rivera

“He dicho algunas veces que no hay pueblo más gobernable que el nuestro, todo el pueblo; pero será a condición de que se sepa y quiera levanta y purificar su grande espíritu y se sanee y fortifique su noble cuerpo, con la tradición y el progreso, con la disciplina, la constancia y la confianza en sí mismo. Hay que ir, como usted dice, militarmente a una restauración civil honda, a una recuperación social viva. – Dios y la Patria pueden tomárnoslo todo, ¡cierto!; si en sus vías estelares, para nosotros desconocidas, la Providencia me exigiera en lo futuro la vida de alguno de mis hijos, desde ahora la ofrecería, con desgarro, sí, más decididamente, como donación plena y sagrada ...”

(D'una carta particular del General al Comte de S.M. de P., 2-II-20)

“Y ahora a descansar un poco, lo indispensable para reponer la salud y equilibrar los medios. ¡Dos mil trescientos veintiséis días seguidos de inquietud, de responsabilidad y de trabajo! Luego, si Dios quiere, a volver a servir a España. Donde sea y como sea, hasta morir. (29-I-30)”

(Última nota oficial del General Primo de Rivera)

“Los deberes ofrendados a la Patria son lo más sagrado. ¿Qué mejor siembra? ¡Es tan hermoso amar a España, que ese amor nos recompensa de cualquier amargura! La Religión Católica representa un vivo consuelo para las adversidades y una esperanza compensadora de las penas que la vida lleva en sí.”

(De la mateixa nota governamental)

“Quiso poner el golpe de Estado bajo el amparo de Nuestra Señora de la Merced, y lo fijó para su fiesta; y como se viese obligado a adelantarle por los históricos motivos conocidos, fechó el manifiesto el día 12, fiesta del Dulce Nombre Mariano, y quiso que sus hijas y hermanas pasaran toda la noche en oración en la tribuna de la Capitanía, pues sólo en la protección de Nuestra Señora fiaba la seguridad del éxito.

El General las acompañó durante largo rato a los pies de la Patrona de Barcelona; y al regresar triunfante, para la Señora fue su primera agradecida visita, seguido del concurso del pueblo emocionado.

Dirigiéndose en una ocasión a su hermana María del Carmen, Religiosa Esclava que salía de una visita al sagrario, dijo: ‘ Ahí es donde deben arreglarse los negocios personales y los de Estado. Yo acudo a la oración como intercesión con la seguridad y esperanza de las más obvias resoluciones.’

Al recordarle en Jerez, humildemente, cierta señora, una justicia hecha a su marido por el General, preguntó: ‘ ¿Lo recuerda usted?’ Contestó Primo de Rivera: ‘ - Señora; yo olvido todos los favores que hago y todos los agravios que recibo’.”

“Hay que dejar discurrir a la historia por su cauce con ciega confianza en la justicia y en el porvenir de la Patria. -Las pasiones juveniles y las soberbias intelectuales hacen una mezcla detonante, de la sólo pueden esperarse explosiones.

¡Que erróneo y peligroso es en todas partes el gobernar tomando los apetitos y pasiones por razones y derechos! -Se puede ser libre o aparentarlo de dos modos: concediendo mucho o reprimiendo poco. -La anarquía de arriba se desborda fácilmente en torrencera.”

(Darrer escrit, per a la publicitat de Primo de Rivera)

“Hablando el General con Calvo Sotelo y dos Religiosas, sus familiares, en una estación fronteriza, pocos días antes de morir, los animó con estas proféticas palabras: ‘ Queda en la patria quien sabría salvarla, ¡Ah, sí Franco quisiera! ... ¡Debemos esperar!’.

A.M.D.G.”

“Jesús en el camino del Calvario y ‘Recordare, Jesu Pie, quod sum causa tuae viae’. Un dibujo del busto del General.

*+ En memoria de los funerales celebrados en sufragio del alma del Excelentísimo Señor **D. Miguel Primo de Rivera y Orbaneja** Marqués de Estella con motivo del decimonono aniversario de su fallecimiento en París el día 16 de marzo de 1930. E.P.D.*

*Basílica Parroquial de Sta. María de los Reyes (Pino)
Barcelona, 16 de marzo de 1949.”*

09-06-1930: Neix a Barcelona Jordi Pujol i Solel.

17-08-1930: La caiguda de la dictadura de Primo de Rivera va arrossegar la monarquia, enderrocada a les eleccions municipals del 12 d'abril 1931, que van donar el triomf a les forces republicanes. A Catalunya aquestes forces ja s'havien coordinat el març del 1930 amb vistes a la instauració d'una república federal (Manifest de la Intel·ligència Republicana) que implicava la devolució a Catalunya d'un poder real de govern al territori. El 17 d'agost del 1930 es reunien a Sant Sebastià els representants del republicanisme de tot l'Estat per pactar la instauració de la república. Els representants republicans catalans van anar a Sant Sebastià condicionant el pacte al reconeixement de les aspiracions catalanes d'autogovern. La solució jurídica acceptada al Pacte de Sant Sebastià va ser que Catalunya expressaria la seva voluntat en un Estatut d'autonomia ratificat pel poble i sotmès a l'aprovació de les Corts constituents a la part referent a la delimitació d'atribucions entre el poder central i el Govern autònom de Catalunya.

??-??-1930: Jordi Pujol (1930-). A la seva joventut va formar part de grups de militants d'orientació cristiana i nacionalista. Va promoure moltes iniciatives per a la reconstrucció cultural, econòmica i política de Catalunya durant la dictadura franquista. Va ser jutjat i empresonat a causa de la seva lluita per les llibertats democràtiques. El 1974 va fundar el partit Convergència Democràtica de Catalunya (CDC). Va ser elegit per al congrés dels Diputats de Madrid a les primeres eleccions democràtiques el 1977 i va formar part del Govern d'unitat de la Generalitat amb Tarradellas. El 1980, el seu partit CDC, en coalició amb Unió Democràtica de Catalunya, va guanyar les primeres eleccions al Parlament de Catalunya, essent elegit President de la Generalitat. El 1984 i el 1988 va guanyar novament les eleccions per majoria absoluta, i la va revalidar en els comicis del 1992 per a un quart mandat. Va vèncer també a les eleccions anticipades de 1995 per majoria simple, i les de 1999. Exerceix actualment (2003) el seu sisè mandat.

14-04-1931: Els resultats de les eleccions del 12 d'abril del 1931 van donar una victòria aclaparadora al prestigiós líder d'Esquerra Republicana de Catalunya (ERC) Francesc Macià, que el 14 d'abril va proclamar la República catalana dins d'una Federació de pobles ibèrics. Hores més tard es proclamava a Madrid la Segona República espanyola. Diverses negociacions entre els dos nous poders de Madrid i Barcelona van desembocar, el 17 d'abril, al restabliment provisional de la Generalitat de Catalunya, amb Francesc Macià com a primer president d'aquesta institució.

Per decrets de 18 d'abril, del President Macià, s'estructurava la Generalitat provisional i se'n nomenava el primer Govern amb majoria d'Esquerra Republicana de Catalunya. La Generalitat quedava integrada per un Consell o Govern provisional, per una Assemblea o Diputació provisional (quaranta-cinc diputats elegits pels regidors de tots els municipis catalans) i per uns comissaris delegats del Govern encarregats dels serveis de les desaparegudes diputacions provincials catalanes. Una de les primeres accions del govern del President Macià va ser la supressió de tals corporacions, per no respondre a una organització territorial autòctona.

Així començava un nou capítol històric no exempt, però, de greus dificultats. Tot i que el període històric corresponent va ser més aviat breu (1931-1939) i malgrat la suspensió de l'Estatut d'autonomia des de l'octubre del 1934 fins al febrer del 1936, va ésser suficient per establir les bases sobre les quals encara avui s'estructura el poder polític a Catalunya.

La responsabilitat de l'elaboració del projecte d'estatut d'autonomia va recaure a l'Assemblea provisional; un cop plebiscitat pel poble, va ser presentat per a la seva ratificació per les Corts de la República. Aquesta ratificació, però, no es va produir, les Corts en van modificar el contingut limitant l'abast de les competències. El 9 de setembre del 1932 les Corts van aprovar aquest estatut d'autonomia i, poques setmanes més tard, es van celebrar eleccions al Parlament de Catalunya, que es va constituir el 6 de desembre de 1932, amb Lluís Companys com a primer president de la cambra legislativa.

La Generalitat quedava constituïda pel Parlament, el president de la Generalitat i el Govern. Poc més tard, a més dels poders executiu i legislatiu, Catalunya va assumir facultats judicials amb la creació del Tribunal de Cassació (1934). També van ser assumits pel Govern de la Generalitat nous poders executius, inclosos els d'ordre públic, el gener de 1934, en desaparèixer de l'estructura política els governadors civils, que representaven el Govern espanyol a Catalunya. Aquesta nova vertebració del poder a Catalunya, i aquesta cessió de competències de govern a la Generalitat no equivaldria, tanmateix, a la devolució de la sobirania anterior a l'abolició de la Generalitat per Felip V.

06-10-1934: El dia de Nadal del 1933 moria el president Macià, primer restaurador de la Generalitat; el Parlament de Catalunya va triar llavors Lluís Companys com el seu successor.

Sota el mandat de Lluís Companys (1933-1940), segon president de la Generalitat contemporània, el Parlament va assolir l'etapa més dinàmica de la tasca legislativa. Va ser creat el Tribunal de Cassació i aprovada la Llei municipal, així com moltes altres lleis i disposicions de Govern en matèria de finances, justícia, treball, cooperatives, agricultura, ensenyament, cultura, sanitat, dret civil, etc.

El 6 d'octubre del 1934, considerant en perill l'estabilitat de la República i l'autonomia de Catalunya, el president Lluís Companys es va enfrontar de manera adusta al Govern central proclamant l'Estat català dins la República Federal espanyola. El moviment va ser aixafat per l'exèrcit amb la consegüent suspensió de l'Estatut d'autonomia, i van ser empresonats i condemnats a llargues penes tant el Govern de Catalunya com nombrosos ciutadans, revestits o no d'autoritat. El febrer del 1936, unes eleccions generals van alliberar de presidi el Govern de Catalunya, i la Generalitat va reprendre les seves funcions.

18-07-1936: El 18 de juliol de 1936 es va produir l'alçament del general Franco contra la República. Es tractava d'un cop d'estat i de l'inici de la guerra civil espanyola. A Catalunya, el poble i la força pública comandada per la Generalitat van dominar la revolta dels militars. Malgrat tot, la sublevació militar va desencadenar una explosió revolucionària estructurada des de temps enrere sobretot per l'anarcosindicalisme de la CNT-FAI que va originar fortes tensions amb el Govern de la Generalitat fins que cap a finals de 1936 van ser integrats al mateix consellers d'ideologia anarquista. L'experiència seria curta. El maig del 1937 la CNT-FAI va perdre la seva hegemonia en benefici dels comunistes i del partit del Govern, Esquerra Republicana de Catalunya.

Durant el primer període de la guerra civil el govern de la Generalitat va assumir plens poders per fer front a la situació, fet que va possibilitar prendre les decisions que imposava la defensa de les institucions de Catalunya. D'aquesta manera, davant de la impossibilitat de convocar eleccions legislatives, es van prorrogar la legislatura i la presidència de Lluís Companys.

Cap a finals del 1937 el Govern de Madrid va recuperar poders sobre Catalunya cedits a través de l'Estatut d'autonomia del 1932, concretament l'ordre públic. A Catalunya les lluites internes de caràcter sociopolític repercutien negativament, una vegada més, a l'autonomia política del país.

La guerra encara no havia acabat quan el general Franco va tornar a abolir la Generalitat (1938), tal com havia fet Felip V (1716). La derrota del 1939 va portar el Govern català, els membres del Parlament i milers de ciutadans a l'exili. El president de Catalunya, Lluís Companys, a petició de les autoritats franquistes de Madrid, va ser detingut l'agost del 1940 a la població francesa de La Baule per tres agents de la policia militar alemanya i lliurat al Govern de Franco. Jutjat al castell de Montjuïc de Barcelona per un tribunal militar i condemnat a mort, va ser executat el 15 d'octubre del 1940.

Davant la impossibilitat de reunir el Parlament en aquestes circumstàncies de dispersió, Josep Irla, que havia estat elegit President del Parlament l'octubre de 1938, va assumir interinament la presidència de la Generalitat a l'exili, fins que el 7 de maig de 1954 va dimitir de les seves funcions. La necessitat de garantir la continuïtat de les institucions de Catalunya va conduir a l'elecció d'un nou president de la Generalitat per part dels diputats del Parlament de Catalunya, reunits el 7 d'agost de 1954 a l'ambaixada espanyola de Mèxic, país que no havia reconegut el règim polític de l'Espanya franquista instaurat el 1939. Josep Tarradellas, en qui el President Josep Irla ja havia delegat les seves funcions executives el 1952 i que el 1937 havia estat conseller primer del Govern català i conseller de Finances, va ser elegit President de la Generalitat.

Tarradellas esdevingué dipositari de la Generalitat i fou reconegut com a tal per les forces polítiques catalanes.

28-02-1941: En aquest dia va morir a Roma S.M. el rei Don Alfonso XIII.

Hi ha uns recordatoris amb la foto del Rei:

“Jaculatorias que oyó en sus momentos postreros.

<i>En tus manos, Señor, encomiendo mi espíritu</i>	<i>(500 d. de ind.)</i>
<i>Jesús mío, misericordia</i>	<i>(300 d. de ind.)</i>
<i>Corazón de Jesús, en Vos confío</i>	<i>(300 d. de ind.)</i>
<i>Jesús, María y José</i>	<i>(7 años de ind.)</i>

† Piadoso recuerdo del tercer aniversario del fallecimiento de **S.M. el Rey Don Alfonso XIII** de gloriosa memoria. Ocurrido en Roma el día 28 de febrero de 1941. E.P.D.

Todas las misas que se celebrarán el próximo lunes día 28, en el Santuario de Ntra. Sra. del Carmen (P.P. Carmelitas) de esta ciudad de 10½ a 11½, serán aplicadas en sufragio de su alma.

Los Excmos. y Rvdmos. Sres. Prelados de las Diócesis de España, se han dignado conceder indulgencias en la forma acostumbrada.

† Piadoso recuerdo del quinto aniversario del fallecimiento de **S.M. EL Rey Don Alfonso XIII** sobrevenido en Roma el día 28 de febrero de 1941. E.P.D.

Su gloriosa memoria, por siempre perdurable, será especialmente recordada por todos los españoles con motivo de los Píos Sufragios que se celebrarán, en el Santuario de Ntra. Sra. del Carmen (P.P. Carmelitas), el jueves día 28 de febrero, a las 12, por el eterno descanso de su alma.

Barcelona, febrero de 1946

Los Excmos. y Rvdmos. Señores Prelados de las Diócesis de España, se dignan conceder indulgencias en la forma acostumbrada.

† Piadoso recuerdo del sexto aniversario del fallecimiento de **S.M. EL Rey Don Alfonso XIII** sobrevenido en Roma el día 28 de febrero de 1941. E.P.D.

Su gloriosa memoria, por siempre perdurable, será especialmente recordada por todos los españoles con motivo de los Píos Sufragios que se celebrarán, en el Santuario de Ntra. Sra. del Carmen (P.P. Carmelitas), el viernes día 28 de febrero, a las 12, por el eterno descanso de su alma.

Barcelona, febrero de 1947

Los Excmos. y Rvdmos. Señores Prelados de las Diócesis de España, se dignan conceder indulgencias en la forma acostumbrada.”

??-??-1951: Felipe Acedo Colunga (1896-1965) va arribar a Barcelona després de la vaga dels tramvies del 1951 amb la missió de pacificar la ciutat. Era un militar autoritari que havia estat fiscal contra el socialista Julián Besteiro després de la guerra civil. No en deixava passar una i s'enfrontava a les autoritats locals si calia. Va tenir més d'una topada amb periodistes, com ara Sempronio, a qui va prohibir signar durant uns mesos després d'haver publicat un article que va considerar catalanista sobre l'escoltisme. Va ser destituït després dels “fets de Palau”.

29-03-1956: La imatge de la Mare de Déu de la Mercè a la primera pàgina i dins una fotografia del difunt:

“Rogad a Dios en Caridad por S.A.R. el Sermo. Señor **Don Alfonso de Borbón y de Borbón** Infante de España fallecido cristianamente en Estéril (Portugal) el día 29 de marzo de 1956. (E.P.D.)

*Iglesia de los RR. PP. Carmelitas Descalzos.
Barcelona, 10 de Abril de 1956*

Oración

Miradme, joh, mi amado y buen Jesús! Postrado en vuestra divina presencia; os ruego con el mayor fervor imprimáis en mi corazón los sentimientos de Fe, Esperanza y

Caridad, dolor de mis pecados y propósito de jamás ofenderos. Mientras que con todo el amor y con toda la compasión de que soy capaz, considero y contemplo vuestras cinco llagas, comenzando por aquello que dijo de Vos, joh, Dios mío!, el santo profeta David: 'Han taladrado mis manos y mis pies y se pueden contar todos mis huesos'.

Rezando esta oración ante una imagen de Jesús Crucificado, se pueden ganar: indulgencia de diez años, cada vez. Indulgencia plenaria, después de confesar, comulgar y rezar por las intenciones del Sumo Pontífice. -'Preces 171'."

19-05-1960: En presència de personalitats franquistes, Jordi Pujol i Soley, junt amb un grup de catalanistes, entona en el Palau de la Música, en un homenatge a Joan Maragall, *"El cant de la Senyera"*. El 24-05-1960 ingressa a la presó i el 13-06-1960 és condemnat, per un consell de guerra, a set anys de presó. Gràcies a una sèrie d'indults hi estarà 2 anys i 8 mesos, a més d'un any de confinament a Girona. En l'any 1966 impulsà la campanya *"Volem bisbes catalans"*. En 1974 fundà Convergència Democràtica de Catalunya (CDC) i en 1977 és elegit, per Barcelona, diputat a les Corts Generals, i reelegit en l'any 1979.

11-09-1973: En aquest dia el general Augusto Pinochet va donar un cop d'estat a Xile i va ser assassinat el president Salvador Allende.

18-11-1975: A la mort del general Franco el 1975 i amb la proclamació de Joan Carles I com a rei d'Espanya, va seguir la legalització dels partits polítics i la convocatòria de les primeres eleccions legislatives espanyoles, celebrades el 15 de juny del 1977. S'obria el camí cap a la democràcia. A Catalunya van guanyar les eleccions els partits que es van presentar incloent al seu programa el restabliment de la Generalitat i el retorn del seu president exiliat. D'aquesta manera es volia destacar la continuïtat de la institució, mantinguda simbòlicament a l'exili. Per això, el 29 de setembre d'aquest mateix any, un Reial decret restablia la Generalitat de Catalunya, i Josep Tarradellas, reconegut com a president de la Generalitat, tornava al seu país després d'un exili de quaranta anys. Poc després, una comissió d'experts designada per l'Assemblea de parlamentaris catalans elegits als comicis del juny del 1977 començava la redacció del projecte d'Estatut d'autonomia conegut, pel lloc on va ser redactat, com a Estatut de Sau.

Al desembre de 1978 el rei Joan Carles I sancionava la Constitució espanyola davant de les Corts Generals. Un any després, el 18 de desembre de 1979, sancionava també l'Estatut d'autonomia de Catalunya, aprovat en primera instància per les Corts espanyoles i després ratificat pel poble de Catalunya a l'octubre de 1979. Aquest Estatut, segons preàmbul, *"és la expressió de la identitat col·lectiva de Catalunya, definint-ne les institucions i les relacions amb l'Estat en un marc de lliure solidaritat amb les altres nacionalitats i regions"*. Així, la Generalitat es configurava com *"la institució en què s'organitza políticament l'autogovern de Catalunya"*.

20-02-1979: Sessió d'Investidura de Leopoldo Calvo Sotelo. Es va interrompre l'anterior legislatura després de la dimissió d'Adolfo Suárez González.

Primera Votació:

Partits	Nombre Escons	Votació	Investidura
---------	---------------	---------	-------------

UCD	165	A favor
CD	3	A favor
Grup Mixt	1	A favor
PSOE	117	En contra
PCE-PSUC	23	En contra
PNV	7	En contra
PSA	4	En contra
EE	1	En contra
UN	1	En contra
UPC	1	En contra
ER	1	En contra
Grup Mixt	3	En contra
Minoria Catalana	9	Abstenció
CD	6	Abstenció
Grup Mixt	2	Abstenció

Absents: HB 3, PSOE 2, PSA 1

25-02-1979: Sessió d'Investidura de Leopoldo Calvo Sotelo, després del cop d'estat.

Primera Votació:

Partits	Nombre Escons	Votació	Investidura
UCD	165	A favor	
CD	9	A favor	
CIU	9	A favor	
PAR	1	A favor	
UPN	1	A favor	
Grup Mixt	1	A favor	
PSOE	117	En contra	
PCE-PSUC	23	En contra	
PNV	7	En contra	
PSA	4	En contra	
EE	1	En contra	
UN	1	En contra	
UPC	1	En contra	
ER	1	En contra	
Grup Mixt	3	En contra	

Absents: HB 3, PSOE 2, PSA 1

30-03-1979: Sessió d'investidura d'Adolfo Suárez González.

Vots obtinguts: 6.268.593

Partits	Nombre Escons	Votació	Investidura
UCD	168	A favor	
CD	9	A favor	
PSA	4	A favor	
PAR	1	A favor	
UPN	1	A favor	
PSOE	100	En contra	
PCE-PSUC	23	En contra	
PSC-PSOR	16	En contra	
PNV	6	En contra	
EE	1	En contra	

UN	1	En contra
UPC	1	En contra
ERC	1	En contra
CIU	8	Abstenció

Absents: PSOE 4, HB 3, PSC-PSOE 1; PNV 1, PSA 1.

20-03-1980: Una data històrica en la democràcia catalana és el 20 de març de 1980, en què es van celebrar les segones eleccions legislatives per a la constitució del nou Parlament de Catalunya (les primeres s'havien celebrat quaranta-vuit anys abans: el 20 de novembre de 1932). El 10 d'abril es va constituir el Parlament, els diputats del qual van triar Heribert Barrera com a President del Parlament restaurat, i Jordi Pujol i Solel com a 115è President de la Generalitat històrica.

Resultat de les eleccions (total 135 escons):

	1980	1984	1988	1992	1995	1999
CIU	43	72	69	70	60	56
PSC-PSOE/CpC	33	41	42	40	34	52
PSUC/ICV	25	6	9	7	11	3
ERC	14	5	6	11	13	12
UCD /UDS	18	0	3	0	0	0
AP/PP	0	11	6	7	17	12
PSA	2	0	0	0	0	0

01-12-1982: Sessió d'Investidura de Felipe González Márquez.

Vots obtinguts: 10.127.392

Partits	Nombre Escons	Votació	Investidura
PSOE	200	A favor	
PCE	4	A favor	
CDS	2	A favor	
EE	1	A favor	
CP	104	En contra	
UCD	12	En contra	
CIU	12	Abstenció	
Minoria basca	9	Abstenció	

Absents: HB 2, Altres 3.

No va votar el President de la Cambra del PSOE.

10-09-1983: Aquest dia es va dur a terme la primera emissió de la televisió catalana TV3.

23-07-1986: Sessió d'Investidura de Felipe González Márquez.

Vots obtinguts: 8.901.718

Partits	Nombre Escons	Votació	Investidura
PSOE	184	A favor	

CP		En contra
CIU		En contra
CDS		En contra
IU		En contra
Grup Mixt		En contra
PNV	6	Abstenció

Absents: HB 5, Altres 11.

05-12-1989: Sessió d'Investidura de Felipe González Márquez.

Vots obtinguts: 8.115.569

Partits	Nombre Escons	Votació	Investidura
PSOE	166	A favor	
AIC	1	A favor	
CIU		En contra	
IU		En contra	
PP		En contra	
CDS		En contra	
EE		En contra	
EA		En contra	
UV		En contra	
PA		En contra	
PNV	5	Abstenció	
PAR	1	Abstenció	

Absents: HB 4.

El Parlament es va constituir amb 332 parlamentaris perquè es van anul·lar els resultats de les províncies de Múrcia, Pontevedra i Melilla

09-07-1993: Sessió d'Investidura de Felipe González Márquez.

Vots obtinguts: 8.115.569

Partits	Nombre Escons	Votació	Investidura
PSOE	159	A favor	
CIU	17	A favor	
PNV	5	A favor	
PP	141	En contra	
IU	17	En contra	
CC	4	En contra	
ERC	1	En contra	
EA	1	En contra	
UV	1	En contra	
PAR	1	Abstenció	

Absents: HB 2, Altres 1.

04-05-1996: Sessió d'Investidura de José María Aznar López.

Vots obtinguts: 9.719.008

Partits	Nombre Escons	Votació	Investidura
PP	156	A favor	
CIU	16	A favor	
PNV	5	A favor	
CC	4	A favor	
PSOE	141	En contra	
IU	21	En contra	
BNG	2	En contra	
ERC	1	En contra	
EA	1	En contra	
UV	1	Abstenció	

Absents: HB 2.

26-04-2000: Sessió d'Investidura de José María Aznar López.

Vots obtinguts: 10.321.178

Partits	Nombre Escons	Votació	Investidura
PP	183	A favor	
CIU	15	A favor	
CC	4	A favor	
PSOE	125	En contra	
IU	8	En contra	
PNV	7	En contra	
BNG	3	En contra	
PA	1	En contra	
ERC	1	En contra	
IC	1	En contra	
EA	1	En contra	
CHA	1	En contra	

11-09-2001: Aquell dia va tenir lloc l'atemptat de les torres bessones de Nova York, que va deixar més de 3500 morts.

20-12-2003: Pasqual Maragall i Mira pren possessió com a President de la Generalitat de Catalunya, succeint a Jordi Pujol i Soley. Presideix un tripartit format per PSC, ERC i ICV.

16-04-2004: Sessió d'Investidura de José Luis Rodríguez Zapatero.

Vots obtinguts: 10.909.687

Partits	Nombre Escons	Votació	Investidura
PSOE	164	A favor	
ERC	9	A favor	
IU	5	A favor	
CC	3	A favor	
BNG	2	A favor	
CHA	1	A favor	

PP	148	En contra
CIU	10	Abstenció
PNV	7	Abstenció
EA	1	Abstenció
Nafarroa Bai	1	Abstenció